

Aino Myllymäki

KRISTINUSKON YHTEYS POLIITTISEEN OIKEISTOON SUOMESSA

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Joulukuu 2022
Ohjaaja: Tapio Raunio

TIIVISTELMÄ

Aino Myllymäki: Kristinuskon yhteys poliittiseen oikeistoon Suomessa
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma, valtio-oppi
Joulukuu 2022

Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee kristinuskon yhteyttä poliittiseen oikeistoon Suomessa. Tavoitteenani on selvittää, onko Suomesta löydettävissä yhtenäistä kristillistä oikeistoa. Tutkin tätä mittaamalla, onko uskonnollisuudella yhteyttä oikeistolaisten talouspoliittisten arvojen kanssa, lisäksi uskonnollisuus oikeistopuolueiden äänestämistä sekä onko oikeistopuolueiden sisällä eroavaisuuksia suhtautumisessa talouspolitiikkaan uskonnollisuuden mukaan. Rajasin oikeiston käsitteen koskemaan ainoastaan talouspolitiikkaa, sillä oikeiston ja vasemmiston välisen jakolinjan on usein nähty koskevan ensisijaisesti taloudellisia kysymyksiä. Tutkielman lähtökohtana toimii aikaisempi tutkimus oikeisto- ja porvaripuolueiden suosiosta uskonnollisen äänestäjäkunnan keskuudessa Länsi-Euroopassa ja Suomessa sekä suomalaisten oikeistopuolueiden historiallisesti vahva yhteys Suomen evankelisluterilaisen kirkon kanssa. Aineistona käytän vuosien 2011, 2015 ja 2019 eduskuntavaalitutkimuksia, jotka on yhdistetty yhdeksi aineistoksi.

Tutkielman teoreettinen viitekehys pohjautuu kirjallisuuteen uskonnollisuuden yhteydestä puoluevalintaan sekä Seymour Lipsetin ja Stein Rokkanin hahmottelemaan jakolinjateoriaan. Tutkielman teoriaosa rakentuu erityisesti vasemmisto-oikeisto- sekä konservatiivi-liberaali-jakolinjojen käsittelystä, joiden pohjalta taustoitan eri puolueiden taloudellisia arvoja sekä puolueiden suhdetta uskonnollisuuteen. Teoriakirjallisuuden mukaan uskonnollisuus korreloi selkeästi arvokonservatiivisuuden kanssa, joka puolestaan selittää hyvin oikeistolaisuutta. Tämä vuoksi tarkastelen työssä myös arvokonservatiivisuutta ja sen suhdetta uskonnollisuuteen sekä oikeistolaisuuteen. Oikeistopuolueiksi tässä työssä luokitellaan Kansallisen Kokoomus, Suomen Keskusta, Perussuomalaiset, Suomen Kristillisdemokraatit sekä Suomen ruotsalainen kansanpuolue. Työn keskeisin kontribuutio suomalaiseen tutkimukseen on uskonnollisuuden ja talouspolitiikan suhteen tarkastelu, sillä uskonnollisuutta on valtio-opillisessa kontekstissa tarkastelu lähinnä puoluevalinnan yhteydessä, ja aihetta ei ole Suomessa juuri tutkittu 2010-luvulla.

Työn empiirisessä osassa aihetta tutkitaan tilastollisin menetelmin SPSS tilasto-ohjelmalla. Uskonnollisuuden ja oikeistolaisuuden suhdetta tarkastellaan lineaarisen regressioanalyysin sekä logistisen multinomiaalisen regressioanalyysin avulla. Lisäksi hyödynnän ristiintaulukointia sekä varianssianalyysyä aineiston yleisemmässä kuvailussa. Uskonnollisuutta työssä mitataan vastaajan itsearviolla omasta uskonnollisuudestaan, jossa vastaukset on jaettu neljään eri luokkaan vähiten uskonnollisimmista vastaajista eniten uskonnollisiin vastaajiin. Oikeistolaisuuden mittaamisessa käytetään kolmea eri mittaria, jotka ovat vastaajan talouspoliittiset arvot, vastaajan puoluekanta sekä vastaajan itsearvio siitä, kuinka oikealla tai vasemmalla hän kokee olevansa.

Työn keskeisin tulos on, ettei uskonnollisuus itsessään selitä oikeistolaisuutta kovinkaan hyvin. Vaikka aineistossa uskonnollisimmat vastaajat ovat taloudellisilta arvoiltaan hieman oikeistolaisempia, he identifioituivat enemmän poliittiseen oikeistoon sekä äänestivät oikeistopuolueita enemmän verrattuna vähemmän uskonnollisiin vastaajiin, näyttää todellinen selittäjä olevan arvokonservatiivisuus. Voidaan siis sanoa, että uskonnolliset kansalaiset ovat todennäköisemmin oikeistolaisia kuin vähemmän uskonnolliset, mutta uskonnollisuus ei yhteyttä silti selitä. Toinen tärkeä havainto ilmenee uskonnollisuuden ja taloudellisten arvojen tarkastelusta; silloin kun arvokonservatiivisuus kontrolloidaan regressiomallissa, syvempi uskonnollisuus lisää hieman vasemmistolaisuutta. Tämä tulos on yllättävä, sillä tällaista havaintoa ei ole aikaisemmassa tutkimuksessa tehty.

Tulosten valossa vaikuttaa siltä, että arvokonservatiivisuus lisää selkeästi oikeistolaisuutta, kun taas uskonnollisuus näyttäisi hieman vähentävän oikeistolaista talousajattelua. Tulos uskonnollisuuden osalta voisi olla selitettävissä kristilliseen etiikkaan liittyvillä tekijöillä, kuten esimerkiksi lähimmäisenrakkaudella ja heikoimmista huolehtimisella, sillä vasemmistolaisen talouspolitiikan keskiössä ovat perinteisesti olleet yhteiskunnan turvaverkkojen ylläpito ja vähäosaisista huolehtiminen.

Avainsanat: kristinuskko, oikeisto, talouspolitiikka, poliittiset jakolinjat, puoluevalinta

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1. Johdanto.....	1
2. Kristinusko ja uskonnollisuus Suomessa.....	5
2.1. Uskonnon käsite ja sen mittaaminen	6
2.2. Uskonnollisuus Suomessa	8
3. Uskonto ja puoluevalinta	10
3.1. Uskonnon ja politiikan suhde länsimaissa.....	10
3.2. Uskonto ja puoluevalinta Suomessa	17
4. Poliittiset jakolinjat ja puolueiden esittely.....	21
4.1. Poliittiset jakolinjat.....	21
4.2. Vasemmisto-oikeisto-jakolinjan yhteys uskonnollisuuteen ja arvokonservatiivisuuteen.....	25
4.3. Puolueiden aatehistoria	32
4.4. Puolueiden arvomaailma ja niiden luokittelu vasemmistoon ja oikeistoon.....	35
5. Hypoteesit.....	40
6. Aineistot, menetelmät ja muuttujat.....	42
6.1. Aineistot	42
6.2. Menetelmät ja käytetyt muuttujat	42
7. Analyysin tulokset	48
7.1. Aineiston kuvailu.....	48
7.2. Lineaarinen regressioanalyysi	55
7.3. Logistinen multinomiaalinen regressioanalyysi	59
7.4. Puolueiden sisäinen tarkastelu	65
8. Johtopäätökset	68
Lähteet	76
Primääriaineisto	76
Kirjallisuus	76
Internetlähteet	81

1. Johdanto

Nykyaikana perinteisesti kristityt länsimaat nähdään usein maallistuneina yhteiskuntina. Kirkkojen jäsenmäärät ovat pudonneet ja ihmisten uskonnollinen identiteetti heikentynyt samalla, kun kirkon ja valtion välisen vastakkainasettelun voidaan sanoa kadonneen. Samoin kirkon yhteiskunnallinen asema on heikentynyt, eikä kirkkoa enää 2000-luvulla pidetä samanlaisena auktoriteettina menneisiin vuosikymmeneihin verrattuna (Westinen 2015, 51). Suomalaisten uskonnollisuutta käsitellyt tutkimus on antanut osittain ristiriitaisen kuvan siitä, kuinka paljon Suomi on 2000-luvulla maallistunut: Evankelisluterilaisen kirkon jäsenmäärät ovat maailmansotien jälkeen jatkuvasti laskeneet yhtä aikaa kirkollisiin toimituksiin osallistumisen kanssa. Tästä huolimatta usko Jumalaan on pysynyt tasaisena sekä samalla suomalaiset näyttävät arvostavan edelleen evankelisluterilaista kirkkoa (Ketola 2011, 7–8; Kääriäinen et al. 2003). Kirkon tuoreimman nelivuotiskatsauksen mukaan hieman alle puolet suomalaisista uskoo edelleen Jumalaan ja luku on muita Pohjoismaita korkeampi (Suomen evankelisluterilainen kirkko, 2020). Suomessa myös ateistien määrä on moneen muuhun Länsi-Euroopan maahan verrattuna hieman alhaisempi (Ketola 2011, 13).

Vaikka Euroopan maallistuminen maailmansotien jälkeen on ilmiönä kiistaton, liittyvät erimielisyydet sen määrän ja nopeuteen. Suomessa on esimerkiksi useita uskonnollisia erityispiirteitä, joiden olemassaolo ei luo kuvaa uskonnon rajusta rapistumisesta. Erilaisten herätysliikkeiden jäsenten määrä Suomessa on vielä 2000-luvulla suuri ja noin puoli miljoonaa suomalaista kuului vuonna 2010 johonkin herätysliikkeeseen. Toiset puoli miljoonaa kertoivat herätysliikkeiden vaikuttaneen heidän uskonnolliseen ajatteluunsa. Herätysliikkeiden jäsenet myös poikkeavat arvoiltaan muista suomalaisista olemalla huomattavasti konservatiivisempia muuhun väestöön nähden (Yle 2010). Myös suomalainen evankelisluterilaisen kirkon ylläpitämä rippikoulu on kansainvälisesti vertailtuna melko ainutlaatuinen instituutio (Schweitzer et al. 2010). Vielä 2020-luvulla yli 80 prosenttia suomalaisnuorista käy edelleen rippikoulun, kun vertailun vuoksi esimerkiksi Ruotsissa vastaava luku on alle 30 prosenttia (Yle 2021). Vuonna 2007 tehdyn kansainvälisen rippikoulututkimuksen mukaan rippikouluun osallistuneiden osuus missään muussa läntisessä verrokkimaassa ei yltänyt lähellekään Suomen lukemia (Schweitzer et al. 2010). Pohjoismaiden uskonnollisuutta vertailevan tutkimuksen mukaan Suomi on myös muita maita jonkin verran uskonnollisempi, ja osuus kirkkoon kuuluvasta väestöstä on muita Pohjoismaita korkeampi. Lisäksi suomalaiset pitävät uskontoa muita Pohjoismaiden asukkaita tärkeämpänä (Taira 2019, 179.)

Historiallisesti kristinuskolla on ollut suuri merkitys länsimaiden puoluevalinnassa, sillä uskonnollisuus on jaotellut oikeisto- ja vasemmistopuolueiden äänestäjiä (Westinen 2015, 55). Tämä koski myös Suomea, jossa oikeisto- ja porvaripuolueiden, erityisesti kokoomuksen ja keskustan aatemaailma pohjautui vahvasti kristillisyyteen (Westinen 2015, 119). Vaikka nykypäivän Suomessa oikeistopuolueet eivät virallisesti enää edustusta uskovaista väestöä samalla tavalla kuin aikaisemmin, ovat lukuisat eurooppalaiset tutkimukset osoittaneet, että uskonnolliset eurooppalaiset ovat edelleen taipuvaisia äänestämään enemmän oikeisto- ja porvaripuolueita kuin vasemmistopuolueita (Knutsen 2004a; Van Der Brug et al. 2009; Knutsen 2010). Suomessa vuoden 2011 eduskuntavaalitutkimuksessa tehty tarkastelu osoitti myös, että kaikista uskonnollisimmat suomalaiset löytyvät oikeistopuolueiden riveistä, ja syvästi uskonnollisia henkilöitä on vasemmistopuolueiden kannattajissa vähän (Mykkänen 2011, 294). Vaikka oikeistopuolueiden suosio uskonnollisten ihmisten keskuudessa ei kerro vielä mitään ilmiön syystä tai suunnasta, tulisi asiaa silti tarkastella tarkemmin. Oikeistopuolueiden ja kristinuskon historiallisen kytköksen heikkenemisestä huolimatta on myös tutkittu, että mielikuva kansalaisten keskuudessa saattaa eläähän: Tutkimuksissa on ilmennyt, että 2000-luvulla yhä usea suomalainen liittyy konservatiivisuuden käsitteen juuri oikeistopuolueisiin, silloin kuin konservatiivisuus ymmärretään kristillisten ja perinteisten arvojen puolustamisena (Kestilä-Kekkonen et al. 2018, 107).

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen tilastollisten menetelmien avulla kristinuskon yhteyttä poliittiseen oikeistoon Suomessa. Tutkin tätä mittaamalla uskonnollisuuden ja yksilön sosioekonomisten ja sosiokulttuuristen arvojen välistä yhteyttä sekä uskonnollisuuden ja puoluevalinnan välistä yhteyttä. Tarkoitukseni on selvittää, onko Suomesta löydettävissä yhtenäistä kristillistä oikeistoa. Analyysini perusteella koetan myös pohtia, mikä tai mitkä tekijät selittävät uskonnollisten oikeistoa äänestävien kansalaisten poliittisia arvoja ja puoluevalintaa. Olen rajannut oikeistolaisuuden käsitteen koskemaan ainoastaan talouspoliittisia kysymyksiä ja viittaan oikeiston ja vasemmiston käsitteisiin ainoastaan taloudellisessa mielessä. Tutkielman aineistona käytän kaikkia 2010-luvun eduskuntavaalitutkimuksia. Eduskuntavaalitutkimukset ovat yhdistetty yhdeksi aineistoksi, jotta vastaajamäärät olisivat tarpeeksi suuret tilastollisen tarkastelun tekemiseksi.

Vaikka puoluevalinnan selittäviä tekijöitä on valtio-opillisessa kirjallisuudessa tarkasteltu merkittävässä määrin, ei kristinuskon ja puoluevalinnan tai poliittisten arvojen välisistä yhteyksistä löydy kovinkaan paljon tuoretta suomalaista kirjallisuutta. Tämän vuoksi pidän tutkimusta suomalaisten uskonnollisuuden ja politiikan suhteen tarkastelusta tärkeänä. Uskonnon suhde äänestämiskäyttäytymiseen on aina myös riippuvainen maan poliittisesta järjestelmästä, väestön

uskonnollisuudesta ja suurimmista uskontokunnista, jolloin ulkomaista kirjallisuutta ei välttämättä voida sellaisenaan soveltaa suomalaisessa toimintaympäristössä. On myös tärkeää tarkastella, miten uskonnollisuus vaikuttaa yksilön arvoihin ja käyttäytymiseen. Poliitiikan tutkija Russel Daltonin mukaan uskonto heijastaa ihmisen kaikista syvimpiä arvoja, jolloin uskonnolla on suurta potentiaalia vaikuttaa myös yksilön poliittisiin arvoihin ja sitä kautta käyttäytymiseen. (Dalton 1990, 87). Koen olennaiseksi selvittää, miten uskonnollisuus näkyy yksilön arvonmuodostuksessa ja sitä kautta yksilön mielipiteissä ja poliittisessa ajattelussa 2010-luvun Suomessa.

Tutkimuksen lähtökohtana toimivat uskonnollisuuden ja poliittisen oikeiston historiallinen suhde sekä suomalaisten uskonnolliset erityispiirteet. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, onko Suomesta löydettävissä yhtenäistä kristillistä oikeistoa. Mikäli yhteys näiden kahden ryhmän väliltä löytyy, koetan pohtia ilmiön mahdollisia syitä. Tutkimusongelma on jaettu kolmeen tutkimuskysymykseen:

- 1) Millainen on uskonnollisuuden ja taloudellisen oikeistolaisuuden välinen suhde suomalaisissa äänestäjissä?
- 2) Millainen on uskonnollisuuden ja puoluevalinnan välinen yhteys suomalaisissa äänestäjissä?
- 3) Eroavatko oikeistopuolueiden kannattajien talouspoliittiset arvot toisistaan uskonnollisuuden mukaan?

Tutkielmani on ennen kaikkea tarkastelu erilaisten arvojen eroavaisuuksista ja niiden syistä. Pohjaan tutkielmani jakolinjateoriaan, jonka avulla on selitetty äänestäjäkunnan ja puolueiden välisiä eroja. Vaikka jakolinjateorian keskeisiä vaikuttajia ovat alun perin olleet politiikan tutkijat Seymour Lipset ja Stein Rokkan (1967), keskityn työssäni pääasiassa Suomesta löydettyihin poliittisiin jakolinjoihin, joita ovat hahmotelleet muun muassa politiikan tutkijat Arend Lijphart ja Heikki Paloheimo. Jakolinjateoriassa keskityn erityisesti politiikan sosioekonomisen ulottuvuuden asenteita selittävään vasemmisto-oikeisto-jakolinjaan sekä sosiokulttuurisen ulottuvuuden asenteita selittävään konservatiivi-liberaali-jakolinjaan. Lisäksi hyödynnän länsimaista uskonnon ja puoluevalinnan suhdetta käsittelevää kirjallisuutta sekä suomalaisten uskonnollisuutta koskevaa kirjallisuutta.

Tarkasteluni kohteena ovat kahdeksan suurinta eduskuntapuoluetta, jotka jaan kahteen blokkiin niiden taloudellisten arvojen perusteella. Kuvailuvissa analyysissä tarkastelen kaikkia puolueita laajan kokonaiskuvan saamiseksi, mutta tutkimuskysymyksiin vastaavissa analyysissä tarkastelen ainoastaan oikeistopuolueita. Oikeistopuolueiksi määrittelen Kansallisen Kokoomuksen, Suomen Keskustan, Perussuomalaiset, Suomen Kristillisdemokraatit sekä Suomen ruotsalaisen

kansanpuolueen. Vasemmistopuolueiksi määrittelen Suomen Sosialidemokraattisen puolueen, Vasemmistoliiton sekä Vihreän liiton. Perustelen tätä luokittelua tarkemmin myöhemmissä luvuissa. Tutkielmani rakenne on seuraavanlainen: Ensimmäisessä teorialuvussa käyn läpi suomalaisten uskonnollisuutta sekä sitä, miten uskonnollisuuden käsitettä kannattaa kvantifioida. Kolmannessa luvussa havainnoin uskonnon ja politiikan suhdetta länsimaissa sekä Suomessa. Neljännessä luvussa esittelen poliittisen jakolinjojen synnyn, jonka jälkeen siirryn käsittelemään keskeisimpiä jakolinjoja aiheeni kannalta Suomessa. Luvun tarkoitus on pohtia, miten uskonnollisuus nivoutuu käsittelemiini jakolinjoihin. Viidennessä ja kuudennessa luvuissa käyn läpi asettamani hypoteesit sekä esittelen tarkemmin käyttämäni aineistot ja sen, mitä muuttujia käytän ja miten ne on rakennettu. Seitsemännessä ja kahdeksannessa luvussa esittelen tekemäni tilastollisen analyysin tulokset sekä peilaan saatuja tuloksia käytettyyn tutkimuskirjallisuuteen. Analyysin suoritan SPSS-tilasto-ohjelmaa hyödyntäen. Tarkastelen ensin aineistoa yleisemmin kuvailevilla menetelmillä, minkä jälkeen tutkin lineaarisella regressioanalyysillä uskonnollisuuden suhdetta oikeistolaisuuteen sekä logistisella multinomiaalisella regressioanalyysillä sitä, kuinka uskonnollisuus vaikuttaa todennäköisyyteen äänestää oikeistopuolueita. Lopuksi katson varianssianalyysien avulla, eroavatko vastaajien taloudelliset arvot saman puolueen sisällä uskonnollisuuden mukaan.

2. Kristinusko ja uskonnollisuus Suomessa

Tässä luvussa käyn läpi kristinuskon taustaa ja asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa, uskonnon ja uskonnollisuuden käsitteiden määrittelyä sekä suomalaisten uskonnollisuutta. Perustelen myös aiheeni rajauksen sekä käyn aikaisempaan uskontotieteelliseen tutkimukseen perustuen läpi, miten uskonnollisuutta kannattaa mitata.

Kristinusko sai alkunsa nykyisen Palestiinan alueella juutalaisen ajattelijan Jeesus Nasaretilaisen ympärille syntyneestä liikkeestä noin vuoden 30 jaa. paikkeilla. Liike levisi Välimeren seudulla ja saavutti nopeasti merkittävän aseman silloisessa Rooman valtakunnassa. Kristillinen etiikka pohjautuu pääasiassa kristinuskon pyhään kirjaan, Raamattuun. Kristillisen etiikan kaikista keskeisimmät opetukset katsotaan löytyvän Raamatun Uudesta testamentista, jossa on suurin osa Jeesuksen opetuksista. Kyseiset opetukset ottavat kantaa ja ohjeistavat ihmisiä erityisesti muiden kohteluun ja toisten kanssa toimimiseen liittyvissä kysymyksissä. Jeesuksen keskeisimpinä eettisinä oppeina pidetään yleensä vuorisaarnaa, kultaista sääntöä ja rakkauden kaksoiskäskyä. (Ketola 2008, 27, 32–33.) Näitä kaikkia kolmea yhdistää Jeesuksen kehoitus lähimmäisenrakkauteen, jolla tarkoitetaan velvoitetta kohdella kanssaeläjiä hyvin sekä toimimaan muita kohtaan siten, kun haluaisi itseään kohdeltavan (Matt. 5–7, Matt. 7:12, Matt. 22:35–40). Olennaista on myös lähimmäisenrakkauden ulottaminen ”vihollisiin” (Ketola 2008, 33).

Kristinuskon nykyiset keskeisimmät suuntaukset ovat ortodoksinen kirkko, katolinen kirkko sekä protestanttinen kirkko (Ketola 2008, 28–29). Suomessa yleisin kristinuskon suuntaus on evankelisluterilaisuus. Luterilaisuus levisi Suomeen Ruotsista 1500-luvun alkupuolella ja melko nopeasti 1600-luvun alussa luterilaisesta uskosta tehtiin ainoa sallittu usko Ruotsin valtakunnassa. Uskonnollisesti yhtenäinen valtio oli sekä kirkon että valtion etu, jolla pönkitettiin silloisen Ruotsin suurvalta-asemaa. Tämän takia kirkolla ja valtiolla oli Suomen alueella hyvin tiiviit välit aina 1800-luvulle asti, jolloin suhdetta alkoi haastamaan herätysliikkeiden synty sekä Euroopasta levinnyt liberalismi. (Ketola 2008, 60.) Valtionkirkkojärjestelmä purettiin Suomessa jo 1800-luvun lopulta alkaen, jolloin kirkko eriytettiin virallisesti valtiosta (Suomen evankelisluterilainen kirkko 2020). Tästä huolimatta evankelisluterilaisella kirkolla on edelleen merkittävä asema suomalaisessa yhteiskunnassa, sillä se on julkisoikeudellinen toimija, jonka lainsäädäntö on osa valtion lainsäädäntöä (Ketola 2008, 61).

Evankelisluterilaisen kirkon jäsenten osuus suomalaisessa väestössä on laskenut tasaisesti maailmansotien jälkeen. Samalla suomalaisten sitoutuminen kristinuskon oppeihin on vähentynyt ja jumalanpalveluksiin osallistuminen pudonnut. Siitä huolimatta jumalusko on 1970-luvulta asti

pysynyt melko tasaisena, ja noin puolet suomalaisista uskoo edelleen Jumalaan (Ketola 2011, 8). Suurimmat muutokset evankelisluterilaisen kirkon jäsenyydessä tapahtuivat 2010-luvun alussa, kun huomattava määrä kansalaisia erosi kirkosta silloisen kristillisdemokraattien puheenjohtaja Päivi Räsänen esittämien homoseksuaalisuutta koskevien lausuntojen takia. Ylen ajankohtaisohjelmassa esiintynyt Räsänen nähtiin kansalaisten silmissä kirkon edustajana, vaikka hän esitti näkemyksensä vain kristillisdemokraattisen puolueen edustajan roolissa (Mykkänen 2012, 293). Tästä huolimatta Suomen evankelisluterilaisen kirkon vuoden 2021 tilastojen mukaan edelleen 3,7 miljoonaa suomalaista on evankelisluterilaisen kirkon jäseniä, mikä vastaa 66,5 prosenttia koko väestöstä (Suomen evankelisluterilainen kirkko, 2021).

Kristinuskolla ja evankelisluterilaisella kirkolla on ollut muihin uskontoihin verrattuna uniikki historiallinen asema suomalaisessa yhteiskunnassa ja poliittisessa järjestelmässä. Tämän vuoksi rajaan tutkielmani koskemaan ainoastaan kristinuskoa. Useamman suomalaisen oikeisto- tai porvaripuolueen ideologia on aikaisemmin nojannut vahvasti kristinuskoon ja siitä kumpuaviin arvoihin, jolloin juuri kristinuskon ja oikeistolaisuuden suhteen tarkastelu on relevanttia. (esim. Westinen 2015).

2.1. Uskonnon käsite ja sen mittaaminen

Uskonnot ovat hyvin moninainen ilmiö, joille on vaikeaa määritellä yleispätevää käsitettä. Uskonnot eroavat huomattavasti toisistaan, ja esimerkiksi kaikissa uskonnoissa yliluonnolliset olennot eivät ole merkittävässä asemassa (Ketola 2008, 14–15). Uskontoja voidaan myös tarkastella monen eri tieteenalan näkökulmasta, kuten esimerkiksi teologian, uskontotieteen taikka uskontososialogian. Jokaisella tieteenalalla on myös oma näkökulmansa siihen, mitä voidaan pitää uskontona ja miten se määritellään (Pyysiäinen 2006, 15, 18–19). Puhekielessä uskonnon ajatellaan usein olevan sellainen yhteisö, jonka jäsenyys on poissulkevaa ja jossa yliluonnollisen jumalhahmon auktoriteetti on keskeisessä asemassa. Vaikka tämä määritelmä sopiikin esimerkiksi kristinuskon kontekstiin, se on ongelmallinen, sillä osa erilaisista hengellisistä yhteisöistä ei koe täyttävänsä näitä kriteereitä (Ketola 2008, 15–16). Uskonnon käsitteellisen epämääräisyyden ja mielivaltaisuuden vuoksi osa tutkijoista näkee, että uskonto on ainoastaan akateeminen konstruktio (Pyysiäinen 2006, 20). Tällöin mitä tahansa asiaa voidaan tarkastella uskontona, mikä ei olisi mielekäästä. Toisaalta tutkijat ovat tarjonneet myös toisenlaisen, käyttökelpoisemman näkökulman, jossa uskonto nähdään jonakin sellaisena, joka perustuu yliluonnollisiin uskomuksiin. Uskontotieteessä yliluonnollisuuden käsitteestä on pyritty käyttämään termiä ”intuitionvastainen”, sillä se kuvaa paremmin ihmisen uskoa intuition vastaisiin asioihin kuin yliluonnollisuus. Intuitionvastaisuus ei tarkoita kuitenkaan epätotuutta, ja uskontoja

Suomessa ja maailmalla laajalti tutkinut Kimmo Ketola huomauttaakin, että esimerkiksi monimutkaisten fysikaalisten ilmiöiden käsittely saattaa loukata ihmisten arkisia odotuksia fysiikan ilmiöistä ja näin ollen tuntua intuitionvastaiselta. Pelkkä intuitionvastaisuus ei kuitenkaan yksinään riitä uskonnon määrittelemiseksi. (Ketola 2008, 18–19.)

Edellä mainitun vuoksi on ehdotettu, että intuitionvastaisten uskomusten tulisi kohdistua ihmisen oman elämän hallintaan, jotta asia voitaisiin määritellä uskonnoksi (Pyysiäinen 2006, 39). Tähän liittyen kuitenkin vielä edellytetään, että uskomukset vastaavat ihmisiä askarruttaneisiin eksistentiaaliin kysymyksiin, kuten kärsimykseen, kuolemaan ja elämän tarkoitukseen (Ketola 2008, 19). Uskonnon voidaan siis ajatella olevan jotakin sellaista, jossa intuitionvastaiset uskomukset toimivat ohjenuorana yksilön elämässä.

Uskonnollisuus on moniulotteinen ilmiö, minkä vuoksi sitä kannattaa mitata monin eri tavoin. Yleisin tapa sen mittaamiseen on kysyä ihmisiltä heidän uskoaan uskonnon kannalta keskeisiin asioihin, kuten Jumalan olemassaoloon, taivaaseen, helvettiin, kuolemanjälkeiseen elämään tai uskonnollisiin ihmeisiin. Myös henkilön itsearvio omasta uskonnollisuudestaan on käytetty tapa uskon mittaamiseen, jota hyödynnetään tässä työssä. (Ketola 2011, 10.) Pelkkä Jumalaan uskominen ei ole kovin hyvä indikaattori uskonnollisuudelle, sillä se erottelee kansalaisia vain vähän (Ketola et al. 2007a, 60–61). Tämä tarkoittaa, että Jumalaan uskominen itsessään ei selitä yksilöiden ajattelun välisiä eroja, vaan merkittävämpää on uskonnollisuuden syvyys.

Uskonnollisuuden mittaamisen validiteettiin liittyen on myös havaittu, ettei kirkkoon kuuluminen ole kovin selkeä mittari, sillä Suomessa noin jopa puolet kirkkoon kuulumattomista pitää itseään uskonnollisena (Mt, 61). Sen sijaan suhtautuminen Raamattuun on näyttänyt olevan toimiva uskonnollisuuden syvyyden selittäjä. Mitä uskonnollisempi henkilö on, sitä todennäköisemmin hän katsoo, että Raamattu on kirjallisesti ilmoitettua Jumalan sanaa, joka tulee ottaa absoluuttisena totuutena. Vastaavasti vähemmän uskonnolliset henkilöt näkevät Raamatun tyypillisemmin muinaisena teoksena, joka koostuu erinäisistä kertomuksista. Raamattukäsitykset puolestaan korreloivat hyvin politiikan sosiokulttuuriseen ulottuvuuteen liittyvien kysymysten kanssa. Vastaajan suhtautuminen Raamattuun näyttäisi olevan vahvasti yhteydessä moraaliarvoihin, erityisesti seksuaalietiikkaan ja perhearvoihin liittyviin kysymyksiin. (Salomäki 2011, 30, 37–38.)

Tämän työn empiirisessä osuudessa uskonnollisuutta mitataan vastaajien itsearviona omasta uskonnollisuudestaan, jossa on käytetty neliportaista asteikkoa. Tämän avulla saadaan eroteltua uskonnollisuuden syvyyden yhteyksiä vastaajan poliittiseen ajatteluun.

2.2. Uskonnollisuus Suomessa

Kohtuullisesta uskovaisten määrästä huolimatta suomalaisten usko on kansainvälisesti vertailtuna hyvin maltillista. Suomessa usko nähdään vahvasti yksityisasiana ja siinä painottuvat kohtuullisuus ja keskitien uskonnollisuus (Ketola et al. 2007a, 60). Suomalaiset ovat myös melko passiivisia osallistumaan julkisiin uskonnollisiin tilaisuuksiin muuhun maailmaan verrattuna ja Suomessa esimerkiksi kirkossa käynti linkittyy lähinnä kirkollisten juhlien yhteyteen. Toisaalta taas yksityisen uskonnon harjoittamisen osalta suomalaiset ovat hieman aktiivisempia, esimerkiksi suomalaiset rukoilevat yhtä aktiivisesti kuin muidenkin eurooppalaisten maiden kansalaiset (Niemelä 2003a, 167–168). Suomessa on myös poikkeuksellisen vähän erittäin uskonnollisia ihmisiä, vaikka toisaalta kokonaan uskonottomien henkilöiden määrä ei ole erityisen suuri (Ketola 2011, 18). Tässä tutkielmassa olen erityisen kiinnostunut eroista juuri uskonnollisuuden syvyydessä, sillä on oletettavaa, että kaikista uskonnollisimmat henkilöt poikkeavat arvoiltaan ja ajatuksiltaan maltillisemman uskon omaavista.

Suomalaisen uskonnollisuuden taustatekijöitä tarkasteltaessa keskeisiä selittäjiä ovat sukupuoli, ikä, maalla asuminen sekä sosioekonominen asema (Ketola et al. 2007 b, 57). Naiset sekä Suomessa että muissa länsimaissa harjoittavat uskontoa kaikilla mittareilla selkeästi miehiä enemmän sekä arvioivat itsensä miehiä uskonnollisemmiksi. Eroja on pyritty selittämään naisten ja miesten erilaisella sosialisatiolla ja erilaisilla yhteiskunnallisilla velvoitteilla. Jos erot selittyisivät erilaisella sosialisatiolla, niin silloin naisten ja miesten uskonnollisuuden erojen voisi ennustaa muuttuvan yhteiskunnan muuttuessa. Puolestaan erilaisiin yhteiskunnallisiin velvoitteisiin liittyen voisi olettaa, että yhteiskunnan tasa-arvon lisääntyessä sukupuolten väliset erot uskonnollisuudessa kapenisivat, mutta näin ei ole kuitenkaan käynyt. Eräs tutkijoiden tarjoamista selityksistä on, että naiset joutuvat kohtaamaan elämässään miehiä enemmän ”elämän ja kuoleman kysymyksiä”, jotka saavat naiset pohtimaan miehiä enemmän elämän syntyä ja sen tarkoitusta sekä kuolemaa. Esimerkkejä näistä kysymyksistä ovat muun muassa synnyttäminen sekä hoitotyö, sillä iso osa hoitoalan henkilökunnasta on naisia sekä sairaan läheisen hoitaminen kasautuu tilastollisesti todennäköisemmin naiselle. Arvellaan, että synnytys kokemuksena saattaisi saada synnyttäjän kiinnostumaan syvällisellä tavalla elämän alkuperästä samoin kuin kuoleman kohtaaminen saa läheisen pohtimaan elämän tarkoitusta. Naisen elämää leimaavat kokemukset voisivat siis toimia selittäjänä naisten korkeammalle uskonnollisuudelle, mutta ilmiötä tulisi tarkastella systemaattisemmin sen oikeellisuuden vahvistamiseksi. (Davie 1994, 120–121; Teoksessa Niemelä 2003b, 187–190.)

Eri ikäryhmien uskonnollisuudessa on huomattavia eroja. Alle 25-vuotiaiden keskuudessa uskonnollisia henkilöitä on kaikista vähiten, kun taas eläkeikäisistä suurin osa pitää itseään uskonnollisena. Merkittävimmät erot uskonnollisuudessa liittyvät sukupolveen, ja selvä raja kulkee sota-ajassa. Tutkijat ovat yksimielisiä siitä, että maailmansotien jälkeen syntyneet sukupolvet ovat vähemmän uskonnollisia kuin ennen sotia syntyneet, mutta ilmiön syystä ei ole tieteellistä konsensusta. Iän yhteyttä uskonnollisuuteen on perinteisesti selitetty kolmella eri mallilla, joita ovat eri ikävaiheisiin kuuluvat kehitysprosessit, elämänkaarimalli ja kohorttivaikutus. Kehitysprosessilla viitataan tiettyihin ikävaiheisiin kuuluvilla prosesseilla, jolloin iän karttuessa tapahtuva uskonnollistuminen selittyy iän mukanaan tuomilla kehitystehtävillä. Elämänkaarimallissa uskonnollisuuden kasvamisen nähdään johtuvan muutoksista yksilön rooleissa, esimerkiksi perherooleissa. Perherooleihin liittyviä keskeisiä uskonnollisuutta lisääviä tekijöitä ovat lasten saaminen sekä omien vanhempien kuolema. Kohorttivaikutus puolestaan selittää uskonnollisuuden erojen johtuvan eri aikakausille ominaisista tekijöistä, sillä eri aikoina on ollut erilaiset mallit elämiseen ja kasvamiseen, jotka ovat muokanneet sen ajan sukupolvia. (Niemelä 2003b, 192–193, 198–199.)

Asuinpaikka näyttäisi erottelevan uskonnollisuutta siten, että pääkaupunkiseudulla asuu vähiten uskonnollisia henkilöitä, kun taas uskonnollisuus korostuu maaseudun pienillä paikkakunnilla. Uudellamaalla noin puolet asukkaista pitää itseään uskonnollisena, kun taas esimerkiksi Pohjois-Suomessa melkein 75 prosenttia väestöstä kokee olevansa uskonnollisia. (Niemelä 2003b, 203–204.)

Sosioekonomisen aseman vaikutusta uskonnollisuuteen on tarkasteltu muun muassa ammatin ja puoluevalinnan kautta. Ammattiryhmien osalta tiedetään, että uskonnollisimpia ryhmiä ovat eläkeläiset, kotiäidit ja yrittäjät. Vähiten uskonnollisia ovat puolestaan työntekijät ja työttömät. Esimerkiksi 2000-luvun alussa kolme neljästä kotiäidistä ja eläkeläisestä piti itseään uskonnollisena. Uskonnollisuus ei nykyään heijastu puoluevalintaan samalla tavalla kuin menneinä vuosikymmeninä. Siitä huolimatta perinteinen jako uskonnolliseen oikeistoon ja vähemmän uskonnolliseen vasemmistoon on vielä jossain määrin havaittavissa, mitä tulen käsittelemään tarkemmin seuraavassa luvussa. Suurista puolueista uskonnollisimpia ovat keskustan ja kokoomuksen kannattajat ja vähiten SDP:n kannattajat. Kristillisdemokraattien joukosta löytyvät kaikista uskonnollisimmat äänestäjät. (Niemelä 2003b, 209–211.) Uskontoa tärkeänä pitävät henkilöt äänestävät kaikista eniten keskustaa, kun taas vähiten vihreitä ja vasemmistoliittoa (Ketola et al. 2007 b, 57).

3. Uskonto ja puoluevalinta

Tässä luvussa tarkastelen aluksi keskeistä kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta uskonnon yhteydestä politiikkaan ja puoluevalintaan länsimaissa. Kansainvälisen tutkimuksen osalta esittelen myös aiheesta Euroopassa tehtyjä empiirisiä tarkasteluita. Tämän jälkeen siirryn käymään läpi uskonnollisuuden yhteyttä puoluevalintaan Suomen eduskuntavaaleissa sekä sitä, miten eri puolueet ovat asemoineet itsensä suhteessa uskontoon ja kristillisyyteen. Eduskuntavaaleja koskeva tarkastelu perustuu Juri Mykkäsen vuoden 2011 eduskuntavaalitutkimuksessa tekemään tilastolliseen analyysiin, jossa Mykkänen on tarkastellut uskonnollisuuden yhteyttä eri eduskuntapuolueiden äänestämiseen. Kyseinen tarkastelu on tuorein uskonnollisuuden ja puoluevalinnan yhteydestä tehty katsaus 2010-luvun Suomessa, jolloin se toimii suunnannäyttäjänä oman tutkielmani tuloksille. Mykkäsen analyysin läpikäynnin on tarkoitus valottaa omaa tulevaa analyysiäni, jossa toistan saman tarkastelun kaikkien 2010-luvun eduskuntavaalitutkimusten aineistoilla.

3.1. Uskonnon ja politiikan suhde länsimaissa

Uskonnon suhdetta politiikkaan voidaan tarkastella kahdella eri tavalla. Huomiota voidaan kiinnittää joko uskontoon, jolloin tarkastellaan tiettyjen uskontokuntien jäsenten välisiä eroja poliittisessa käyttäytymisessä, tai vaihtoehtoisesti uskonnollisuuteen, jota mitataan yleensä kirkossa käyntien määrällä tai vastaajan itsearviona omasta uskonnollisuudestaan (Knutsen 2004a, 98). Tässä tutkielmassa keskityn kristittyjen uskonnollisuuteen. Poliitiikan jakolinjoja laajasti tutkineen Stein Rokkanin ja Seymour Lipsetin mukaan uskonnolla on perinteisesti ollut Euroopassa keskeinen rooli politiikassa, ja sitä on pidetty yhtenä merkittävänä politiikan vedenjakajana ja puolueita erottelevana tekijänä (Rokkan & Lipset 1967). Poliitiikan vedenjakajalla tarkoitetaan syvälle juurtunutta lohkeamaa, joka jakaa ihmisiä toisistaan eriäviin poliittisiin ryhmiin. Lohkeamat saivat alkunsa kansallisen ja teollisen vallankumousten synnystä ja niiden pohjalta muotoutui aluksi neljä jakolinjaa. Kansallisella vallankumouksella viitataan kansallisvaltioiden muodostumiseen länsimaissa ja teollisella vallankumouksella tarkoitetaan teknologian kehityksen aiheuttamia suuria yhteiskunnallisia muutoksia. Näiden pohjalta muodostuneet jakolinjat olivat keskusjohtoinen kansakunnanrakennuskulttuuri vastaan kielellisesti, etnisesti tai uskonnollisesti erilaiset alamaispopulaatiot, kansallisvaltion ja kirkon väliset konfliktit, maanomistajien ja urbaanin omistavan luokan väliset konfliktit sekä työnantajien ja työntekijöiden väliset konfliktit. Uskonnollinen jakolinja pohjautui kansallisvaltion ja kirkon välisiin konflikteihin, joka kulminoitui kirkon pelkoon valta-asemansa menettämisestä kansallisaatteen levitessä Euroopassa. Jakolinja oli syvempi katolilaisissa ja uskonnollisesti moninaisemmissa yhteiskunnissa, joissa ei ollut virallista

kansan- tai valtionkirkkoa, sillä näissä maissa kirkko näki sekulaarin kansallisvaltion nakertavan omaa valta-asemaansa. Päinvastaisesti protestanttisessa Pohjois-Euroopassa ja Iso-Britanniassa yhtä voimakasta vastakkainasettelua kirkon ja valtion välillä ei ilmennyt, sillä kirkko oli mukana kansallisvaltioiden luomisessa eikä nähnyt sitä uhkana, vaan päinvastaisesti omaa asemaansa vahvistavana tekijänä. Kirkon ja valtion välisessä konfliktissa oli kyse pohjimmiltaan siitä, kummalle taholle tulisi kuulua yhteiskunnan keskeiset tehtävät, kuten avioliiton tai avioeron myöntäminen, lasten koulutuksen järjestäminen, sairaanhoidon tarjoaminen ja köyhäinapu. (Rokkan & Lipset 1967, 13–15, 34–42.)

Uskonto on ollut yhdessä yhteiskuntaluokan kanssa vielä 1960-luvulle asti merkittävä puoluevalinnan selittäjä, vaikkakin sen selitysvaikutus on sittemmin heikentynyt (Franklin 1992, 91). Euroopassa uskonto on yhteiskuntien maallistumisen myötä menettänyt merkitystään erityisesti nuorten keskuudessa, jolloin pohja aiemmin merkittävälle uskonnolliselle jakolinjalle on alkanut kadota (Westinen 2015, 51). Myös kirkkojen jäsenmäärien sekä jumalanpalveluksiin osallistumisen voimakas lasku ovat olleet näkyvä merkki uskonnon ja uskonnollisuuden merkityksen hiipumisesta (Dalton 1990, 72–73). Enää hyvin harvassa poliittisessä kysymyksessä suhtautuminen jakautuu uskonnollisten ja uskonottomien kansalaisten välille, eivätkä uskonnolliset teemat juuri enää näy puolueiden vaalikampanjoissa (Knutsen 2004a, 99).

Vaikka useat tahot jakavat näkemyksen uskonnon merkityksen heikkenemisestä ja Euroopan maallistumisesta, ei ilmiön mittakaavasta kuitenkaan ole täysin yksimielistä näkemystä. Uskonnon vaikutuksesta eurooppalaisten puoluevalintaan nykypäivänä on tutkijoiden keskuudessa kaksi eriävää näkemystä. Ensimmäinen näkökulma ennustaa uskonnon vaikutuksen rajua laskua, kun taas toinen lähestymistapa esittää uskonnon ja puoluevalinnan yhteyden pysyvän vakaana. Ensimmäinen malli näkee uskonnon vaikutuksen romahtavan siksi, että uskonnolliset ihmiset muuttaisivat äänestyskäyttäytymistään maailman muuttuessa muiden kanssa samaan suuntaan. Jälkimmäinen näkökulma ei kiistä maallistumista, mutta se olettaa, että eri ryhmien puoluevalintaan vaikuttavat tekijät pysyisivät samana ajan kulusta huolimatta. (Knutsen 2004a, 100.)

Eurooppalaisten uskonnollisuuden tasoa koskevaan keskusteluun liittyen on myös huomautettu, että uskonnollisuus voisi mahdollisesti jopa kasvaa tulevina vuosikymmeninä Euroopan ulkopuolelta tulevan maahanmuuton myötä, sillä maahanmuutto Euroopan ulkopuolelta on voimakasta ja iso osa maahanmuuttajista on uskonnollisempia eurooppalaisiin verrattuna (Kaufmann et al. 2012, 70–71). Äänestyskäyttäytymisen ja puoluevalinnan perusteita tutkinut Wouter Van Der Brug esimerkiksi huomauttaa, että kristillisdemokraattiset puolueet muodostavat edelleen merkittävimmän poliittisen

ryhmittymän koko Euroopan unionin tasolla, sillä kristillisdemokraattinen Euroopan kansanpuolue (EPP) on pitkään ollut Euroopan parlamentin suurin puolue (Van Der Brug et al. 2009, 1266). Eurovaaleja käsittelevän tutkimuksen perusteella uskonnollisuus ei näytä olevan mitenkään vähäpätöinen tekijä kyseisten vaalien puoluevalinnassa, vaan se on näyttänyt olevan merkittävämpi selittäjä kuin esimerkiksi vastaajan yhteiskuntaluokka tai jälkimaterialistiset arvot (Van Der Eijk et al. 1996; Teoksessa Van Der Brug et al. 2009, 1267).

Euroopan ohella myös Yhdysvalloissa uskonnon vaikutus äänestämiseen on saanut uusia muotoja. Jos aikaisemmin eri uskontokuntien välillä oli nähtävissä eroja äänestyskäyttäytymisessä, 1970-luvulta alkaen uskonnollisuuden syvyys on noussut merkittävämmäksi poliittista orientaatiota selittäväksi tekijäksi ja suurimmalta osin korvannut uskontokunnan politiikan jakolinjana. Muutoksista huolimatta edelleen tietyt amerikkalaiset politiikkaan ja uskontoon liittyvät erityispiirteet kuten kristillisyyden vahva yhteys amerikkalaiseen oikeistoon ovat pysyneet vakiintuneina. Euroopassa kyseistä uskonnon ja poliittisen oikeiston suhdetta on kuitenkin tarkasteltu vähemmän. Tämä tutkimuksellinen aukko selittyy osittain kristillisten kirkkokuntien jäsenkadolla sekä uskonnollisuuden yleisenä vähenemisenä. (Marcinkiewicz & Dassonneville 2021, 445–446.)

Kristillisdemokraattisten puolueiden läsnäolon eurooppalaisessa puoluejärjestelmässä on omalta osaltaan myös heikentänyt tarvetta uskonnollisuuden ja puoluevalinnan suhteen tarkastelulle, sillä kyseiset puolueet ovat perinteisesti keränneet uskonnollisten eurooppalaisten äänet. Tämän seurauksena on alettu ajatella, ettei samanlaista tarvetta tarkastella uskonnollisuutta äänestyskäyttäytymisen selittäjänä Euroopassa enää ole. Toisaalta kristillisdemokraattisten puolueiden asema kussakin eurooppalaisessa maassa vaihtelee huomattavasti, ja esimerkiksi Suomessa puolueen asema on melko marginaalinen. (Marcinkiewicz & Dassonneville 2021, 452.) Tämän takia voisi ajatella, että kristillisdemokraatit keräävät ainoastaan pienen osan uskonnollisten kansalaisten äänistä niissä maissa, joissa sen asema ei ole merkittävä. Tällöin uskonnollisten kansalaisten äänet menevät todennäköisesti huomattavissa määrin myös muille puolueille, mikä lisää syitä uskonnon ja puoluevalinnan suhteen tarkastelulle ainakin niissä maissa, jossa kristillisdemokraatit eivät ole merkittävässä asemassa.

Vaikka Euroopan kristillisdemokraattiset puolueet eroavat toisistaan merkittävästi, on niillä määritelty olevan viisi yhdistävää tekijää, joiden perusteella puolue voidaan luokitella kristillisdemokraattiseksi. Näitä tekijöitä ovat pyrkimys neuvotteluun ja kompromisseihin päätöksenteossa, perhearvojen korostaminen, markkinatalouden tukeminen, pyrkimys

rauhanomaisen yhteiselon tukemiseen maailmanpolitiikassa sekä niiden puolueohjelmien pohjautuminen kristillisiin arvoihin. (Bale & Szczerbiak 2008, 481–482.)

Historiallisessa kontekstissa uskonnollisuus on ollut tärkeä selittäjä sille, onko yksilö äänestänyt vasemmisto- vai oikeistopuolueita. Tällöin uskonnollisten ihmisten todennäköisyys äänestää oikeistoa oli suurempi samoin kuin ei-uskonnollisten todennäköisyys äänestää vasemmistoa. Tämä selittyi vasemmistopuolueiden kirkkovastaisilla asenteilla sekä taas toisaalta sillä, että kristillisdemokraattien ja muiden oikeisto- ja konservatiivipuolueiden aatemaailma pohjautui usein vahvasti kristillisyyteen (Knutsen 2004b; Teoksessa Westinen 2015, 55). Vasemmistopuolueiden lisäksi myös tietyillä porvaripuolueilla oli uskontovastaisia näkemyksiä ja historiallisesti kirkon ”viholliset” kumpusivatkin sosialistisesta ja liberalistisesta ideologiasta (Knutsen 2004a, 100). Uskonnollisuuden ja puoluevalinnan yhteyttä tarkastelemaan tutkimukseen liittyen Steve Bruce (2003, 123–125) on myös todennut, että uskonnolla on havaittu joissain olosuhteissa olevan yhteys yksilöiden taloudellisiin näkemyksiin, vaikkakaan hän ei perustele ilmiön syitä enempää. Uskonnon yhteydestä puoluevalintaan Euroopassa on vuosituhannen vaihteen molemmin puolin tehty jonkin verran empiiristä tutkimusta. Näiden tutkimusten keskeisimmät havainnot ovat osoittaneet, että uskonnollisuuden poliittisen merkittävyyden huomattavasta laskusta huolimatta monet uskonnolliset ihmiset ovat edelleen taipuvaisia äänestämään kristillisdemokraatteja sekä muita keskustaoikeistolaisia puolueita niin parlamentti- kuin eurovaaleissa (Dalton 1990; Knutsen 2004; Van Der Brug et al. 2009; Knutsen 2010). Myös agraaripuolueet ovat tietyissä Euroopan maissa olleet suosittu valinta uskonnollisten ihmisten keskuudessa (Knutsen 2010, 14). Seuraavaksi esittelen neljän puoluevalinnan ja uskonnollisuuden yhteydestä tehtyjen empiiristen tarkasteluiden keskeisimpiä havaintoja, joista saan suuntaviivoja oman analyysini hypoteeseille ja tuloksille. Tutkimuksissa käytetty data on kerätty vuosien 1970 ja 2006 väliltä, ja esittelen tarkastelut järjestyksessä julkaisuvuoden mukaan. Aineistoihin liittyen on huomioitava, että ne ovat osittain melko iäkkäitä, jolloin niiden pohjalta saadut tulokset ovat saattaneet menettää merkitystään. Aikaisempien tulosten läpikäyminen on silti keskeistä, sillä aiheen tutkimus on vuosikymmenten saatossa vähentynyt Euroopassa, jolloin joudun pohjaamaan hypoteesini olemassa olevan tutkimuksen varaan.

Amerikkalainen politiikan tutkija Russel Dalton analysoi vuonna 1990 kahdeksassa läntisessä demokratiassa uskonnon ja uskonnollisuuden suhdetta äänestämiseen ja poliittisiin arvoihin Suomi mukaan lukien. Uskonnon yhteyttä äänestyskäyttäytymiseen oli mitattu kristillisiin kirkkokuntiin kuuluvien ja kuulumattomien kansalaisten halukkuudella äänestää maansa vasemmistopuolueita. Analyysit osoittivat, että katolilaiset olivat vähiten halukkaita äänestämään vasemmistoa protestantteihin ja kirkkoon kuulumattomiin verrattuna. Suomen osalta havaittiin, että kirkkoon

kuulumattomat äänestivät huomattavasti todennäköisemmin vasemmistopuolueita, kuin kirkkoon kuuluvat. Merkillepantavaa kuitenkin oli protestanttien kohtuullinen määrä vasemmistolle äänensä antaneiden ryhmässä niin Suomessa kuin muissakin tarkastelun maissa. Uskonnollisuuden ja puoluevalinnan tarkastelussa vastaajan uskonnollisuuden kasvaessa todennäköisyys vasemmistopuolueiden äänestämiseksi laski huomattavasti. Toisaalta tässäkin maiden välillä esiintyi merkittäviä eroja sen osalta, oliko kyseinen maa katolilainen vai protestanttinen. Suomen kohdalla uskonnolliset ihmiset äänestivät muihin länsimaihin verrattuna enemmän vasemmistopuolueita, vaikka trendi oli Suomessa silti samansuuntainen muiden maiden kanssa. Dalton osoitti uskonnon vaikuttavan puoluevalintaan isossa kuvassa, mutta vaikutus vaihteli riippuen kunkin maan poliittisesta järjestelmästä ja valtauskonnoista. Uskonnon ja uskonnollisuuden vaikutukset jäivät heikommaksi protestanttisissa maissa, kun puolestaan katolisissa ja uskonnollisesti moninaisissa maissa jakolinja oli huomattavasti selkeämpi. Protestanttien maiden ja erityisesti Suomen osalta todistettiin, että yhteiskuntaluokka selitti puoluevalintaa uskontoa paremmin, ja kun yhteiskuntaluokka kontrolloitiin, putosi uskonnon vaikutus huomattavasti. Vaihtelevista tuloksista huolimatta Dalton totesi, että uskonto heijastaa ihmisen kaikista syvimpiä arvoja, joten sillä on edelleen suuri todennäköisyys vaikuttaa yksilön poliittiseen tai muuhun yhteiskunnalliseen käyttäytymiseen. Vaikka uskonnolliset kysymykset muodostavat vain hyvin pienen osan politiikassa esillä olevista asioista, on uskonnollisuudella todettu olevan yhteys useisiin ihmisten arkipäiväisempiin asenteisiin ja uskomuksiin, jotka liittyvät esimerkiksi työetiikkaan, ihmissuhteisiin, auktoriteetteihin, eri elämäntapojen ja valtiovallan hyväksymiseen sekä moraaliarvoihin. (Dalton 1990, 78–87.)

Äänestyskäyttäytymistä ja poliittisia arvoja Länsi-Euroopassa tutkineen Oddbjørn Knutsenin tekemä empiirinen tarkastelu uskontokunnan vaikutuksesta eurooppalaisten puoluevalintaan 1970- ja 1990-lukujen välillä tukee myös havaintoa puoluevalinnan ja uskonnollisuuden välisestä yhteydestä. Suomi ei ollut mukana tarkasteluissa. Knutsenin analyysin tulokset osoittivat, että kristinuskolla oli edelleen vaikutusta eurooppalaisten puoluevalintaan parlamenttivaaleissa, vaikkakin yhteys oli selkeästi vahvempi Keski-Euroopan katolilaisissa maissa, kun taas protestanttisissa maissa yhteys jäi heikommaksi. (Knutsen 2004a, 109–117, 121.) Tätä eroa protestanttien ja katolilaisten välillä on perusteltu niiden erilaisilla teologisilla painotuksilla; Siinä missä protestanttinen kirkko korostaa yksilölähtöisyyttä, omatoimisuutta ja määrätietoisuutta, painottaa katolinen kirkko moraalisäännösten noudattamista sekä yhteisöllisyyttä individualismin yli, mikä saa katolilaiset suosimaan voimakkaammin juuri konservatiivipuolueita (Dalton 1990, 80). Esimerkiksi protestanttisen Tanskan osalta tuli ilmi, että kirkkoon kuulumattomien oikeisto- ja porvaripuolueiden

äänestäjien osuus on kasvanut, samalla kun kirkkoon kuuluvien kansalaisten samaiselle ryhmälle antamat äänet ovat laskeneet. Tanska oli ainoa tarkastelussa mukana ollut Pohjoismaa, jolloin sen saamia tuloksia voisi mahdollisesti verrata myös Suomeen, sillä Tanskassa on Suomen tavoin vahvaa kannatusta nauttiva evankelisluterilainen kansankirkko sekä samoin maan kristillisdemokraattisen puolueen asema on marginaalinen. Toinen Tanskaa koskeva huomionarvoinen havainto oli kristillisdemokraattisen puolueen äänestäjäprofiili, jossa isoin osa sen saamista äänistä tuli muilta kuin evankelisluterilaiseen kirkkoon kuuluvilta kristityiltä, yleensä herätysliikkeiltä tai muilta fundamentalistisimmilta kristityiltä uskonlahkoilta. Knutsen myös havaitsi tutkimuksessaan, että uskonnollisuuden yhteys oikeiston kannatukseen vaihteli sen mukaan, kuinka vahva asema kristillisdemokraattisella puolueella maassa oli. Niissä maissa, joissa kristillisdemokraattien asema oli merkittävämpi, äänestivät kirkkoon kuuluvat ihmiset eri oikeistopuolueista juuri kristillisdemokraatteja. Puolestaan niissä maissa, joissa kristillisdemokraattien asema oli marginaalisempi, äänestivät uskonnolliset ihmiset muita oikeisto- ja porvaripuolueita kuin kristillisdemokraatteja. Yhteenvedon Knutsenin tarkastelusta voisi sanoa, että maiden välisistä eroista huolimatta uskonnon selitysvoima oli säilynyt 1970-luvulta kohtuullisen hyvin 1990-luvulle asti. (Knutsen 2004a, 109–117, 121–122.)

Wouter Van Der Brug tarkasteli yhdessä Sara Hoboltin ja Claes De Vreesen kanssa uskonnon ja puoluevalinnan yhteyttä eurovaaleissa vuosien 1989 ja 2004 välillä 23 valtiossa, joihin sisältyi myös Suomi. Heidän havaintonsa mukailevat kahden edellisten tarkastelujen tuloksia. Vastaajan uskonnollisuuden syvyys sekä protestanttiseen tai katolilaiseen uskontokuntaan kuulumisen kasvattivat molemmat jälleen todennäköisyyttä äänestää kristillisdemokraatteja ja oikeistokonservatiivipuolueita. Tästä huolimatta moni muu tekijä, kuten esimerkiksi vastaajan itsesijoittuminen vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle selitti puoluevalintaa huomattavasti uskontoa ja uskonnollisuutta paremmin. Uskonnollisuus ja katolilaiseen tai protestanttiseen kirkkokuntaan kuulumisen myös vähensivät todennäköisyyttä äänestää sosiaalidemokraatteja tai liberaalipuolueita. Ajan vaikutuksesta havaittiin, että uskonnon yhteys puoluevalintaan on kokonaisuudessaan hieman heikentynyt vuosien kuluessa, mutta lasku ei ollut jyrkkää. Myös Suomen osalta puoluevalinnan ja uskonnon yhteys oli myös laskenut, mutta lasku kuvattiin maltillisena. Van Der Brug myös toteaa, että uskonnollisuuden vaikutusta (euro)vaaleihin on tarkasteltu nykyaikana melko vähän, vaikka uskonnollisuuden vaikutus puoluevalintaan ei välttämättä ole heikentynyt niin paljon kuin luullaan. (Van Der Brug et al. 2009, 1268–1279.)

1990-luvulla tehdyn tutkimuksen jälkeen Knutsen teki toisen samansuuntaisen tarkastelun uskonnollisuuden ja yhteiskuntaluokan vaikutuksesta äänestämiseen 24:ssä Euroopan valtiossa

vuosien 2002–2006 välillä. Tällä kertaa myös Suomi ja Norja olivat Pohjoismaista mukana tarkastelussa. Tutkimuksen keskeisimmät havainnot olivat jälleen melko yhdenmukaisia edellä esitettyjen tulosten kanssa, sillä kristillisiin uskontokuntiin kuuluvat ihmiset äänestivät todennäköisimmin porvaripuolueita, kun taas kyseisiin uskontokuntiin kuulumattomuus lisäsi todennäköisyyttä vasemmistopuolueiden äänestämiseksi. Knutsen kuitenkin totesi uskonnollisuuden vaikutuksen olevan monimutkainen, ja että uskonnon yhteys vasemmisto-oikeisto-jakolinjaan vaatii uudelleentarkastelua, sillä uskonnollisuus ei selitä enää puoluevalintaa ainoastaan vasemmisto-oikeisto-jakolinjaan perustuen. Tästä huolimatta tehdyt analyysit osoittivat, että uskonnollisuus selitti suhtautumista vasemmisto-oikeisto-jakolinjaan paremmin, kuin yhteiskuntaluokka. Tarkastelussa maiden väliltä löytyi suuria eroja siinä, kuinka suuri selitysvaiva uskonnolla oli puoluevalinnassa. Parhaiten uskonnollisuus selitti puoluevalintaa Alankomaissa, Sveitsissä, Norjassa ja Suomessa. Tämä on mielenkiintoista, sillä Knutsenin aikaisemmassa tutkimuksessa todettiin, että uskonnon vaikutus puoluevalintaan protestanttisissa maissa jäi heikommaksi katolilaisiin maihin verrattuna (Knutsen 2004a, 121). Kiinnostavaa on myös se, että puoluevalintaan vaikuttavien tekijöiden tarkastelussa havaittiin uskonnon ja uskonnollisuuden vaikutusten eroavan toisistaan hieman. Uskonnolla tarkoitetaan kristilliseen uskontokuntaan kuulumista, kun taas uskonnollisuudella viitattiin vastaajan itsearvioon omasta uskonnollisuudestaan. Knutsen havaitsi, että uskonnon vaikutus puoluevalintaan oli hieman suurempi, kuin uskonnollisuuden. (Knutsen 2010, 14–31.)

Kuten edellä tuli ilmi, Euroopassa tutkijoiden keskuudessa on erilaisia näkemyksiä uskonnollisuuden merkityksestä politiikassa. Läpi käymäni tutkimuskirjallisuus esitti pääpiirteittäin, että Eurooppa on maallistunut huomattavasti viimeisen 50 vuoden aikana, ja samalla uskonnollisuuden merkitys on laskenut. Uskonnollisuuden merkityksen laskun määrästä ei kuitenkaan tutkijoiden keskuudessa ole täysin yhtenevää näkemystä. Edellisessä kappaleessa esitetyt aiheesta tehtyjen empiiristen tutkimusten tulokset olivat kaikki pääosin yhteneväisiä. Vaikka maiden välillä esiintyi eroja esimerkiksi eri uskontokuntien välillä, näyttäisi siitä huolimatta siltä, että tutkimusten tekoaikana uskonnolla ja uskonnollisuudella on edelleen ollut jalansijaa länsimaisissa poliittisissa järjestelmissä. Kaikki havainnot tukivat tutkimuskysymyksen kohteena olevaa kristinuskon ja oikeistopuolueiden välistä yhteyttä, vaikkakin yhteys oli joidenkin maiden kohdalla heikompi kuin toisilla. Yhteyden lujudesta ei kuitenkaan voida vetää kovin yksioikoisia tulkintoja, sillä kuten esimerkiksi Knutsen totesi, ei uskonnollisuus enää jaottele äänestäjiä yhtä selkeästi uskonnottomaan vasemmistoon ja uskonnolliseen oikeistoon, ja tämän vuoksi ilmiötä tulisi tarkastella enemmän. Mikään empiirisistä tarkasteluista ei kuitenkaan ottanut kantaa siihen, olivatko uskonnollisten ihmisten taloudelliset arvot enemmän oikealla muuhun väestöön verrattuna. Useissa tarkasteluissa mainittiin, että monet

oikeistokonservatiivipuolueet ovat avoimesti tukeneet kristillisiä arvoja ja niillä on ollut tiiviit välit maiden virallisten kirkkojen kanssa (esim. Knutsen 2004a, 100), mikä osaltaan voisi selittää uskonnollisten henkilöiden oikeistopuolueille antamia ääniä. Tällöin oikeistopuolueen äänestäminen ei välttämättä perustu oikeistolaisuuteen itsessään, vaan perinteisten arvojen kannattamiseen. Myös muut tutkijat korostivat ilmiön tarkastelun tärkeyttä ja lisätutkimuksen tarvetta. Esimerkiksi Dalton mainitsi uskonnollisuuden edelleen vaikuttavan ihmisten asenteisiin, jolloin sillä on merkittävästi potentiaalia heijastua yksilön poliittiseen käytökseen. Kaikki tulokset kuitenkin osoittivat, että vaikka uskonnollisuuden ja puoluevalinnan välillä on vielä ollut yhteys 1990- ja 2000- luvun alun Euroopassa, on yhteys vuosikymmenten saatossa heikentynyt.

3.2. Uskonto ja puoluevalinta Suomessa

Uskonnollisuuden ja oikeisto- ja konservatiivipuolueiden historiallinen kytkös on näkynyt myös Suomessa. Oikeisto- ja porvaripuolueiden kuten keskustan ja kokoomuksen ideologia ja aatemaailma perustui vielä maailmansotien jälkeenkin vahvasti kristillisyyteen, ja puolueet näkivät kristinuskon suomalaisen yhteiskunnan kivijalkana, vaikkakin erityisesti kokoomus on myöhemmin koettanut pyristellä irti maineestaan uskonnollisena puolueena. Esimerkiksi maininta Jumalan pelosta suomalaista kansakuntaa ohjaavana keskeisenä arvona kokoomuksen vanhoissa poliittisissa ohjelmissa tuo hyvin esille puolueen aikaisemman uskonnollisen arvopohjan. (Kokoomus 1959). Nykyään oikeisto- ja porvaripuolueet eivät kuitenkaan edusta uskonnollisia äänestäjiä enää samalla tavalla kuin aikaisemmin, eikä puolueita voida jaotella enää yhtä selkeästi uskonnolliseen oikeistoon ja uskonnottomaan vasemmistoon. Tietynlaisena poikkeuksena voidaan pitää kristillisdemokraatteja sekä perussuomalaisia, joista molemmat esittävät arvopohjansa kumpuavan kristinuskosta. Vastaavasti taas vihreiden ja vasemmistoliiton tavoitteena on ollut ei-uskonnollisten äänestäjien intressien esillä pitäminen sekä samalla kirkon ja valtion läheisen suhteen haastaminen. Historiallisesti suomalaisella oikeistolla ja evankelisluterilaisella kirkolla on ollut läheiset suhteet, vaikka nämä suhteet ovat vuosikymmenten saatossa huomattavasti löyhentyneet. (Westinen 2015, 119–120.)

Uskonnon poliittisen merkityksen tarkastelussa on havaittu, että uskonnolliset kysymykset politisoituvat useammin silloin, kun maan uskonnollinen profiili on monimuotoinen (Van Der Brug et al. 2009, 1271). Kuten edellisessä luvussa avattiin, Suomi on uskonnollisesti melko yhtenäinen maa, jota hallitsee evankelisluterilainen kansankirkko. Evankelisluterilaisen kirkon erityisaseman sekä suomalaisten uskonnollisen yhtenäisyyden takia Suomessa esiintyy melko vähän uskontoon liittyviä ristiriitoja. Kirkon ja valtion historiallisesti tiiviin yhteyden takia uskonnosta ei myöskään

tullut kansallista jakolinjaa ja sen myötä vaikutus puoluejärjestelmään jäi vähäiseksi. Suomalaisessa puoluejärjestelmässä uskonnollisten puolueiden asema on myös ollut hyvin marginaalinen ja ainoa uskonnolliselta pohjalta perustettu puolue on Suomen Kristillisdemokraatit. Toisaalta uskonnollisuuden ja puoluevalinnan yhteyttä ei kannata tarkastella pelkästään uskonnollisten puolueiden äänestämisenä, sillä uskontoa saatetaan ilmaista muiden poliittisten jakolinjojen kautta. Tällöin uskonto puoluevalinnan selittäjänä ei välttämättä kanavoidu kovinkaan selkeästi. (Mykkänen 2012, 292–293.) Tähän liittyen on esimerkiksi tutkittu, että uskonnollisuus jakolinjana on jossain määrin päällekkäinen kaupunki-maaseutu-jakolinjan kanssa, sillä maalla asuvat ihmiset ovat yleensä uskonnollisempia kuin ihmiset kaupungeissa (Kriesi 1998, 178).

Vaikka uskonnollisuuden suhde puoluevalintaan ei ole enää yhtä suoraviivainen kuin menneinä vuosikymmeninä, on Suomessa silti edelleen löydettävissä jonkinasteinen yhteys oikeiston ja uskonnollisuuden välillä (Dalton 1990; Niemelä 2003b; Mykkänen 2011). Näyttäisi siltä, että Suomessa uskonnolliset äänestäjät ovat pääasiallisesti löytyneet kokoomuksen ja keskustan riveistä. Toisaalta on havaittu, että vaikka oikeistopuolueiden äänestämisen ja uskonnollisuuden välillä onkin vielä olemassa jonkinasteinen yhteys, ovat tutkijat huomanneet, että kyseinen yhteys on heikompi protestanttisissa kuin katolisissa maissa (Dalton 1990, 82–83). Uskonnollisuus saattaa myös leikata puoluevalintaan ja äänestämiseen liittyviä linjoja mielenkiintoisilla tavoilla: Joissakin tilanteissa uskonnollisuus saattoi rikkoa esimerkiksi yhteiskuntaluokkaan perustuvaa äänestämistä, vaikka Suomessa oli historiallisesti ollut vahva kytkös yhteiskuntaluokan ja puoluevalinnan välillä. Tällä viitataan ilmiöön, jossa uskonnollisuus sai osan työväenluokasta äänestämään oikeistopuolueita, vaikka työväenluokka oli perinteisesti antanut äänensä vasemmistopuolueille. Päinvastaisesti huomattiin, että joissain tapauksissa uskonnollisuus sai osan korkeassa sosioekonomisessa asemassa olevista henkilöistä äänestämään vasemmistopuolueita, vaikka perinteisesti korkeassa asemassa olevat ihmiset äänestivät oikeistopuolueita. (Suhonen 1988, 162–165.) Vasemmiston ja uskonnollisuuden väliseen historialliseen eripuraan liittyen on myös huomautettava, että osa vasemmiston uskontokritiikistä on kohdistunut itse uskonnollisuuden sijaan kirkon asemaan ja arvoihin. Maailmansotien jälkeen kirkon asema suomalaisessa yhteiskunnassa vahvistui, sillä sota-aikoina kirkon imago koko kansakuntaa palvelevana instituutiona korostui. Tämä ei kuitenkaan miellyttänyt kaikkia, sillä maailman modernisoituessa kovaa vauhtia kirkon aatemaailma nojasi edelleen vahvasti perinteiseksi ja kapeiksi katsottuihin arvoihin. Nuori, uusvasemmistolainen sukupolvi arvosteli kärkkäästi kirkkoa syyttäen sen olevan porvareiden vallan linnake, joka oli kadottanut kristinuskon ydinajatuksia lähimmäisenrakkaudesta ja heikompien puolustamisesta.

(Ketola 2003, 49.) Osa vasemmiston kielteisestä suhtautumisesta kirkkoon selittyikin sillä, että kansa piti kirkkoa oikeistolaisena instituutiona.

Seuraavaksi käyn läpi Juri Mykkäsen vuoden 2011 eduskuntavaalien pohjalta tekemää tarkastelua, jossa on tutkittu uskonnollisuuden yhteyttä vastaajan puoluevalintaan. Uskonnollisuutta oli kysytty itsearviona omasta uskonnollisuudesta ja vastaukset on jaettu kolmeen luokkaan. Ensimmäisen luokkaan kuuluivat ei lainkaan uskonnolliset, toiseen luokkaan vähän tai jonkin verran uskonnolliset ja kolmanteen luokkaan hyvin uskonnolliset vastaajat. Mykkäsen tarkastelusta tulee ilmi, että kaikista uskonnollisempien vastaajien ryhmä on antanut äänensä lähes ainoastaan perussuomalaisille, kokoomukselle, keskustalle tai kristillisdemokraateille. Vuoden 2011 eduskuntavaalien perusteella oli selkeästi havaittavissa, että lähes kaikki uskonnollisimmat vastaajat ovat äänestäneet ainoastaan oikeisto- tai porvaripuolueita, eivätkä juuri lainkaan vasemmistopuolueita taikka vihreitä. Toisaalta huomionarvoista on, että RKP ei muista oikeistopuolueista poiketen saanut juuri lainkaan ääniä kaikista uskonnollisimmalta ryhmältä, mutta tähän saattaa vaikuttaa puolueen marginaalinen asema. Keskimäinen, eli maltillisesti uskovien ryhmä oli äänestänyt edelleen huomattavasti oikeisto- ja porvaripuolueita, mutta tässä ryhmässä SDP:n saama äänien osuus on samansuuruinen. Ei lainkaan uskonnollisten vastaajien keskuudessa äännet ovat jakautuneet melko tasaisesti vasemmisto- ja oikeistopuolueiden kesken. Suosituin vaihtoehtona näyttäytyvät perussuomalaiset, SDP, vasemmistoliitto ja kokoomus. Uskonnollisuus näyttää siis jakavan perussuomalaisten ja kokoomuksen kannattajakuntaa voimakkaasti, sillä molemmat puolueet saivat paljon ääniä sekä kaikista uskovaisimmilta kannattajilta että uskonottomilta kannattajilta. Kuitenkin keskustan kannatus ei lainkaan uskonnollisten keskuudessa on hyvin pientä. Mykkänen perustelee keskustan huomattavan uskonnollisen oloista kannattajakuntaa sen uskonnollisagraarisella taustalla sekä tiiviillä yhteydellä kristillisiin herätysliikkeisiin. Kristillisdemokraattien osalta havaittiin, että vaikka suurin osa sen kannattajista on keskimäärin hyvin uskonnollisia, niin läheskään kaikki hyvin uskonnolliset ihmiset eivät äänestäneet kristillisdemokraatteja. Kristillisdemokraatit saivat noin viidesosan kaikista uskonnollisempien äänistä, ja loput kyseisen ryhmän äänistä jakautuivat muiden oikeistopuolueiden kesken RKP pois lukien. (Mykkänen 2012, 294–295, 305–306.)

Tämä katsaus antaa suuntaviivoja omalle analyysilleni, jossa pääsen toistamaan saman tarkastelun koko 2010-luvun eduskuntavaalitutkimuksien aineistoilla. Huolimatta perussuomalaisten ja kokoomuksen jossain määrin voimakkaasta kannatuksesta uskonottomien keskuudessa voitiin silti havaita, että poliittisen oikeiston ja kaikista uskonnollisimman ryhmän välillä oli selkeä yhteys, sillä vasemmistoa ei käytännössä kannatettu kyseisessä ryhmässä lainkaan. Tässä luvussa läpi käymäni tutkimuskirjallisuus tukee Mykkäsen tarkastelun tuloksia, sillä useissa tutkimuksissa on vielä 2000-

luvun puolella havaittu, että uskonnolliset ihmiset äänestävät kaikista todennäköisimmin kristillisdemokraatteja tai keskustaoikeistolaisia puolueita sekä parlamentti- että eurovaaleissa. Tutkimuskirjallisuuden perusteella on tullut myös ilmi, että uskonnollisuus vaikuttaa yksilön arvoihin ja käyttäytymiseen sekä joissain tapauksissa jopa poliittisiin preferensseihin (Dalton 1990; Bruce 2003). Vaikka uskovaisten ihmisten määrä ja uskonnollisuuden syvyys ovat molemmat Euroopassa laskeneet samalla kun uskonnollisuuteen perustuva poliittinen jakolinja on jäänyt vähitellen historiaan, ei uskonto tämän kirjallisuuskatsauksen perusteella näytä olevan lainkaan merkityksetön tekijä puoluevalintaa tarkasteltaessa.

4. Poliittiset jakolinjat ja puolueiden esittely

Aloitan tämän luvun määrittelemällä poliittisen jakolinjan käsitettä kansainvälisen jakolinjateoriakirjallisuuden pohjalta sekä samalla nostan esiin eri tutkijoiden näkemyksiä Suomesta löydettävistä poliittisista jakolinjoista. Tämän pohjalta esittelen aiheeni kannalta kaksi keskeisintä politiikan jakolinjaa, jotka ovat vasemmisto-oikeisto- sekä konservatiivi-liberaali-jakolinjat. Toisessa alaluvussa käyn läpi näiden jakolinjojen muodostumista sekä niiden suhdetta uskonnollisuuteen että toisiinsa. Lisäksi esittelen tutkielman tarkastelun kohteena olevat puolueet. Puolueita käsittelevässä alaluvussa käyn ensiksi läpi puolueiden historiallisen ja ideologisen taustan sekä sen jälkeen niiden 2000-luvun aate- ja arvomaailman, jonka tarkoitus on saada kuva puolueiden sijoittumisesta vasemmisto-oikeisto- ja konservatiivi-liberaali-ulottuvuuksilla. Perustan puolueiden arvomaailmaan liittyvän katsauksen erityisesti Heikki Paloheimon tekemään analyysiin suomalaisten puolueiden arvoista, jossa Paloheimo on tarkastellut puolueiden kantoja eri politiikan asiakysymyksissä niiden periaateohjelmien pohjalta vuosien 2003–2006 välillä (Paloheimo 2006, 217–236).

4.1. Poliittiset jakolinjat

Olellaisena osana poliittisiin jakolinjoihin ja puolueisiin liittyvät myös poliittiset arvot, sillä puoluekenttää jakavat ristiriitaulottuvuudet perustuvat kaikki erilaisiin *arvoihin*. Arvot ovat tämän tutkielman keskeisin tutkimuskohde, sillä olen kiinnostunut tarkastelemaan suomalaisten talous- ja moraaliarvoja sekä sitä, miten uskonnollisuus mahdollisesti vaikuttaa niihin. Jakolinjat ja puolueiden ideologiat heijastavat erilaisia arvoja, ja pohjimmiltaan kaikessa poliittisessa toiminnassa on kyse arvoista. Arvotutkimuksen pioneeri, sosiaalipsykologi Milton Rokeach on määritellyt arvojen olevan kestäviä uskomuksia oikeista käyttäytymisen malleista. Kun arvo sisäistetään, siitä tulee joko tietoisesti tai tiedostamatta standardi, joka ohjaa yksilöä toimimaan tietyllä tavalla. Nämä opitut mallit kehittävät ja ylläpitävät yksilön asenteita eri asioita tai tilanteita kohtaan, ja niiden kautta yksilö perustelee tekemiään valintoja. (Rokeach 1969, 159–160.) Poliittisten arvojen voidaan puolestaan nähdä yksinkertaisimmillaan olevan sellaisia uskomuksia, joita kansalaiset haluaisivat toteutettavan vallitsevassa poliittisessä järjestelmässä (Knutsen & Kumlin 2005, 125).

Poliittiset jakolinjat syntyvät syvistä eriävistä poliittisista intresseistä, jotka jakavat puolueita ja kansalaisia toisistaan poikkeaviin leireihin (Paloheimo & Sundberg 2005, 169). Jakolinjat muodostuvat eri yhteiskuntaryhmien kannattaessa vastakkaisia intressejä, joka puolestaan heijastuu sellaisen puolueen äänestämisenä, jonka katsotaan ajavan oman ryhmän etuja (Westinen et al. 2016, 274). Kuten jo luvussa kolme sivuttiin, politiikan tutkijat Stein Rokkan ja Seymour Lipset

hahmottelivat ensimmäisinä poliittisen lohkeaman käsitettä ja siihen perustuvaa jakolinjateoriaa. He esittivät neljä länsimaisille yhteiskunnille tyypillisintä poliittista konfliktia, jotka saivat alkunsa 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun suurista yhteiskunnallisista muutoksista. Nämä olivat työntekijöiden ja omistavan luokan, kirkon ja valtion, hallinnollisten keskusten ja periferioiden sekä urbaanin eliitin ja maanomistajien väliset konfliktit, joihin perustuvat myöhemmät teoretisoinnit eri yhteiskunnista löydettävistä poliittisista jakolinjoista. Poliittisista jakolinjoista tai lohkeamista käytetään myös muita nimityksiä, kuten yhteiskunnallinen vedenjakaja tai ristiriitautuvuus, mutta tässä työssä käytän selvyuden vuoksi ainoastaan poliittisen jakolinjan käsitettä. (Rokkan & Lipset 1967.)

Poliittisen jakolinjan vakiintuneimman määritelmän mukaan jakolinja koostuu kolmesta eri elementistä, joita ovat kuuluminen tiettyyn objektiivisesti tunnettuun yhteiskuntaryhmään, yhteiset jaetut arvot sekä sellaisen puolueen äänestäminen, joka edustaa edellä mainittuja intressejä. Ensimmäisellä elementillä tarkoitetaan kuulumista esimerkiksi kielelliseen tai uskonnolliseen ryhmään. Nämä ryhmät ovat tavallisesti sellaisia, joiden jäseneksi synnyttään. Toinen elementti puolestaan viittaa sellaisiin jaettuihin arvoihin ja asenteisiin, joiden puolesta ihmiset ovat valmiita toimimaan, ja joihin he identifioituvat. Kolmas elementti sisältää poliittisen toiminnan, yleensä vaaleissa äänestämisen, jossa kannatetaan sellaista tahoja, jonka koetaan edustavan omaa yhteiskunnallista ryhmää sekä samoja jaettuja arvoja. Jos jokin yhteiskunnallinen jakolinja ei johtaisi siihen liittyvien arvojen mukaiseen äänestämiseen, kutsuttaisiin sitä silloin piileväksi jakolinjaksi (Bartolini & Mair 1990, 41–46.)

Ollakseen poliittisesti merkittävä, jakolinjan tulee myös jakaa yhteiskunnan jäsenet laajassa mittakaavassa sekä jaon tulee koskettaa tarpeeksi monia. Tämä tarkoittaa, että jakolinjoja luokiteltaessa tulee tehdä jako subjektiivisesti koettujen ja objektiivisesti olemassa olevien jakolinjojen välille, sillä jokin yksittäinen ryhmä voi esimerkiksi kokea jonkin sellaisen jakolinjan tärkeäksi, joka on vähäpätöinen muille (Wiberg 2006, 33–34). Jakolinjoihin liittyen on myös huomioitava, että jakolinjat saattavat jakaa kansalaisia hyvin eri tavoin, ja esimerkiksi sosioekonomisen perustein jakautuneet ryhmät eivät välttämättä ole samoja kuin vaikka kielellisin perustein jakautuneet. Mikäli usea poliittinen jakolinja jakaisi kansalaisia samansuuntaisesti vain muutamaani eri leiriin, riskinä olisivat yhteiskunnan vakautta horjuttavien poliittisten konfliktien voimistuminen (Rae & Taylor 1970, 106–108).

Rokkanin ja Lipsetin tutkimukseen perustuen politiikan tutkija Arend Lijphart on myöhemmin hahmotellut lisää demokraattisten länsimaiden poliittisia jakolinjoja. Suomalaisesta

puoluejärjestelmästä voidaan Lijphartin tutkimuksen mukaan löytää seitsemän eri jakolinjaa, joita ovat vasemmisto vastaan oikeisto, kasvukeskukset vastaan syrjäseutu, kansallinen vastaan kansainvälinen, suomenkieliset vastaan ruotsinkieliset, perinteiset moraaliarvot vastaan moniarvoisuus, ekologiset arvot vastaan kulutus sekä eliitti vastaan kansa (Lijphart 1984; Teoksessa Paloheimo 2008, 37). Seuraavaksi esittelen Lijphartin teoretisointia suomalaisista jakolinjoista.

Vasemmisto vastaan oikeisto -jakolinjaa pidetään nykyään keskeisimpänä puolueita erottelevana tekijä, joka perustuu eriäviin näkemyksiin talouden toimintaperiaatteista. Paneudun tähän jakolinjaan tarkemmin seuraavassa alaluvussa. Kasvukeskukset vastaan syrjäseutu -jakolinjassa on puolestaan kyse eri alueiden eriarvoisuudesta. Tämä jakolinja on selkeä keskustan ja muiden puolueiden välillä, sillä keskusta korostaa alueellisten kehityserojen vähentämistä, kun taas muut puolueet kannattavat usein kasvukeskuksiin investoimista ja kaupunkimaista yhdyskuntarakennetta. Kolmas jakolinja koskee kansallisen ja kansainvälisen suuntautumisen välisiä ristiriitoja, joilla viitataan Suomen ulkopoliittikkaan, kuten kansainväliseen avautumiseen sekä Venäjä-suhteisiin. Tämä jakolinja on perinteisesti jakanut puolueita siinä, kuinka paljon Suomen tulisi myötäillä Venäjän odotuksia ja vaatimuksia omassa ulkopoliittikassaan. Neljäs konflikti käsittelee suomenkielisten ja ruotsinkielisten välistä jakolinjaa, joka oli vielä 1900-luvun alussa hyvin merkittävä. Tämä jakolinja oli pääsyy RKP:n perustamiselle, sillä puolueen keskeinen tarkoitus oli ajaa Suomen ruotsinkielisen vähemmistön etua. (Lijphart 1984; Teoksessa Paloheimo 2008, 38–48.)

Viides jakolinja liittyi työni kannalta toiseen tärkeään tekijään talouden ohella, eli perinteisten moraaliarvojen ja moniarvoisuuden väliseen konfliktiin, jossa perinteiset arvot ovat vastakkain liberaalien arvojen kanssa. Paneudun myös tähän jakolinjaan tarkemmin seuraavassa alaluvussa. 1960-luku oli merkittävää aikaa kyseisen jakolinjan osalta, sillä silloin perinteisiin kristillisiin moraaliarvoihin pitkään pohjautunut suomalainen yhteiskunta alkoi horjua kulttuuriradikalismien ja poliittisen vasemmistolaisuuden myötä. Näiden seurauksena kansalaiset alkoivat kyseenalaistamaan monia vankkumattomina pidettyjä instituutioita ja tapoja, kuten kristinuskoa, avioliittoa, tiukkaa sukupuolimoraalia sekä auktoriteettien kunnioittamista. Myös voimakas muuttoliike maaseudulta kaupunkeihin vaikutti tähän kehitykseen. Perinteisten moraaliarvojen horjuessa niitä puolustamaan perustettiin kristillisdemokraattinen puolue, jonka olemassaolo ilmentää hyvin konservatiivi-liberaali-jakolinjan olemassaoloa nykypäivän Suomessa. Kuudennessa ekologisista arvoista koskevassa jakolinjassa vastakkain ovat olleet ympäristönsuojelu sekä talouskasvu ja luonnonvarojen kulutus. Tämä konflikti on näkynyt erityisesti vihreiden ja keskustan välillä. Vihreiden äänestäjät ovat painottaneet ilmastonmuutoksen hillintää ja luonnonsuojelua, kun taas keskustan äänestäjät ovat

suhtautuneet luonnonsuojeluun varauksella, sillä keskustassa on katsottu, että luonnonsuojelua edistäneet päätökset ovat rajoittaneet yksityisten maanomistajien valtaa päättää oman maansa käytöstä. Viimeinen jakolinja käsitteli eliitin ja kansan välistä konfliktia, jossa perussuomalaisilla on ollut merkittävä rooli. Tässä jakolinjassa on kyse poliitikkojen ja muiden keskeisessä yhteiskunnallisessa asemassa olevien henkilöiden koetusta etäännyttämisestä tavallisista ihmisistä ja heidän ongelmistaan. Perussuomalaisten edeltäjä Suomen Maaseudun Puolue SMP perustettiin näiden kysymysten pohjalta, sillä puolueen perustajat olivat huolissaan perinteisten puolueiden riitelystä, taloudellisista väärinkäytöksistä ja poliittisten etuuksien kalastelusta. (Lijphart 1984; Teoksessa Paloheimo 2008, 48–53.) Huomionarvoista on, että Lijphartin Suomesta löytämistä jakolinjoista puuttuu kokonaan Lipsetin ja Rokkanin esittämä kirkon ja valtion välinen jakolinja. Tämä viittaa jälleen siihen, ettei uskonto ole ollut Suomessa kovin voimakas poliittinen kiistakapula muihin länsimaihin verrattuna. Ilmiö voisi selittyä jo aikaisemmin esiin nousseilla tekijöillä, kuten esimerkiksi sillä, että evankelisluterilainen kirkko asettui jo aikaisessa vaiheessa Suomen valtion kumppaniksi.

Ajan saatossa poliittisten jakolinjojen painopisteissä on tapahtunut huomattavia muutoksia, sillä alueellisia ja kulttuurisia tekijöitä keskeisemmäksi ovat nousseet taloudelliset tekijät (Nousiainen 1992, 25). Vasemmisto-oikeisto-jakolinja onkin jo pitkään ollut keskeisin politiikan jakolinja lähes kaikissa Euroopan maissa samalla kun muut perinteiset jakolinjat ovat menettäneet merkitystään (Westinen 2015, 43). Poliitiikan kentälle on kuitenkin noussut maailmansotien jälkeen uudenlaisten asiakysymysten joukko, joiden poliittinen merkittävyys on kasvanut huomattavasti erityisesti 2000-luvulle tultaessa. Tätä uutta politiikan jakolinjaa kutsutaan nimellä sosiokulttuurinen ulottuvuus, joka pitää sisällään suhtautumisen moraaliarvoihin, maahanmuuttoon ja kansallismielisyyteen, ja joka jakaa kansalaisia konservatiiveihin ja liberaaleihin (Westinen et al. 2016, 273–274). Nämä muutokset jakolinjoissa ovat johtaneet siihen, että useamman jakolinjan sijaan politiikan voidaan hahmottaa nykypäivänä koostuvan näistä kahdesta ulottuvuudesta, taloudellisesta sosioekonomisesta ulottuvuudesta sekä elämän monimuotoisuuteen liittyvästä sosiokulttuurisesta ulottuvuudesta. (Bengtsson et al. 2014, 33). Näiden kahden jakolinjan mallista voidaan käyttää niin sanottua politiikan nelikenttä-nimitystä, jossa puolueita tai ihmisiä voidaan sijoittaa kaksiulotteiselle kuvaajalle, joka erottelee eri tahoja vasemmistoon tai oikeistoon sekä konservatiiveihin tai liberaaleihin

Toisaalta näkemys ainoastaan kahdesta politiikan ulottuvuudesta on herättänyt kritiikkiä, sillä Suomessa kaikkia edelleen merkittäviä poliittisia asiakysymyksiä on vaikea sovittaa vain kahteen

edellä mainittuun ulottuvuuteen, kuten esimerkiksi kaupunki vastaan maaseutu -vastakkainasettelua (Bengtsson et al. 2014; Westinen et al. 2016). Poliittisia jakolinjoja 2000-luvun Suomessa tarkastellut politiikan tutkija Jussi Westinen on esittänyt kritiikkiä kaksiulotteista nelikenttämallia kohtaan. Westisen mukaan esimerkiksi suhtautuminen EU:n integraatioon tai aluepolitiikkaan ei korreloi sosioekonomisen eikä sosiokulttuurisen ulottuvuuden kanssa, vaan niitä tulisi pitää omina ulottuvuuksinaan (esim. Westinen 2015; Westinen et al. 2016). Westinen on väitöskirjassaan tarkastellut suomalaisten poliittisia arvoja ja sitä kautta mahdollisia uusia politiikan jakolinjoja suomalaisessa yhteiskunnassa vuosien 2003 ja 2011 välillä. Westisen keskeiset tulokset ovat ristiriidassa esimerkiksi Lijphartin löydösten kanssa, sillä Westisen mukaan Suomesta olisi nykypäivänä löydettävissä neljä politiikan jakolinjaa, jotka ovat yhdistelmiä useasta tekijästä. Toisaalta tämä voisi selittyä tarkasteluiden aikaerolla, sillä Lijphartin tarkastelu on 1980-luvulta, kun taas Westinen tarkasteli 2000-lukua. Westisen havaitsemat jakolinjat ovat taloudellisen oikeistolaisuuden ja autoritäärisyyden jakolinja, alueellisen tasa-arvon jakolinja, sosiokulttuurinen jakolinja sekä Euroopan unionin jakolinja. (Westinen 2015, 236–238.)

4.2. Vasemmisto-oikeisto-jakolinjan yhteys uskonnollisuuteen ja arvokonservatiivisuuteen

Tässä alaluvussa käyn aluksi läpi vasemmisto-oikeisto- ja konservatiivi-liberaali-jakolinjojen muotoutumista ja niiden merkitystä. Sen jälkeen tarkastelen jakolinjojen suhdetta uskonnollisuuteen antaakseni kokonaiskuvan siitä, millainen yhteys taloudellisilla tai moraalisisilla arvoilla mahdollisesti uskonnollisuuden kanssa on, ja miten kyseisten arvojen voisi olettaa vaikuttavan puoluevalintaan. Tutkielmani painopiste on taloudellisissa arvoissa, joten keskityn tässä alaluvussa enemmän vasemmisto-oikeisto-jakolinjaan, mutta käsittelen konservatiivi-liberaali-jakolinjaa samassa luvussa johtuen oikeistolaisuuden ja arvokonservatismiin historiallisesta yhteydestä sekä uskonnollisuuden ja arvokonservatiivisuuden korrelaatiosta.

Suomessa vasemmisto-oikeisto-ulottuvuutta on pidetty vuosikymmenien ajan merkittävimpana politiikan ulottuvuutena, ja sen on nähty hallitsevan suomalaista puoluejärjestelmää (Westinen et al. 2016, 274). Vasemmisto-oikeisto-jakolinja on aiheeni kannalta keskeisin politiikan jakolinja, sillä sen avulla luokittelen aineiston vastaajia heidän taloudellisten näkemystensä perusteella vasemmistoon ja oikeistoon. Jakolinjassa on kyse eriävistä näkemyksistä koskien talouden toimintaperiaatteita (Paloheimo 2008, 38). Keskeiset talouteen liittyvät vastakkainasettelut koskevat verotusta, julkisen sektorin kokoa, sosiaaliturvaa, yrittäjyyttä sekä markkinatalouden sääntelyä. Näiden perusteella puolueita tai niiden kannattajia voidaan jakaa vasemmistoon ja oikeistoon

(Bartolini & Mair 1990 198; Westinen et al. 2016, 275). Toisen näkökannan mukaan vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden voidaan nähdä sisältävän talouden lisäksi myös muut politiikan asiakysymykset. Osa talouden ulkopuolisista asiakysymyksistä on ajan kuluessa integroitunut vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle, kun vasemmisto- ja oikeistopuolueet ovat joutuneet muodostamaan vakiintuneet kannat muihinkin kuin talouskysymyksiin (Van der Brug & Van Spanje 2009, 312). Näitä tekijöitä ovat esimerkiksi suhtautuminen lakiin ja järjestykseen, maanpuolustukseen sekä moraalikysymyksiin (Budge & Farlie 1983, 50). Osa tutkijoista hahmottaa politiikan monen ulottuvuuden sijasta vain yksinapaisena järjestelmänä, jossa taloudellinen vasemmisto yhdistyy arvoliberaaliuuden kanssa samalla kun taloudellinen oikeisto ja arvokonservatismi kulkevat käsi kädessä. Sekaannuksen välttämiseksi viitataan tässä työssä vasemmistolla ja oikeistoilla kuitenkin ainoastaan taloudellisiin kysymyksiin.

Eri tahojen, kuten puolueiden ja äänestäjien sijoittumista vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle voidaan tarkastella kahdella eri tavalla. Ensimmäinen tapa on kysyä suoraan, mihin arvioitava taho itse sijoittaisi itsensä kyseisellä ulottuvuudella (Paloheimo 2008, 39). Tämä on osoittautunut Suomessa kohtuullisen toimivaksi, sillä kyselytutkimusten perusteella suomalaiset ymmärtävät hyvin vasemmiston ja oikeiston välisen jaottelun ja niiden taustalla olevat ideologiat (esim. Rapeli 2012). Toinen tapa on tarkastella puolueiden tai niiden kannattajien suhtautumista erilaisiin taloutta koskeviin asiakysymyksiin, mikä on hieman objektiivisempi, kuin ensimmäiseksi mainittu tapa (Paloheimo 2008, 42). Hyödynnän analyysissä molempia tapoja vastaajien talouspoliittisten arvojen mittaamiseksi, mutta painotan erityisesti taloudellisten asiakysymysten kysymistä, sillä niistä saatuihin vastauksiin ei vaikuta, onko vastaaja ymmärtänyt vasemmiston ja oikeiston käsitteitä vaiko ei.

Moni tekijä vaikuttaa siihen, miksi eri ihmiset kannattavat vasemmistoa ja toiset oikeistoa. Keskeiset vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuteen yhteydessä olevat tekijät ovat henkilön yhteiskunnallinen asema ja koulutus (Westinen 2016, 251–254) sekä jossain määrin myös tulotaso, vaikkakaan tulotason yhteys ei ole yhtä suoraviivainen kuin kahdella edellisellä tekijällä (Wass & Kauppinen 2020, 179). Tästä huolimatta äänestäjäkuntaa käsittelevissä tutkimuksissa on havaittu, että esimerkiksi kokoomuksen äänestäjät edustavat selkeästi yhteiskunnan varakkaimpia ja koulutetuimpia henkilöitä (esim. Karvonen 2014, 122), jolloin myös äänestäjien tulotaso voi olla järkevää huomioida puoluevalinnan tarkasteluissa. Äänestäjien yhteiskunnallinen asema on ollut voimakkaasti kytköksissä vasemmisto-oikeisto-jakoon, sillä useimmat vanhat puolueet on perustettu eri yhteiskuntaluokkien välisten ristiriitojen pohjalta. Erityisesti Pohjoismaissa luokkaaänestäminen on

ollut historiallisesti katsottuna vahvaa, mikä yksinkertaistettuna tarkoitti, että työväenluokka kannatti vasemmistopuolueita, kun taas paremmin toimeentuleva keskiluokka sekä varakas omistava luokka oikeistopuolueita (Inglehart 1977, 198–200). Sama asetelma näyttäisi pitävän edelleen jossain määrin paikkansa, sillä kokoomus ja keskusta ovat olleet suosituimmat vaihtoehdot korkeimmassa yhteiskunnallisessa asemassa olevien kansalaisten keskuudessa melkein koko 2010-luvun, samoin kuin SDP:n suosio ”duunareiden” keskuudessa. Toisaalta jako yhteiskuntaluokan ja vasemmisto-oikeisto-jaon välillä ei ole enää nykypäivänä yhtä selvä, sillä esimerkiksi keskusta on nauttinut huomattavaa kannatusta myös matalammassa yhteiskunnallisessa asemassa olevien keskuudessa. (Westinen et al. 2016, 252.)

Koulutus ei selitä puoluevalintaa yhtä hyvin kuin ammattiluokka, mutta merkityksetön tekijä se ei ole. Korkealla koulutustasolla on selkeä yhteys kokoomuksen äänestämiseen, samalla kun SDP on ollut suosittu vaihtoehto matalasti koulutettujen keskuudessa. Täysin suoraviivainen koulutuksen vaikutus ei kuitenkaan ole, sillä esimerkiksi porvaripuolue keskusta on saanut runsaasti ääniä matalasti koulutetun luokan keskuudessa samalla kun usein vasemmistopuolueena pidetty vihreät on kasvattanut äänisaalistaan kaikista koulutetuimman väestöosan keskuudessa. (Westinen 2015, 254.)

Tulotaso näkyy vasemmisto- ja oikeistopuolueiden valinnassa melko samansuuntaisesti kuin kaksi edellistä tekijää. Korkean tulotason on nähty lisäävän todennäköisyyttä kokoomuksen äänestämiseen, kun taas päinvastaisesti pieni tulotaso on lisännyt todennäköisyyttä äänestää vasemmistoliittoa, mutta toisaalta myös perussuomalaisia. Tulotason vaikutusta puoluevalintaan tarkastelevassa tutkimuksessaan politiikan tutkija Hanna Wass kuitenkin totesi, että vaikka tulotasolla oli selkeä vaikutus poliittisten ääripäiden äänestämiseen, ei tulotaso onnistunut selittämään lähempänä poliittista keskustaa sijaitsevien puolueiden, kuten keskustan ja vihreiden äänestämistä. (Wass & Kauppinen 2020, 174–179.)

Myös puoluepolitiikan ja vasemmisto-oikeisto-jakolinjan välinen kytkös on ollut vahva. Tällä viitataan siihen, että oikeistopuolueiden äänestäjät kokevat identifioituvansa poliittiseen oikeistoon ja vasemmistopuolueiden äänestäjät poliittiseen vasemmistoon (Rapeli 2012, 8). Jussi Westinen ym. ovat tarkastelleet vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden ja puoluevalinnan suhdetta suomalaisten eduskuntavaalien kontekstissa, ja heidän havaintonsa ovat osoittaneet, että Suomessa valtaosa itsensä oikeistoon identifioivista äänestäjistä on äänestänyt kokoomusta ja keskustaa, kun taas vasemmistoon identifioituvat ovat suosineet SDP:tä ja hieman yllättäen myös perussuomalaisia (Westinen et al. 2016, 260–262). Toisaalta oikeiston ja vasemmiston välinen vastakkainasettelu Suomessa on

historian saatossa heikentynyt, ja puolueet ja niiden äänestäjät ovat tulleet mielipiteiltään ja arvoiltaan lähemmäksi toisiaan. Myös yhä suurempi osa kansalaisista identifioi itsensä poliittiseen keskustaan vasemmiston tai oikeiston sijaan (Paloheimo & Sundberg 2005, 190). Näiden havaintojen vuoksi tulen käyttämään empiirisessä analyysiosuudessa vastaajien koulutusta ja yhteiskunnallista asemaa kontrollimuuttujina oikeiston kannatuksen tarkastelussa. Tulotaso en hyödynnä, sillä tulotason osalta käyttämäni aineistot sisälsivät paljon puuttuvaa dataa.

Seuraavaksi käyn läpi konservatiivi-liberaali-jakolinjan muotoutumista, siihen yhteydessä olevia tekijöitä ja sen merkitystä nykypäivän politiikassa. Taloudellisen vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden edelleen dominoivasta roolista huolimatta on 2000-luvulla alettu kiinnittämään yhä enemmän huomiota muidenkin kuin talouskysymysten merkityksen nousuun politiikan kentällä. Näihin ”uusiin” politiikan asiakysymyksiin viitataan usein sosiokulttuurisen ulottuvuuden käsitteellä, joiden esiinnousu on seurausta 1900-luvun puolenvälin jälkeen tapahtuneista suurista yhteiskunnallisista muutoksista (Norris & Inglehart 2019, 32–33). Sosiokulttuurinen ulottuvuus määrittelee suhtautumista postmaterialistisiin arvoihin, jotka koskevat sitä, kuinka laajasti yksilö on valmis hyväksymään erilaisten arvojen ja elämäntapojen monimuotoisuutta muilta kanssaeläjiltä. Näitä kysymyksiä ovat esimerkiksi suhtautuminen etniseen ja seksuaaliseen monimuotoisuuteen, yksilönvapauteen sekä ympäristön suojeluun, ja näiden perusteella eri tahoja voidaan luokitella konservatiiveihin ja liberaaleihin (Van Der Brug & Van Spanje 2009; Westinen et al. 2016).

Postmaterialististen arvojen teoriaa on ensimmäisenä hahmotellut Ronald Inglehart 1970-luvulla. Inglehartin mukaan ennen maailmansotia ihmisten arvot perustuivat pitkälti taloudelliseen hyvinvointiin ja fyysiseen turvallisuuteen liittyviin materialistisiin arvoihin. Kuitenkin sotien jälkeen ihmisten elintaso alkoi kasvaa ennennäkemättömällä tavalla, joka sai aikaan kansalaisten arvopohjan perustavanlaatuisen muuttumisen. Kun materialistiset tarpeet oli tyydytetty eikä fyysinen turvallisuus ollut enää samalla tavalla uhattuna, oli ihmisillä uudenlaiset mahdollisuudet pohtia enemmän materialististen tekijöiden ulkopuolisia kysymyksiä, kuten elämänlaatua, yksilönvapauksia ja ihmisoikeuksia. Näitä uudenlaisia arvoja alettiin kutsua nimellä postmaterialistiset arvot. (Inglehart 1977.) Tiivistettynä, arvoliberalismi viittaa siis postmaterialististen arvojen kannattamiseen, ja päinvastaisesti arvokonservatismi niiden vastustamiseen. Liberaalit suhtautuvat myönteisesti yksilön monimuotoisuuteen kuten seksuaalivähemmistöihin tai maahanmuuttajiin sekä samalla kannattavat yksilönvapautta esimerkiksi aborttiin, prostituutioon ja eutanasiaan liittyen.

Tutkimuksissa on löydetty useita eri tekijöitä, jotka ovat yhteydessä yksilön asenteisiin konservatiivi-liberaali-jakolinjalla. Korkeampi ikä näyttää selittävän konservatiivisia arvoja, samoin kuin miessukupuoli ja matala koulutustaso (esim. Westinen 2015; Kriesi et al. 2008). Miesten konservatiivisempia arvoja on selitetty esimerkiksi naisten ja muiden historiallisesti heikommassa asemassa olevien ryhmien taikka vähemmistöjen oikeuksien kasvamisella. Tällöin on nähty, että osa miehistä on alkanut pelkäämään asemansa puolesta esimerkiksi naisten tai etnisten vähemmistöjen oikeuksien parantuessa, mikä on puolestaan heijastunut negatiivisena suhtautumisena etnisiin vähemmistöihin taikka sukupuolten välisen tasa-arvon kannattamiseen (Turner 2011; Teoksessa Westinen 2015, 70–71). Koulutuksen ja työmarkkina-aseman yhteyttä konservatiivisuuteen on selitetty koulutuksesta saatavalla osaamisella. Korkea koulutus edistää yksilön avarakatseisuutta, avoimuutta ja muiden kulttuurien ymmärtämistä sekä tarjoaa samalla kielitaitoa, joka on välttämätön edellytys muista maista tulevien henkilöiden kanssa työskennellessä. Samalla taas matalasti koulutetuille voi olla vaikeampaa navigoida jatkuvasti globalisoituvassa maailmassa ilman tarvittavia taitoja, mikä selittää matalasti koulutettujen kielteisempää suhtautumista esimerkiksi maahanmuuttajiin. (Kriesi et al. 2008, 7.)

Kuten aikaisemmissa luvuissa on mainittu, arvokonservatiivisuudella ja taloudellisella oikeistolaisuudella on ollut historiallisesti vahva kytkös, sillä oikeistopuolueiden arvopohja on perustunut taloudellisen liberalismiin ohella pitkälti myös kristillisiin arvoihin ja sitä kautta konservatismiin. Vaikka nykypäivän oikeistopuolueilla ei ole enää samanlaista yhteyttä arvokonservatiivisuuteen kuin historiassa, on konservatiivisuuden ja puolueiden yhteyttä tarkasteltaessa on ilmennyt, että vielä 2000-luvulla moni äänestäjä on liittänyt konservatismiin käsitteen nimenomaan poliittista oikeistoa leimaavaksi tekijäksi (Kestilä-Kekkonen et al. 2018, 107). Myös suomalaisten äänestäjien puoluevalinnan ja moraaliarvojen tarkastelu on osoittanut, että eniten arvoiltaan konservatiivisia äänestäjiä löytyy kristillisdemokraattien, kokoomuksen, perussuomalaisen sekä keskustan riveistä (Bengtsson et al. 2014, 38–39), joista kaikkia voidaan pitää enemmän oikeisto- kuin vasemmistopuolueina. Kyseisessä tarkastelussa konservatiivisuutta mitattiin niputtamalla yhteen suhtautuminen kristillisiin arvoihin, seksuaalivähemmistöihin ja aborttiin (Bengtsson et al. 2014, 39), mikä indikoi kristillisten arvojen korreloivan konservatiivisuuden kanssa, vaikka kristilliset arvot eivät suoraan olekaan synonyymi konservatiivisuudelle. Eräs suomalaisten nuorten poliittisia arvoja käsittelevä vertaisarvioitu tutkimus on havainnut samansuuntaisesti, että taloudellinen oikeistolaisuus korreloi kohtuullisen hyvin arvokonservatiivisuuden kanssa myös alle 30-vuotiaiden äänestäjien ryhmässä. Tämä arvojen yhdistelmä oli tutkimuksen mukaan suurinta erityisesti kokoomuksen ja keskustan kannattajien keskuudessa. Perussuomalaisen kannattajien

osalta tutkimus havaitsi hieman harvinaisemman konservatiivisuuden ja taloudellisen vasemmistolaisuuden yhdistyvän puolueen äänestäjäkunnassa, vaikkakin puolueella oli myös huomattava määrä oikeistokonservatiivisia äänestäjiä. (Mannerström et al. 2020, 10–21.)

Tämän työn päätarkoitus on tarkastella, onko uskonnollisuudella yhteyttä taloudellisen oikeiston kannattamiseen suomalaisessa poliittisessa järjestelmässä. Uskonnollisuuden yhteyttä vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuteen ei kuitenkaan ole aikaisemmin Suomessa tutkittu, minkä vuoksi tarkastelen asiaa osittain myös arvokonservatiivisuuden näkökulmasta. Vaikka uskonnollisuus ei automaattisesti tee ihmisestä arvokonservatiivista tai päinvastoin, on arvokonservatiivisuus silti vahvasti yhteydessä kristilliseen uskoon, ja huomattava osa tunnustuksellisista kristityistä omaa konservatiiviset moraaliarvot (esim. Ketola et al. 2007 63–67; Salomäki 2011, 25–26). Kuten aikaisemmin mainittiin, kansalaisia voidaan jakaa konservatiiveihin ja liberaaleihin sellaisten kysymysten perusteella, kuten suhtautuminen vähemmistöjen oikeuksiin, suhtautuminen yksilönvapauteen, suhtautuminen sukupuolten väliseen tasa-arvoon tai suhtautuminen perinteiseen perhemuotoon (esim. Westinen et al. 2016). Uskonnollisuus on useissa tutkimuksissa näyttänyt lisäävän konservatiivisten moraaliarvojen kannattamista, erityisesti seksuaalivähemmistöjen oikeuksiin, sukupuolten väliseen tasa-arvoon, aborttiin ja ydinperheen asemaan liittyen (Salomäki 2011, 30–37). Vaikka uskonnollisuuden ja vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden yhteyttä ei ole juurikaan tutkittu, on arvokonservatiivisuuden ja oikeistolaisten taloudellisten asenteiden puolestaan huomattu korreloivan keskenään myös suomalaisessa kontekstissa (Westinen 2015). Tutkija Jussi Westinen on väitöskirjassaan tarkastellut suomalaisten poliittisia arvoja ja asenteita, joiden perusteella hän on luokitellut suomalaisia poliittisia jakolinjoja uudelleen. Käyn seuraavaksi läpi Westisen väitöskirjan keskeisimpiä havaintoja arvokonservatiivisuuden yhteydestä taloudellisiin asenteisiin.

Westinen tarkasteli pääkomponenttianalyysin avulla eri poliittisten mielipiteiden yhteyttä toisiinsa. Yhteyksien pohjalta hän muodosti neljä uutta ulottuvuutta, jotka heijastavat poliittisia ristiriitoja nykypäivän Suomessa (Westinen 2015). Westinen mittasi uskontoa evankelisluterilaiseen kirkkoon kuulumisella, minkä vuoksi uskuntoon liittyvistä tuloksista ei voida tehdä kovin yksioikoisia johtopäätöksiä. Olen kiinnostunut uskonnollisuuden syvyydestä, eikä kirkkoon kuuluminen anna tähän kovinkaan tarkkaa vastausta, sillä edelleen usea kirkkoon kuulumattomista uskoo Jumalaan ja pitää itseään uskonnollisena (Ketola 2007 & 2011).

Aiheeni kannalta keskeisin havainto oli Westisen löytämä yhteys taloudellisen oikeistolaisuuden kannattamisen ja arvokonservatiivisuuden väliltä. Erilaisia poliittisia mielipiteitä sisältävä

pääkomponenttianalyysi osoitti, että kaikista eri mielipiteistä juuri taloudellisesti oikeistolaiset mielipiteet latautuivat samalle faktorille arvokonservatiivisten moraaliarvojen kanssa, mikä tarkoittaa niiden korreloivan keskenään. Suhtautumista talouteen oli mitattu kysymyksillä liittyen verotuksen keventämiseen sekä yrittäjyyden ja markkinatalouden tukemiseen, kun taas moraaliarvoja mitattiin kysymyksillä perinteisten arvojen kannattamisesta sekä tiukan lain ja järjestyksen ylläpidon tukemisesta. Tulokset osoittivat, että samat henkilöt kannattavat veronkevennyksiä ja markkinatalouden tukemista, samalla kun he tukevat perinteisiä moraaliarvoja sekä toivovat kovempaa ”kuria ja järjestystä”. (Westinen 2015, 137–141.) Toisaalta huomioarvoista on se, että moraaliarvoja mitattiin kysymällä vastaajan näkemystä perinteisistä moraaliarvoista, jolloin vastaajalle jäi itselleen määriteltäväksi, mitä perinteiset moraaliarvot hänelle tarkoittavat. Tämän vuoksi tulokset saattavat olla vähemmän luotettavat, kuin silloin, jos vastaajien moraaliarvoja olisi mitattu jollakin objektiivisemmalla tavalla, esimerkiksi suhtautumisella avioliittoon, aborttiin, seksuaalivähemmistöihin tai eutanasiaan.

Westinen nimesi tämän jakolinjan taloudellisen oikeistolaisuuden ja auktoriteettiuskon jakolinjaksi. Merkittävää myös on, että kyseinen uusi jakolinja yhdisti sosioekonomisen ja sosiokulttuurisen jakolinjan keskenään, sillä yleensä näitä kahta ulottuvuutta on käsitelty erikseen. Westinen kuitenkin totesi, että vaikka äänestäjäkunnassa on jonkin verran kysyntää oikeistolaiselle talouspolitiikalle sekä samaan aikaan arvokonservatiivisuudelle, ei puoluekentässä juurikaan ole tarjontaa kyseiselle yhdistelmälle kristillisdemokraatteja ja perussuomalaisia lukuun ottamatta. Westinen myös huomautti, että vaikka kristillisdemokraatit ja perussuomalaiset ovatkin enemmän oikeisto- kuin vasemmistopuolueita, ei niitä siitä huolimatta voida pitää merkittävän oikeistolaisina puolueina. (Westinen 2015, 140–142.)

Edellisten havaintojen lisäksi Westinen tarkasteli eri sosiodemografisten tekijöiden kuten uskonnon sekä puoluekannan yhteyttä löytämiensä jakolinjojen kanssa. Uskonnon osalta tuli ilmi, että kirkkoon kuulumisen lisäsi taloudellisen oikeistolaisuuden ja perinteisten moraaliarvojen kannattamista sekä todennäköisyyttä äänestää kokoomusta ja keskustaa (Westinen 2015, 167, 211). Vaikka kirkkoon kuulumisen ei ole kovin validi mittari uskonnollisuuden mittaamisessa, voidaan silti huomioida kirkkoon kuulumisen välinen yhteys oikeistolaisten arvojen kannatuksessa. Puoluevalinnan osalta taloudellisen oikeiston ja auktoriteettiuskon jakolinjaan kytkeytyivät selkeästi kokoomuksen, mutta myös kristillisdemokraattien, keskustan sekä hieman yllättävästi myös RKP:n äänestäjät (Westinen 2015, 193–194). Nämä ovat tutkielmani kannalta keskeisiä havaintoja, sillä Westisen tulokset osoittavat kaksi tärkeää seikkaa: kytköksen oikeistopuolueiden kannattamisen ja kirkkoon

kuulumisen välillä sekä oikeistopuolueiden kannattajien yhteyden perinteisiin moraaliarvoihin. Tämän perusteella voisi arvella, että oikeistopuolueiden äänestämistä selittävät oikeistolaisen talouspolitiikan lisäksi myös jossain määrin konservatiiviset moraaliarvot. Westisen tulokset osoittivat, että äänestäjäkunnassa vasemmisto-oikeisto-ulottuvuus korreloi vahvasti myös joidenkin sosiokulttuurisen ulottuvuuden arvojen kanssa. Uskonnon mahdollisesta poliittisesta vaikutuksesta Westinen totesi, että vaikka moni muu tekijä on todennäköisempi nousemaan poliittiseksi jakolinjaksi Suomessa, ei jakoa oikeistoa äänestävien kirkkoon kuuluvien ja kirkkoon kuulumattoman liberaalin vasemmiston välillä voi jättää huomiotta (Westinen 2015, 234).

4.3. Puolueiden aatehistoria

Seuraavaksi esittelen tutkielman tarkastelun kohteena olevat puolueet, jotka ovat Kansallisen Kokoomus, Suomen Keskusta, Perussuomalaiset, Suomen Kristillisdemokraatit, Suomen ruotsalainen kansanpuolue, Suomen Sosialidemokraattinen puolue, Vasemmistoliitto sekä Vihreä liitto. Valitsemani puolueet ovat kahdeksan suurinta ja vakiintunutta eduskuntapuoluetta, enkä nähnyt tarkoituksenmukaiseksi ottaa eduskunnan ulkopuolella olevia pienpuolueita mukaan. Eduskunnan ulkopuolella olevien puolueiden kannatus on hyvin marginaalista, minkä vuoksi ne eivät ole vakiintunut suomalaiseen puoluejärjestelmään.

Kansallinen Kokoomus sai alkunsa yli sata vuotta sitten vuonna 1918 Nuorsuomalaisen Puolueen ja Suomalaisen puolueen hajotessa kahdeksi uudeksi puolueeksi, monarkiaa kannattavaksi Kansalliseksi Kokoomukseksi ja tasavaltalaiseksi Edistyspuolueeksi. Kokoomuksen perustamisajankohtana puolue nojasi vahvasti konservatismiin. Konservatismiin on aatteena katsottu syntyneen vastareaktionä Ranskan suuren vallankumouksen ajatuksille, eikä se perustu selkeään yhteiskuntateoriaan, vaan on enemmänkin usean poliittisen näkemyksen ”nippu”. Konservatismi aatteena korostaa muun muassa perinteisiä arvoja, maltillista yhteiskunnan muutosta, lujan hallitusvallan merkitystä sekä se vastustaa radikaaleja yhteiskunnallisia muutoksia. Usein konservatiivisuudella viitataan myös sellaisten arvojen joukkoon, kuten isänmaallisuus, kansallisen tradition korostaminen, avioliiton ja perinteisen perhemuodon tukeminen, lain ja järjestyksen korostaminen, kristillisten arvojen kannattaminen sekä esivallan ja auktoriteettien kunnioittaminen. Historiallisesta konservatiivisesta kytköksestä huolimatta kokoomuksen arvopohja ei enää nykypäivänä edusta konservatismiin perinteistä määritelmää. 1970-luvulla puolue pyrki hiljalleen irtautumaan konservatismista, sillä se pelkäsi konservatismiin antavan puolueelle taantumuksellisen leiman. (Lahtinen 2006, 59–62.) Kokoomus itse kuvailee omien arvojensa pohjautuvan muun muassa

maltilliseen oikeistolaisuuteen, sivistysporvarillisuuteen ja vastuulliseen uudistusmielisyyteen (Kokoomus 2018).

Suomen Keskustan vanhin edeltäjä, Suomen Maalaisväen liitto (SML) perustettiin vuonna 1906. Tämän jälkeen vuonna 1908 SML ja Etelä-Pohjanmaan Nuorsuomalainen Maalaisliitto sulautuivat yhdeksi puolueeksi, jonka nimi vaihdettiin vuonna 1914 Maalaisliitoksi. Puolueen nimi vaihtui vielä useamman kerran, ja lopulta vuonna 1988 puolue sai nykyisen nimensä. Jäsenmäärältään keskusta on Suomen suurin puolue ja sillä on yli 100 000 jäsentä. Keskusta on myös ainoa agraaripuolue Suomessa. Agraaripuolueet ovat nykyisin lähinnä pohjoismainen ilmiö, jossa maaseudun väestö on järjestäytynyt poliittisesti ajamaan maaseudun etua sekä vastustamaan isojen kaupunkien ylivaltaa. Yleensä agrarismiin liittyy myös ajatus siitä, että maaseutumainen elämänmuoto on moraalisesti arvokkaampaa urbaaniin elämäntapaan verrattuna. Taloudellisesti agrarismi sijoittuu liberalismiin ja sosialismiin välille korostaen taloudellista keskitietä. Agrarismia on pidetty myös liberalismiin rinnakkaisilmiönä, vaikka aatteiden väliltä löytyykin eroja. Vaikka talonpoikaipuolueiden aatemaailmasta löytyy jossain määrin vapaamielisiä näkemyksiä, on kyseisillä puolueilla myös erittäin konservatiivisia painotuksia ja läheiset suhteet uskonnollisiin ryhmittymiin ja kirkkoihin. Suomessa maaseutuväestön määrä on jo kauan ollut muita Pohjoismaita suurempi, mikä on ollut syynä keskustan laajalle kannatukselle Suomessa. (Ruostetsaari 2006, 34–38.)

Perussuomalaisten puoluehistoria ulottuu vuoteen 1959, jolloin Veikko Vennamo perusti Suomen Pientalonpoikien Puolueen (SPP) irtauduttuaan silloisesta keskustan edeltäjä maalaisliitosta. SPP:n nimi muutettiin Suomen Maaseudun Puolueeksi (SMP) vuonna 1966. Puolue meni konkurssiin vuoden 1995 eduskuntavaalien jälkeen, jonka jälkeen SMP:n pohjalta perustettiin uusi puolue, Perussuomalaiset rp. (Paastela & Paloheimo 2006, 202.) Perussuomalaisten aatemaailma pohjautuu konservatismiin, mikä on tullut esille muun muassa ydinperheen ja kristillisten arvojen korostamisena sekä vaatimuksina rikostuomioiden koventamisesta (Lahtinen 2006, 71). Perussuomalaiset katsovat olevansa isänmaallinen, kristillissosiaalinen puolue, jonka päätavoite on kansallisen edun ajaminen (Perussuomalaiset 2018).

Suomen Kristillisdemokraatit perustettiin vuonna 1958 silloiselta nimeltään Suomen Kristillinen Liitto (SKL). Puolue aloitti tuolloin toimintansa kunnallispolitiikassa, mutta ensimmäisen kansanedustajansa se sai vasta vuoden 1970 eduskuntavaaleissa (Paastela & Paloheimo 2006, 197). SKL:n perustamisen syynä oli huoli suomalaisen yhteiskunnan kehityksen suunnasta, jolla viitattiin kansalaisten ”moraalin rappeutumiseen”, kristillisten arvojen heikkenemiseen, mutta myös

radikaalivasemmistolaisuuden uhkaan (Pinomaa, 1988). Kristillisdemokraattien kannattajista valtaosa sijoittaa itsensä poliittiseen oikeistoon (Elo & Rapeli 2008, 99).

Ruotsalaisen kansanpuolueen juuret pohjautuvat ruotsalaisuusaatteeseen, svekomaniaan sekä osaltaan myös liberalismiin. Puolue oli aluksi hajanaisempi ryhmä ruotsalaisuusaatteen kannattajia ja se organisoitui viralliseksi puolueeksi vuonna 1906. Puoluetta kannattivat ylempien säätyjen edustajien lisäksi myös ruotsinkielinen saaristossa ja Pohjanmaalla asuva ”rahvas” sekä maaseudun ruotsinkieliset maanviljelijät että aatemaailmaltaan vasemmistolaiset työläiset. RKP:n kannattajakunta siis oli ja on hyvin moninaista, vaikkakin puolueeseen on kuulunut aina myös konservatiivinen oikeistosiipi. Nykypäivänä puolueen voidaan kuitenkin sanoa olevan liberaalisuuntautunut. Toisaalta puolueen kannattajakuntaa hyvin kuvaava tekijä on, että noin 80 prosenttia ruotsinkielisestä väestöstä äänestää RKP:tä sosiaalisesta statuksestaan riippumatta. (Borg 2006, 27.)

Vuonna 1899 perustettiin Suomen vanhin puolue, Suomen Työväenpuolue, joka oli Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen (SDP) edeltäjä. Puolue sai alkunsa työväenyhdistyksen pohjalta, joka järjestäytyi vähitellen viralliseksi puolueeksi. Puolueen nimi vaihtui nykyiseksi Forssan puoluekokouksen jälkeen vuonna 1903, jonka jälkeen SDP omaksui marxilaisen ohjelman. SDP on hajonnut kaksi kertaa poliittisten erimielisyyksien vuoksi. Vuonna 1918 ryhmä puolueen jäseniä pakeni sisällissodan alettua Neuvostoliittoon ja perusti samalla Suomen Kommunistisen Puolueen. Toinen hajoaminen tapahtui vuonna 1959, kun puolueen sisäinen oppositio jätti puolueen ja perusti samalla Työväen ja Pienviljelijäin Sosialidemokraattisen liiton. (Paastela 2006, 76–80.) SDP itse kuvailee aatteellisen perintönsä pohjautuvan sosialismiin sekä saaneen vaikutteita humanista filosofiasta, kristillisestä etiikasta sekä valitusaatteesta (SDP 2020). Sosialismilla tarkoitetaan sellaisia ideologioita suuntauksia, joissa yhdistyvät ajatukset jonkinlaisesta tuotantovälineiden yhteisomistuksesta ja tuotantovälineiden yksinomistuksen kritiikistä. Ensimmäisiä sosialismiin viittaavia aatteita on löydetty jo antiikin Kreikan ajattelijoilta, mutta viralliseksi ja yhtenäisemmäksi aatteeksi sosialismi muodostui vasta 1800-luvulla Euroopassa. Vuoden 1982 uudessa puolueohjelmassaan SDP kuitenkin toi esille termin ”demokraattinen sosialismi” sosialismin tilalle, jonka on katsottu tarkoittavan SDP:n lopullista halua irtautua puhtaasti sosialistisesta ajattelusta. (Paastela 2006, 76.)

Vasemmistoliitto perustettiin vuonna 1990 konkurssiin ajautuneen Suomen Kommunistisen Puolueen pohjalta. Vasemmistoliitto irtaantui samalla kommunistisesta ideologiasta ja määritteli

itsensä punavihreäksi. Vasemmistoliiton ensimmäinen puolueohjelma hyväksyttiin vuonna 1998, jossa puolueen tulkittiin haluavan irtautua kommunismista mutta samalla myös erottautua sosiaalidemokraateista. Vasemmistoliiton edustama aatemaailma pohjautuu tasa-arvon, demokratian ja osallistumisen aihepiireihin. (Paastela 2006, 94–95.)

Vihreästä liitosta tuli virallisesti puolue vasta vuonna 1988, mutta tätä ennen vihreät olivat osallistuneet omilla ehdokaslistoillaan eduskuntavaaleihin jo viisi vuotta aikaisemmin. Tämä johtui vihreiden hyvin kriittisestä suhtautumisesta puolueisiin, minkä vuoksi ryhmä pyrki aluksi vaikuttamaan politiikkaan ilman varsinaisen puolueen perustamista. Vihreiden perustamisen alkuaikoina ryhmän jäsenten käsitykset tulevan puolueen perimmäisestä tavoitteesta myös vaihtelivat merkittävästi ja aiheuttivat ristiriitoja jäsenten kesken. Osa jäsenistä näki, että vihreiden ensisijainen tavoite on olla ekokatastrofin torjuntajärjestö, kun taas osa korosti kehitysmaakysymyksiä, rauhanaatetta, sosiaalipolitiikan kehittämistä tai tasa-arvon ajamista. Ekokatastrofin torjujat perustivat käsityksensä biologiaan, kun taas muita kysymyksiä painottaneet henkilöt korostivat yhteiskuntatieteitä. Ympäristön pelastamista painottava siipi jäi kuitenkin selkeään oppositioon liikkeen sisällä ja sen väliset ristiriidat yhteiskunnallisia kysymyksiä painottaneen ryhmän kanssa kärjistyivät vuonna 1987, jonka seurauksena ekokatastrofin torjujat marssivat ulos järjestön ensimmäisestä vuosikokouksesta. Tämän jälkeen vihreät päätettiin merkitä virallisesti puolerekisteriin, jotta välttyttäisiin mielivaltaisuudelta ja saataisiin selkeät pelisäännöt ryhmän toiminnalle. (Mickelsson 2007, 253–256.)

4.4. Puolueiden arvomaailma ja niiden luokittelu vasemmistoon ja oikeistoon

Seuraavaksi käyn läpi puolueiden sijoittumista sosioekonomiselle ja sosiokulttuuriselle ulottuvuudelle politiikan tutkija Heikki Paloheimon tekemään analyysiin perustuen. Paloheimo analysoi puolueiden arvoja niiden periaateohjelmien perusteella, ja saatujen tulosten perusteella pystyttiin tarkastelemaan puolueiden sijoittumista vasemmisto-oikeisto-jakolinjalle sekä konservatiivi-liberaali-jakolinjalle. Analyysiä varten Paloheimo rakensi luokitusrunгон, joka kattoi kaikki politiikan osaa-alueet. Osa-alueita oli kahdeksan, jotka olivat kansainvälisyys, demokratia, poliittisen järjestelmän toimintaperiaatteet, talous, hyvinvointi, yhteiskunnan kulttuuriset periaatteet, ryhmiin sitoutuminen sekä sekalaiset kannanotot, jotka eivät sopineet muihin kategorioihin. Esittelen ainoastaan puolueiden sosioekonomiseen ja sosiokulttuuriseen ulottuvuuksiin liittyvät kannanotot, jotka löytyivät kategorioista talous ja yhteiskunnan kulttuuriset periaatteet. En ottanut kaikkia kategorioita huomioon, sillä esimerkiksi kysymykset puolueiden kansainvälisyydestä tai niiden

sitoutumisesta eri eturyhmiin eivät juuri kerro puolueiden sijoittumisesta sosioekonomiselle tai sosiokulttuuriselle ulottuvuudelle.

Puolueiden taloudellisten arvojen tarkastelua varten Paloheimo oli laskenut kunkin puolueen talouteen liittyvien kannanottojen määrän sekä tarkastellut kannanottojen markkinahenkisyyttä. Markkinahenkisyyttä käytettiin analyysissä mittarina puolueen talouspoliittisille arvoille vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella, sillä vasemmiston ja oikeiston välisten erojen on perinteisesti nähty kumpuavan eriävistä näkemyksistä liittyen markkinatalouden sääntelyyn. Paloheimo määritteli markkinahenkisyyden tarkoittavan positiivista suhtautumista markkinoiden vapauteen ja yksityisyrityksyyteen, jota tarkasteltiin useasta mittarista rakennetun summamuuttujan avulla. Summamuuttujasta saatu arvo asetti puolueiden taloudelliset arvot järjestykseen vasemmistolaisimmasta oikeistolaisimpaan. (Paloheimo 2006, 224, 217–220.)

Sosiokulttuuriseen ulottuvuuteen liittyviä tekijöitä oli mitattu yhteiskunnan kulttuuriset periaatteet -nimisessä kategoriassa. Se sisälsi useita sosiokulttuurisen ulottuvuuden elementtejä, joita olivat puolueiden suhtautuminen moraaliarvoihin, monikulttuurisuuteen sekä lakiin ja järjestykseen. Näiden pohjalta rakennettiin summamuuttuja, josta saadun arvon perusteella voitiin määritellä puolueen sijoittuminen konservatiivi-liberaali-akselilla. Summamuuttujan tarkoitus oli mitata, kuinka kielteisesti tai myönteisesti puolueet suhtautuvat eri elämäntapojen monimuotoisuuteen. Summamuuttujasta saatu pieni arvo viittasi puolueen suhtautuvan myönteisesti perinteisiin moraaliarvoihin, kielteisesti monikulttuurisuuteen ja myönteisesti tiukkaan lakiin ja järjestykseen sekä suuren arvon kohdalla päinvastoin. (Paloheimo 2006, 228–229.)

Eniten markkinatalouden vastaisia kannanottoja löytyi vasemmistoliitolta, sitten SDP:ltä ja vihreiltä. Näiden kolmen puolueen taloudelliset kannanotot korostivat odotetusti markkinoiden sääntelyn tarpeellisuutta, jolloin niitä voidaan pitää vasemmistolaisina. Vähiten taloudellisia kannanottoja löytyi kokoomuksen ja kristillisdemokraattien periaateohjelmista. Tätä voidaan pitää erikoisena erityisesti kokoomuksen osalta, sillä se on perinteisesti profiloitunut vahvasti juuri talouspolitiikkaan liittyvissä kysymyksissä. Kokoomuksen ja kristillisten vähäisistä kannanotoista huolimatta niiden lausutut kannat olivat kaikki hyvin markkinamyönteisiä, ja kokoomus sijoittui toiseksi markkinamyönteisemmäksi puolueeksi. RKP:n kannat olivat myös hyvin markkinamyönteisiä ja puolue sijoittui kaikista markkinatalousmyönteisimmäksi puolueeksi. Keskustan ja perussuomalaisten taloutta koskevat kannanotot kallistuivat selkeästi oikealle, mutta eivät yhtä paljon kuin kokoomuksella ja RKP:llä. Paloheimon analyysin perusteella puolueiden järjestys

vasemmistolaisimmasta oikeistolaisimpaan on seuraava: vasemmistoliitto, SDP, vihreät, keskusta, kristillisdemokraatit, perussuomalaiset, kokoomus ja RKP. Vihreät olivat lähinnä talouspoliittista keskustaa, kun taas kaikki muut puolueet asettuivat selkeämmin jompaankumpaan laitaan. (Paloheimo 2006, 224–225.)

Sosiokulttuurisen ulottuvuuden osalta eniten perinteisiin moraaliarvoihin myönteisesti suhtautuvia kannanottoja löytyi odotetusti kristillisdemokraateilta. Näitä moraaliarvoja olivat esimerkiksi ydinperheen ja uskonnon merkityksen korostaminen sekä kielteinen suhtautuminen vapaita seksisuhteita ja päihteiden käyttöä kohtaan. Toiseksi eniten myötämelistä suhtautumista perinteisiksi katsottuihin moraaliarvoihin löytyi keskustalta ja sen jälkeen kokoomukselta. Vihreiltä ja vasemmistoliitolta löytyi vähiten perinteisiin moraaliarvoihin myönteisesti suhtautuvia kannanottoja. Monikulttuurisuuden osalta eniten myönteisiä kannanottoja löytyi RKP:ltä ja tämän jälkeen vihreiltä. Yllättäen vasemmistoliitolla ei ollut juurikaan monikulttuurisuuteen myönteisesti suhtautuvia kannanottoja, joka tiputti summamuuttujan vasemmistoliitolle antamaa arvoa. Myöskään kristillisdemokraateilla ja keskustalla ei ollut kovinkaan paljoa monikulttuurisuuteen myönteisesti suhtautuvia kannanottoja. SDP ja kokoomus korostivat monikulttuurisuutta kohtalaisesti. Perussuomalaiset eivät painottaneet monikulttuurisuutta lainkaan. Lakiin ja järjestykseen liittyen perussuomalaiset korostivat voimakkaasti lain ja järjestyksen merkitystä yhteiskunnassa. Kun kaikki puolueiden kannanotot sisällytettiin summamuuttujaan, asetti summamuuttujan arvo puolueet seuraavanlaiseen järjestykseen konservatiivisimmasta liberaalimpaan: kristillisdemokraatit, perussuomalaiset, keskusta, kokoomus, vasemmistoliitto, SDP, vihreät ja RKP. (Paloheimo 2006, 228–229.)

Sosioekonomisen ulottuvuuden osalta havaittiin, että perinteinen vasemmisto-oikeisto-jakolinja erotteli puolueita edelleen selkeästi. Toisaalta on otettava huomioon analyysin tekoajankohta, josta on 16 vuotta tästä hetkestä. Tämän jälkeen usean puolueen linjoissa on tapahtunut muutoksia, ja puolueiden järjestys vasemmisto-oikeisto-jakolinjalla saattaisi olla hieman erilainen esimerkiksi perussuomalaisten osalta. Talouden osalta on myös huomioitava, että Paloheimon tekemä muuttuja sisälsi ainoastaan puolueiden suhtautumisen yhteen talouteen liittyvään elementtiin, markkinatalouteen, kun taas sosiokulttuurista ulottuvuutta mittaava muuttuja oli koostettu useammasta eri tekijästä. Tämän vuoksi vasemmisto-oikeisto-ulottuvuutta mittaava muuttuja ei ollut kovin kattava, eikä se välttämättä anna parasta mahdollista kokonaiskuvaa puolueiden taloudellisista arvoista. Muuttujan parantamiseksi siihen olisi voitu sisällyttää muitakin vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuteen liittyviä kysymyksiä, kuten puolueiden suhtautuminen verotukseen, sosiaaliturvaan tai

hyvinvointivaltion kokoon, mutta näin ei ollut tehty. Näin ollen talousmuuttujan antamaan tulokseen tulee suhtautua varovaisesti.

Sosiokulttuurisen ulottuvuuden osalta analyysin tulokset toivat esille vasemmistopuolueiden arvomaailman olevan enemmän moniarvoisuutta kannattava, kun taas oikeistopuolueiden arvomaailma näyttäytyi suhtautuvan arvoihin kapeammin, poikkeuksena RKP, joka puolestaan näyttäytyi erittäin arvoliberaalina. Aikaisemmin läpi käymäni tutkimuskirjallisuus on linjassa näiden havaintojen kanssa, sillä monen oikeistopuolueen aatemaailma pohjautui yli 1900-luvun puoleenväliin asti vahvasti arvokonservatismiin ja kristillisiin arvoihin. Näin näyttäisi tulosten perusteella olevan vielä edelleenkin ainakin jossain määrin. Toisaalta Paloheimon analyysi tarkasteli suhtautumista kolmeen sosiokulttuurisen ulottuvuuden tekijään kerrallaan, eikä Paloheimo esittänyt puolueiden yksittäisistä tekijöistä saatuja arvoja. Summamuuttujasta saatu arvo oli keskiarvo kolmesta tekijästä, jotka olivat kunkin puolueen suhtautumisesta monikulttuurisuuteen, lakiin ja järjestykseen sekä moraaliarvoihin. Näin ollen lukija ei voinut tarkkaan arvioida, millaisen arvon jokin puolue olisi saanut esimerkiksi pelkästään moraalikysymyksissä, sillä Paloheimo avasi sitä ainoastaan sanallisesti, eikä kaikkien puolueiden osalta.

Paloheimon analyysin ja puolueiden historiaa läpi käyvän kirjallisuuden perusteella jaottelen puolueet analyysiä varten kahteen ryhmään, oikeisto- ja vasemmistopuolueisiin. Oikeistopuolueiksi määrittelen kokoomuksen, keskustan, kristillisdemokraatit, perussuomalaiset ja RKP:n. Vasemmistopuolueiksi puolestaan katson vasemmistoliiton, SDP:n ja vihreät. Vaikka Paloheimon analyysi puolueiden taloudellisista arvoista sisälsi vain yhden taloutta mittaavan elementin, antoi muuttuja ainakin suuntaa antavia tuloksia puolueiden sijainnista vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella. Analyysin perusteella puolueet asetettiin markkinatalousmyönteisyyttä mittaavalle janalle, jossa selkeästi janan oikeaan laitaan sijoittuivat RKP, kokoomus, perussuomalaiset ja kristillisdemokraatit. Näiden puolueiden voidaan selkeästi nähdä edustavan taloudellista oikeistoa, vaikkakin puolueiden näkemysten sisällyttäminen mittariin esimerkiksi sosiaaliturvaa koskien olisi saattanut muuttaa joidenkin puolueiden tulosta vasemmistolaisempaan suuntaan. Keskusta sijoittui hieman kauemmas muista edellä mainituista oikeistopuolueista, mutta oli silti selkeästi markkinamyönteisyyden asteesta kertovan janan keskiviivan oikealla puolella. Keskustan selkeää eroa vasemmistosta tukee myös sen arvopohjan perustuminen agrarismiin. Kansainvälisessä tutkimuksessa agraaripuolueet on usein sijoitettu poliittiseen oikeistoon tai vähintään keskustaan (Paloheimo & Raunio 2008, 15). Jotkut tahot katsovat agrarismin sijoittuvan taloudellisesti vasemmiston ja oikeiston välille, kun taas toiset ovat pitäneet sitä selkeästi lähempänä taloudellista liberalismia kuin sosialismia (Ruostetsaari 2006).

Näin ollen lasken keskustan mukaan oikeistopuolueiden joukkoon. Vasemmistoliittoa ja SDP:tä voi selkeästi pitää vasemmistopuolueina, sillä puolueet määrittelevät itsensä vasemmistopuolueiksi. Niiden näkemykset vapaista markkinoista olivat melko kielteisiä ja molempien puolueiden aatehistoria perustuu sosialismiin. Vihreiden luokittelu vasemmistopuolueeksi ei ole yhtä yksinkertaista, sillä puolue ei ole perinteisesti halunnut profiloitua kumpaankaan laitaan, ja markkinamyönteisyyttä kuvaavalla janalla se sijoittui suurin piirtein keskelle. Puolueella oli kuitenkin kolmanneksi eniten markkinatalouden vastaisia argumentteja, jonka Paloheimo totesi olevan riittävä peruste sijoittaa vihreät lähelle poliittista vasemmistoa, vaikka se ei olisikaan yhtä vasemmalla kuin vasemmistoliitto ja SDP (Paloheimo 2006, 224). Myös muut tutkijat ovat usein nähneet, että ekologiset puolueet edustavat poliittista vasemmistoa (Paloheimo & Raunio 2008, 15). Tätä jaottelua hyödynnän tulevassa empiirisessä analyysissä.

5. Hypoteesit

Tutkimukseni tavoite on selvittää, onko 2010-luvun Suomessa yhteyttä kristinuskon ja talouspoliittisen oikeiston välillä. Kuten teoriakirjallisuudesta tuli ilmi, monet uskonnolliset henkilöt äänestävät edelleen taloudellisesti oikealla olevia puolueita. Usean oikeistopuolueen aatepohja on historiassa perustunut konservatismiin ja kristillisiin arvoihin, eikä kyseinen mielikuva ole vielä äänestäjien keskuudessa kokonaan hävinnyt (esim. Kestilä-Kekkonen 2018), jolloin ajatus oikeistopuolueiden arvokonservatiivisuudesta voisi edelleen ainakin osittain toimia selittäjänä kyseisten puolueiden äänfestämiseksi. Tämän vuoksi on todennäköistä olettaa, että ainakin osa oikeistoa äänestävistä uskonnollisista henkilöistä äänestää oikeistoa enemmänkin konservatiivisten arvojen kuin oikeistolaisen talouspolitiikan vuoksi, vaikka suomalaiset oikeistopuolueet eivät enää nykypäivänä profiloitu konservatiivisten arvojen kannattajiksi samalla tavalla kuin menneinä aikoina.

Tutkimusongelmani on jaettu kolmeen tutkimuskysymykseen:

- 1) Millainen on uskonnollisuuden ja taloudellisen oikeistolaisuuden välinen suhde suomalaisissa äänestäjissä?
- 2) Millainen on uskonnollisuuden ja puoluevalinnan välinen yhteys suomalaisissa äänestäjissä?
- 3) Eroavatko oikeistopuolueiden kannattajien talouspoliittiset arvot toisistaan uskonnollisuuden mukaan?

Tutkielman analyysiä varten asetettavat hypoteesit perustuvat aikaisemmin esitettyyn teoriakirjallisuuteen. Teorialukuihin perustuen oletan, että länsimaisten yhteiskuntien maallistumiskehityksestä huolimatta uskonnollisuudella on edelleen vaikutusta suomalaiseen poliittiseen järjestelmään siten, että uskonnollisimmat kansalaiset ovat taipuvaisempia äänestämään enemmän oikeisto- kuin vasemmistopuolueita ja heidän taloudelliset arvonsa ovat uskonnottomia kansalaisia oikeammalla. Perustan väitteeni neljälle seikalle: Vaikka oikeistopuolueet saavat Suomessa kannatusta myös vähemmän uskonnollisilta tai kokonaan uskonnottomilta äänestäjiltä, on yhteys kaikista uskonnollisimpien äänestäjien ja oikeistopuolueiden kannatuksen välillä selkeä (ks. Mykkänen 2012). Toiseksi oikeistolaiset talouspoliittiset näkemykset korreloivat sekä kansainvälisessä että suomalaisessa kontekstissa konservatiivisten moraaliarvojen kanssa samoin kuin konservatiiviset moraaliarvot korreloivat oikeistopuolueiden äänestämisen kanssa (Westinen 2015; Bengtsson 2014; Mannerström 2020). Kolmanneksi uskonnollisuus korreloi vahvasti

konservatiivistien moraaliarvojen kanssa (Salomäki 2011; Ketola 2007), mikä lisää todennäköisyyttä myös sille, että uskonnollisuus ja taloudellinen oikeistolaisuus korreloivat keskenään. Neljänneksi kristinuskolla ja arvokonservatiivisuudella on ollut myös Suomessa historiallisesti vahva yhteys oikeistopuolueisiin (Westinen 2015), mikä on saattanut jäädä ”kummittelemaan” äänestäjäkunnan mieliin ja asenteisiin (Kestilä-Kekkonen 2018), vaikka kyseinen kytkös ei sellaisenaan olisi enää olemassa. Näihin tekijöihin perustuen asetan tutkimuskysymyksilleni seuraavat hypoteesit:

H₁ Uskonnollisten kansalaisten talouspoliittiset näkemykset ovat verrattain oikealla uskonnottomiin kansalaisiin nähden.

H₂ Uskonnollisuus lisää todennäköisyyttä äänestää oikeistopuolueita.

H₃ Uskonnollisuus erottelee äänestäjiä saman puolueen sisällä suhtautumisessa talouteen.

6. Aineistot, menetelmät ja muuttujat

6.1. Aineistot

Aineistoina käytän Suomen kansallisen vaalitutkimuskonsortion tuottamia vuosien 2011, 2015 ja 2019 eduskuntavaalitutkimuksien aineistoja. Eduskuntavaalitutkimuksissa kartoitetaan muun muassa suomalaisten poliittista osallistumista, poliittisia arvoja sekä luottamusta eri instituutioihin. Eri vuosien vaalitutkimukset painottavat hieman eri politiikan teemoja, mutta hyödyntämäni muuttujat ovat täsmälleen samat kaikissa käyttämässäni aineistoissa. Kaikki eduskuntavaalitutkimukset koostuvat kahdesta osasta: Käyntihaastatteluaineistosta ja perävaunulomakeaineistosta. Eduskuntavaalitutkimuksien vastaajat ovat valittu monivaiheista todennäköisyysotantaa hyödyntämällä, ja tutkimusten perusjoukkona ovat olleet kaikki äänioikeutetut suomalaiset pois lukien Ahvenanmaalla asuvat. Aineistojen koko vastaajamäärittäin vaihtelee hieman keruuvuosittain; vuoden 2011 vaalitutkimukseen vastasi 1298 henkilöä, vuoden 2015 tutkimukseen 1587 henkilöä ja vuoden 2019 tutkimukseen 1598 henkilöä. Analyysiä varten kaikki kolme eduskuntavaalitutkimusta yhdistettiin yhdeksi aineistoksi. Yhdistämisen tarkoituksena on kasvattaa otoskokoja erityisesti pienten puolueiden kuten kristillisdemokraattien ja RKP:n osalta. Aineistojen yhdistämistä varten kunkin aineiston muuttujat koodattiin samalla tavalla, minkä jälkeen kaikki muuttujat yhdistettiin samaan aineistoon. (FNES 2011: Borg & Grönlund; FNES 2015: Grönlund & Wass; FNES 2019: Grönlund & Borg.)

Yhdistetyssä aineistossa vastaajia ei ole eritelty kirkkokunnan mukaan, vaan mukana ovat kaikki kristityt. Suurin osa vastaajista oli evankelisluterilaiseen kirkkoon kuuluvia kristittyjä, mutta joukossa on myös jonkin verran ortodokseja ja helluntailaisia sekä muutama katolilainen.

6.2. Menetelmät ja käytetyt muuttujat

Seuraavaksi avaan tutkielmassa käytettyjä tutkimusmenetelmiä sekä käytettyjä muuttujia ja niiden koodaamista. Tämän tutkielman empiiriset analyysit on tehty tilastollisia menetelmiä hyödyntäen. Käyttämäni menetelmät ovat lineaarinen regressioanalyysi ja multinomiaalinen logistinen regressioanalyysi. Näiden lisäksi aineistoa tarkastellaan myös kuvailevien menetelmien avulla, joiden tarkoitus on kuvailla ja luokitella aineistoa. Kuvailevien menetelmien osalta hyödynnän varianssianalyysiä ja ristiintaulukointia.

Regressiomenetelmillä on tarkoitus mallintaa eri muuttujien välisiä yhteyksiä ennustamalla selitettävän muuttujan arvojen vaihtelua selittävien muuttujien avulla. Regressioanalyyseissä voidaan

tarkastella, kuinka paljon toisen muuttujan arvot pienenevät tai suurenevat toisen muuttujan arvojen pienentyessä tai suurentuessa (Nummenmaa 2009, 309). On kuitenkin syytä huomata, etteivät tässä työssä esitetyt analyysit kerro muuttujien välisestä kausaalisuudesta, vaan ainoastaan niiden välisestä tilastollisesta yhteydestä.

Regressiometodit voidaan jakaa lineaariseen tai logistiseen regressioon, ja analyysimetodi valitaan tarkasteltavien muuttujien mitta-asteikon mukaan (Nummenmaa 2009, 330). Lineaarissa regressioanalyysissä selitettävän muuttujan tulee olla jatkuva muuttuja, kun taas logistisessa regressiossa selitettävänä muuttujana voi olla ainoastaan dikotominen muuttuja. Logistinen regressioanalyysi on tavallisen regressioanalyysin erityistyyppi, sillä logistinen regressioanalyysi ei pyri lineaarisen regressioanalyysin tavoin ennustamaan yhteyden määrää, vaan todennäköisyyttä. Multinomiaalinen logistinen regressio eroaa ”tavallisesta” logistisesta regressiosta siten, että siinä selitettävällä muuttujalla voi olla useampi kuin kaksi luokkaa. (Jokivuori & Hietala 2014, 48–50.)

Lineaarisella regressioanalyysillä tutkin uskonnollisuuden suhdetta vastaajien taloudellisiin arvoihin, kun taas logistisella regressioanalyysillä tarkastelen uskonnollisuuden yhteyttä vastaajien puoluevalintaan. Regressioanalyyseillä vastaan siis kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni. Lineaarisisa regressioanalyyseissä selitettävänä muuttujina toimivat vastaajien taloudelliset arvot, kun taas logistisessa multinomiaalisessa regressiossa selitettävä muuttuja on vastaajien puoluekanta. Uskonnollisuus toimii kaikissa analyyseissä selittävänä muuttujana. Varianssianalyysiä hyödynnän kahdessa eri tarkastelussa, joista ensimmäisessä vertailen vastaajien itsesijoitusta vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle sekä vastaajien näkemyksiä taloudesta ja moraaliarvoista uskonnollisuuden mukaan. Jälkimmäisessä tarkastelussa hyödynnän varianssianalyysiä kolmanteen tutkimuskysymykseeni vastaamisessa, jossa tutkin, eroavatko uskonnollisten henkilöiden taloudelliset arvot vähemmän uskonnollisten henkilöiden arvoista puolueiden sisällä. Ristiintaulukoinneissa käyn läpi kaikkien muuttujien suhteen uskonnollisuuteen.

Analysoitavat muuttujat ovat siis vastaajien talouspoliittiset arvot, vastaajien vasemmisto-oikeisto-itsesijoitus, vastaajien uskonnollisuus sekä vastaajien puoluekanta. Tämän lisäksi käytän kontrollimuuttujina vastaajien koulutusta, yhteiskuntaluokkaa, ikää, sukupuolta sekä sijoittumista konservatiivi-liberaali-akselilla. Suhtautumista talouspolitiikkaan mitataan summamuuttujalla, joka sisältää kolme eri taloutta koskevaa väittämää. Väittämät koskevat julkisen sektorin kokoa, verotusta sekä yrittäjyyttä ja markkinataloutta. Näillä kysymyksillä on perinteisesti jaoteltu äänestäjiä taloudelliselle vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle. Kysymykseen vastaamiseen on käytetty asteikkoa

0–10, jossa 0 merkitsee ”erittäin huono ehdotus” ja 10 merkitsee ”erittäin hyvä ehdotus”. Vastaukset on koodattu siten, että 0 edustaa kaikista vasemmistolaisinta vastausvaihtoehtoa ja 10 oikeistolaisinta. Summamuuttujaa koostettaessa tarkastelin sen reliabiliteettia Cronbachin alfa- tunnusluvun avulla, jolla arvioidaan mittarin konsistenssia. Mitä korkeamman arvon tunnusluku saa, sitä yhtenäisempi mittari on. Cronbachin alfa sai arvon 0,539. Yleinen suositus alfan arvolle, joka kertoo mittarin riittävästä yhtenäisyydestä, on vähintään 0,5 tai joissain tapauksissa 0,6 (Jokivuori & Hietala 2014, 77). Summamuuttujan konsistenssi näyttäisi siis olevan vähintään tyydyttävä. Valitsin kuitenkin summamuuttujaan sellaiset väittämät, jotka saivat yhdessä mahdollisimman suuren alfan arvon, ja tarkastelin asiaa useilla eri kombinaatioilla ennen aineistojen yhdistämistä sekä sen jälkeen. Tämän vuoksi jätin joitakin taloutta koskevia väittämiä pois, sillä ne olisivat heikentäneet mittarin konsistenssia. Valitsemani talouspoliittiset väittämät ovat sanatarkasti seuraavat:

- 1. Mitä mieltä olet näistä Suomen tulevaisuutta koskevista ehdotuksista? Suomi, jossa on enemmän yksityisyrittäjyyttä ja markkinataloutta.*
- 2. Mitä mieltä olet näistä Suomen tulevaisuutta koskevista ehdotuksista? Suomi, jossa on pienempi julkinen sektori.*
- 3. Mitä mieltä olet näistä Suomen tulevaisuutta koskevista ehdotuksista? Suomi, jossa on alhaisempi verotus.*

Lisäksi talouspoliittisia arvoja mitataan kolmiluokkaisella kategorisella muuttujalla, jota hyödynnetään ristiintaulukoinneissa. Muuttuja on rakennettu jatkuvan summamuuttujan pohjalta ja se on koodattu kolmeen luokkaan siten, että vastausvaihtoehdot 0–4 valinneet on koodattu taloudellisilta arvoiltaan vasemmistolaisiksi, vastausvaihtoehdon 5 valinneet on koodattu taloudellisilta arvoiltaan keskustalaisiksi ja vastausvaihtoehdot 6–10 valinneet on koodattu taloudellisilta arvoiltaan oikeistolaisiksi.

Vastaajien sijoittumista vasemmisto-oikeisto-akselille mitataan kysymyksellä, jossa vastaajaa pyydetään sijoittamaan itsensä janalle, jossa 0 edustaa vasemmistoa ja 10 oikeistoa. Tämä mittari kertoo ainoastaan vastaajan subjektiivisen näkemyksen siitä, kuinka vasemmalla tai oikealla hän kokee olevansa. Kysymys on sanatarkasti seuraava:

”Politiikassa puhutaan joskus vasemmistosta ja oikeistosta. Käytämme asteikkoa, jossa nolla tarkoittaa eniten vasemmalla ja kymmenen eniten oikealla. Käyttäen samaa asteikkoa, mihin sijoittaisit itsesi?”

Vastaajan sijoittumista konservatiivi-liberaali-akselilla mitataan myös useasta väittämästä rakennetun summamuuttujan avulla. Väittämät koskevat monikulttuurisuutta, kristillisten arvojen asemaa, seksuaalisten vähemmistöjen oikeuksia, lain ja järjestyksen roolia yhteiskunnassa sekä ydinperheen asemaa. Kuten teoriakirjallisuudessa esitettiin, näiden tekijöiden perusteella ihmisiä tai puolueita on yleensä jaoteltu konservatiiveihin ja liberaaleihin. Kysymyksiin vastaamiseen on käytetty asteikkoa 0–10, jossa 0 merkitsee ”erittäin huono ehdotus” ja 10 merkitsee ”erittäin hyvä ehdotus”. Vastaukset on koodattu siten, että 0 edustaa kaikista konservatiivisinta vastausvaihtoehtoa ja 10 liberaaleinta. Tässä summamuuttujassa reliabiliteetti oli taloussummamuuttujaa hieman parempi, sillä Cronbachin alfa sai arvon 0,660. Tässä summamuuttujassa väittämät korreloivat hieman paremmin keskenään kuin taloudellisia asenteita mittaavassa summamuuttujassa. Valitsin jälleen summamuuttujaan sellaisien moraaliväittämien yhdistelmän, joissa Cronbachin alfa sai mahdollisimman korkean arvon. Valitut väittämät ovat sanatarkasti seuraavat:

- 1) Mitä mieltä olet näistä Suomen tulevaisuutta koskevista ehdotuksista? Monikulttuurinen Suomi, jossa suhtaudutaan suvaitsevaisesti muista maista tuleviin ihmisiin.*
- 2) Mitä mieltä olet näistä Suomen tulevaisuutta koskevista ehdotuksista? Suomi, jossa kristilliset arvot ovat suuremmassa roolissa.*
- 3) Mitä mieltä olet näistä Suomen tulevaisuutta koskevista ehdotuksista? Suomi, jossa vahvistetaan seksuaalisten vähemmistöjen oikeuksia.*
- 4) Mitä mieltä olet näistä Suomen tulevaisuutta koskevista ehdotuksista? Suomi, jossa on enemmän lakia ja järjestystä.*
- 5) Mitä mieltä olet näistä Suomen tulevaisuutta koskevista ehdotuksista? Suomi, jossa vahvistetaan perinteisen ydinperheen asemaa.*

Tein myös moraaliarvoista kolmiluokkaisen kategorisen muuttujan ristiintaulukointeja varten. Muuttuja on rakennettu moraaliarvoja mittaavan jatkuvan summamuuttujan pohjalta ja se on koodattu kolmeen luokkaan siten, että vastausvaihtoehdot 0–4 valinneet on koodattu moraaliarvoiltaan

konservatiiveiksi, vastausvaihtoehdon 5 valinneet ”ei konservatiiveiksi eikä liberaaleiksi” ja vastausvaihtoehdot 6–10 valinneet liberaaleiksi.

Uskonnollisuutta mitaan neliluokkaisella kategorisella muuttujalla, jossa vastaaja voi valita vastausvaihtoehdot 1–4 sen mukaan, kuinka uskonnollinen hän kokee olevansa. Tätä kategorista muuttujaa hyödynnän kuvailevissa tarkasteluissa, mutta regressioanalyysyjä varten muuttujasta on koodattu neljä dummy-muuttujaa jokaiselle uskonnollisuuden tasolle. Dummy-muuttujissa ryhmään kuuluva henkilö saa arvon 1 ja muut 0. Kysymys ja sen vastausvaihtoehdot ovat sanatarkasti seuraavat:

”Kuinka uskonnollisena pidät itseäsi?”

- 1) En lainkaan uskonnollisena*
- 2) En kovinkaan uskonnollisena*
- 3) Jonkin verran uskonnollisena*
- 4) Hyvin uskonnollisena*

Vastaajien puoluekantaan mitaan kysymyksellä siitä, mitä puoluetta vastaaja äänesti juuri käydyissä eduskuntavaaleissa. Jätin muuttujaan ainoastaan kahdeksan suurinta eduskuntapuoluetta ja karsin muut puolueet pois. Sisällytän kaikki puolueet aineiston kuvaileviin analyysihin, joiden tarkoitus on saada yleiskuvaa aineistosta, mutta regressioanalyysissä tarkastelen ainoastaan oikeistopuolueita.

Taustamuuttujia hyödynnän pääasiassa regressioanalyysissä, jotta niiden vaikutus voitaisiin kontrolloida. Analyysin kuvailevissa tarkasteluissa katson kuitenkin myös taustamuuttujien jakaumia koko aineistossa kokonaiskuvan saamiseksi. Vastaajan iän osalta hyödynnän kahta eri muuttujaa, joista ensimmäinen on vastaajien syntymävuosien perusteella tehty jatkuva muuttuja ja toinen on kuusiluokkainen kategorinen muuttuja, joka jakaa vastaajia eri ikäryhmiin. Jatkuvaa muuttujaa hyödynnän regressioanalyysissä ja kategorista kuvailevissa analyysissä. Sukupuolesta käytän dummykoodattua muuttujaa, jossa naiset saavat arvon 1 ja miehet 0. Sukupuolta kuvaavasta muuttujasta on poistettu muunsukupuolisten ryhmä, sillä sen otoskoko jäi liian pieneksi tilastollisen tarkastelun tekemiseksi. Koulutusta mitataan kysymyksellä korkeimmasta suoritetusta tutkinnosta. Jaoin muuttujan kahteen eri luokkaan, korkeasti koulutettuihin sekä matalan tai keskitason koulutuksen suorittaneisiin. Korkeasti koulutettujen luokka sisältää yliopisto- ja AMK-tutkinnon suorittaneet vastaajat, kun taas jälkimmäinen luokka sisältää kaikki muut vastaajat. Muuttuja on

dummykoodattu, ja korkeasti koulutetut saavat arvon 1 ja muut 0. Yhteiskuntaluokasta käytän neliluokkaista muuttujaa, jossa yhteiskuntaluokkaa mitataan kysymyksellä siitä, mihin luokkaan vastaaja itse kokee kuuluvansa. Vastausvaihtoehdot ovat työväenluokka, alempi keskiluokka, keskiluokka, ylempi keskiluokka ja yläluokka. Säilytin muut luokat ennallaan, mutta yhdistin ylemmän keskiluokan ja yläluokan toisiinsa, sillä yläluokan otoskoko jäi hyvin pieneksi. Yhteiskuntaluokasta on myös tehty dummymuuttujat regressioanalyysjä varten.

7. Analyysin tulokset

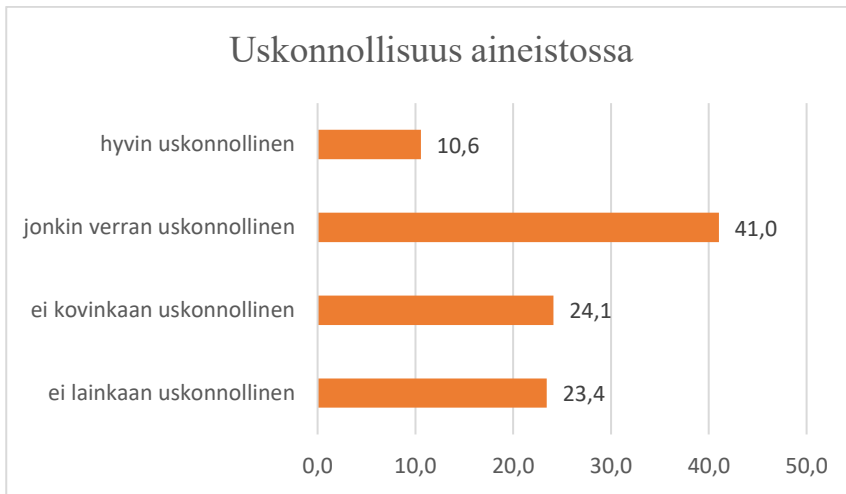
Työni empiirinen osuus koostuu useasta eri analyysistä. Aloitan analyysin aineiston yleisemmällä tarkastelulla, jossa aineistoa havainnoidaan erilaisilla kuvailevilla menetelmillä. Käyn läpi uskonnollisten vastaajien määrää aineistossa sekä uskonnollisuuden suhdetta kaikkiin keskeisimpiin muuttujiin luodakseni hyvän kokonaiskuvan aineistosta. Lisäksi vertailen keskiarvojen avulla eri uskonnollisten ryhmien suhtautumista sosioekonomisen ja sosiokulttuurisen ulottuvuuden arvoihin sekä vastaajien itsesijoitusta vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle uskonnollisuuden mukaan. Tämän jälkeen siirryn selittäviin analyysihin. Niissä tarkastelen regressioanalyysien avulla uskonnollisuuden suhdetta taloudelliseen oikeistolaisuuteen ja oikeistopuolueiden äänestämiseen. Lisäksi tarkastelen varianssianalyysien avulla, erotteleeko uskonnollisuus saman puolueen kannattajien suhtautumista talouteen.

7.1. Aineiston kuvailu

Aineistossa on yhdistämisen jälkeen yhteensä 4466 vastaajaa, mutta kysymykset puoluevalinnasta ja yhteiskuntaluokasta leikkaavat vastaajia jonkin verran pois. Kaikki käyttämäni jatkuvat muuttujat ovat normaalisti jakautuneita. Normaalijakautuneisuutta testattiin Kolmogorov-Smirnov-testillä. Aineiston edustavuus on melko lähellä suomalaista väestöjakaumaa sukupuolen ja koulutuksen osalta, mutta iän kohdalla aineisto on hieman vinoutunut vanhempia ikäluokkia kohti. Tässä aineistossa ei ole käytetty aineiston vinoumaa korjaavia painomuuttujia. Vastaajissa on hieman enemmän naisia kuin miehiä naisten määrän ollessa 52 prosenttia vastaajista ja miesten 48 prosenttia vastaajista. Korkeasti koulutettuja on noin 30 prosenttia koko aineistosta. Iän osalta vastaajia on eniten yli 65-vuotiaiden ikäryhmässä. Puolueiden kohdalla aineistossa oli eniten SDP:n ja perussuomalaisien kannattajia.

Uskonnollisuuden jakaumien tarkastelu osoittaa, että vastaajat ovat aineistossa verrattain uskonnollisia (Kuvio 1.). 40 prosenttia vastaajista identifioi itsensä melko uskonnolliseksi samalla kun 10 prosenttia koki olevansa hyvin uskonnollinen. Noin neljännes vastaajista ei kokenut olevansa kovinkaan uskonnollisia ja toinen neljännes ei pitänyt itseään lainkaan uskonnollisena. Aineiston vastaajista siis noin 75 prosenttia koki itsensä edes jossain määrin uskonnolliseksi. Tulos on mielenkiintoinen siihen nähden, että noin puolet suomalaisista uskoo Jumalaan, vaikkakin tulokseen saattaa vaikuttaa iäkkäämpien vastaajien runsas määrä aineistossa.

Kuvio 1. Uskonnollisuus aineistossa. (%)^a

^aLähdeaineistot FNES 2011: Borg & Grönlund; FNES 2015: Grönlund & Wass; FNES 2019: Grönlund & Borg.

Ristiintaulukoin uskonnollisuuden ja puoluevalinnan, joka esittää uskonnollisuuden jakautumisen eri puolueiden kesken. Tutkin erojen merkitsevyyttä khiin neliön testillä, ja tulokset olivat tilastollisesti erittäin merkitsevät ($p < 0,001$).

Taulukko 1. Uskonnollisuuden ja puoluevalinnan ristiintaulukointi (%)^a

Uskonnollisuus	SDP	KESK	KOK	RKP	KD	VIHR	VAS	PS
Ei lainkaan uskonnollinen	20,4	9,0	20,1	18,4	2,7	37,2	47,8	23,9
Ei kovinkaan uskonnollinen	26,2	22,2	24,4	42,4	4,1	25,1	21,7	21,1
Jonkin verran uskonnollinen	47,4	54,4	44,8	34,2	32,9	33,6	27,4	42,9
Hyvin uskonnollinen	6,1	14,3	10,7	5,1	60,3	4,1	3,1	12,1
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	100	100	100
(n)	608	553	487	158	146	363	318	560

^aLähdeaineistot FNES 2011: Borg & Grönlund; FNES 2015: Grönlund & Wass; FNES 2019: Grönlund & Borg.

Taulukosta 1. nähdään, että eniten hyvin uskonnollisia vastaajia löytyy odotetusti kristillisdemokraattien äänestäjistä. Myös keskustan ja perussuomalaisten äänestäjistä löytyy muihin verrattuna hieman enemmän hyvin uskonnollisia vastaajia. SDP:n, keskustan, kokoomuksen ja perussuomalaisten osalta suurin luokka on jonkin verran itsensä uskonnolliseksi identifioivien ryhmä.

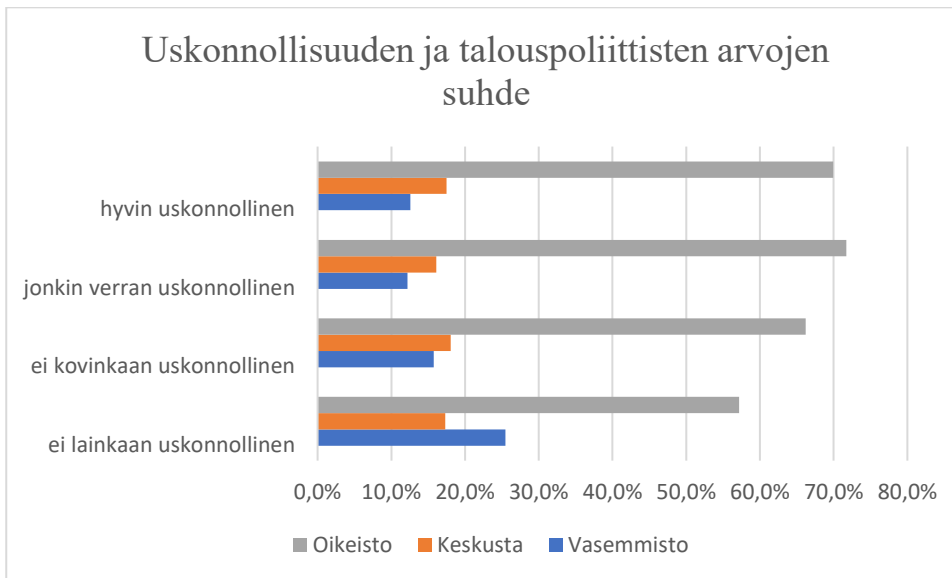
Ei lainkaan uskonnollisia vastaajia on eniten vasemmistoliiton ja vihreiden äänestäjissä, ja vasemmistoliiton kannattajista melkein puolet on valinnut tämän vastausvaihtoehdon. Toisaalta vasemmistoliiton ja vihreiden äänestäjistä melkein 30 prosenttia on kokenut olevansa jonkin verran uskonnollisia, joten täysin uskonnottomina vasemmistopuolueet eivät tässä tarkastelussa näyttäyty. Aikaisempaa Juri Mykkäsen tekemää tarkastelua mukaillen kokoomuksen ja perussuomalaisten äänestäjissä on huomattava määrä ei lainkaan uskonnollisena itseään pitäviä vastaajia. Uskonnollisuus näyttäisi siis jakavan erityisesti perussuomalaisia ja kokoomusta. Oikeistopuolueeksi katsomani RKP ei tässä tarkastelussa myöskään näyttäyty kovinkaan uskonnollisena. Vaikka kaikista uskonnollisimmat vastaajat ovat oikeistopuolueiden kannattajia, on silti huomattava osa myös vasemmistopuolueiden kannattajista ainakin maltillisesti uskovaisia. (Taulukko 1.)

Seuraavaksi tarkastelen uskonnollisuuden jakautumista eri ikä- ja sukupuoliryhmissä ristiintaulukoinnin avulla, ja molemmat tarkastelut ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä. Iän kohdalla ilmeni odotetusti, että iän karttuessa myös uskonnollisuus kasvaa. Kaikista nuorimmasta, 18–25- vuotiaiden ikäryhmästä ei lainkaan uskonnolliseksi itsensä kokee 37 prosenttia, mikä on nuorten keskuudessa suosituin vastausvaihtoehto. Vanhimma, yli 65-vuotiaiden ryhmästä ei lainkaan uskonnolliseksi itsensä kokee 14 prosenttia, joka puolestaan on epäsuosituin vastausvaihtoehto kyseisessä ryhmässä. Päinvastaisesti nuorimmasta ryhmästä vain 5 prosenttia kokee olevansa hyvin uskonnollinen, kun vanhimma ryhmästä näin kokee 15 prosenttia. Suosituin vastausvaihtoehto kaikissa ikäryhmistä nuoret pois lukien on itsensä kokeminen jonkin verran uskonnolliseksi. Suurin muutos ei lainkaan uskonnollisten vastaajien määrässä tapahtuu ikäluokkien 36–45 ja 46–55 välillä, jossa kyseiseen ryhmään kuulumisen putoaa 10 prosenttiyksiköllä. Myös muissa ikäryhmissä uskonnollisuus kasvoi eniten juuri kyseisten ikäluokkien välillä. Sukupuolen kohdalla naiset ovat miehiä hieman uskonnollisempia. Miespuolisista vastaajista 27 prosenttia ilmoitti, ettei ole lainkaan uskonnollinen, kun taas naisten kohdalla osuus oli 20 prosenttia. Molempien sukupuolten kohdalla jälleen suosituin vastausvaihtoehto oli kuitenkin jonkin verran uskonnolliseksi identifioituminen. Hyvin uskonnollisena itseään piti 8 prosenttia miehistä ja 12 prosenttia naisista. Tulokset iän ja sukupuolen osalta mukailevat aikaisempaa tutkimuskirjallisuutta.

Tarkastelin ristiintaulukoinnilla myös uskonnollisuuden jakautumista talous- ja moraaliarvojen mukaan. Molemmat tarkastelut ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä. Kuviosta 2. havaitaan, että suurin osa vastaajista jokaisessa uskonnollisuuden luokassa on taloudellisesti oikealla, ja vain harva vastaaja omaa vasemmistolaiset taloudelliset arvot. Hyvin uskonnolliset sekä jonkin verran uskonnolliset ovat talouspoliittisilta arvoiltaan hieman oikeistolaisempia, kuin ei kovinkaan tai ei

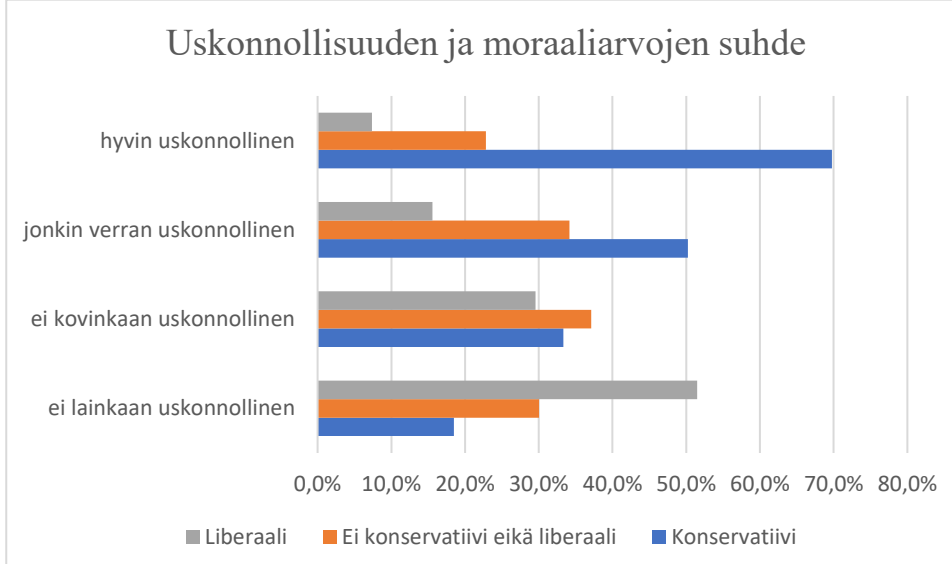
lainkaan uskonnolliseksi identifioituvat vastaajat. Ei lainkaan uskonnollisten vastaajien keskuudessa vasemmistolaisia taloudellisia arvoja kannatetaan suhteellisesti eniten muihin uskonnollisiin ryhmiin verrattuna, vaikkakin kyseisessä ryhmässä on talousoikeistolaisia enemmän kuin vasemmistolaisia. Oikeistolaisten taloudellisten arvojen kannattaminen myös vähenee hieman, kun siirrytään vähemmän uskonnollisiin ryhmiin. (Kuvio 2.) Moraaliarvojen osalta erot ovat vielä selkeämmät.

Kuvio 2. Uskonnollisuuden ja vastaajien talouspoliittisten näkemysten ristiintaulukointi (%)^a

^aLähdeaineistot FNES 2011: Borg & Grönlund; FNES 2015: Grönlund & Wass; FNES 2019: Grönlund & Borg.

Kuvio 3. Uskonnollisuuden ja vastaajien moraaliarvojen ristiintaulukointi (%)^a

^aLähdeaineistot FNES 2011: Borg & Grönlund; FNES 2015: Grönlund & Wass; FNES 2019: Grönlund & Borg.

Kuviosta 3. nähdään, että liberaalien arvojen kannattajia on hyvin vähän uskonnollisimman ryhmän keskuudessa, kun taas kaikista eniten ei lainkaan uskonnollisten ryhmässä. Vastaavasti taas konservatiivisten arvojen kannattajia on suhteellisesti eniten jonkin verran ja hyvin uskonnollisten vastaajien ryhmässä. Henkilöitä, joiden moraaliarvot ovat kahden ääripään väliltä, löytyy eniten ei kovinkaan ja jonkin verran uskonnollisten vastaajien ryhmästä. Ristiintaulukoinnin perusteella uskonnolliset vastaajat ovat selkeästi konservatiivisempia kuin vähemmän uskonnolliset vastaajat. (Kuvio 3.)

Seuraavaksi käyn läpi varianssianalyysin tuloksia, joissa tarkastelin kolmea asiaa: sitä, miten eri uskonnolliset ryhmät sijoittavat itsensä vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle, eri uskonnollisten ryhmien suhtautumista talouspolitiikkaan sekä eri uskonnollisten ryhmien suhtautumista moraaliarvoihin. Näissä tarkasteluissa aineiston kaikki vastaajat ovat mukana. Kahdessa jälkimmäisessä tarkastelussa hyödynnän taloudesta ja moraaliarvoista tekemiäni summamuuttujia. Ensimmäinen varianssianalyysi eri uskonnollisten ryhmien sijoittumisesta vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Tämä tarkoittaa, että uskonnollisuus erottelee vastaajia poliittisen orientaation mukaan. Ei lainkaan uskonnollisten vastaajien saama keskiarvo on kaikista pienin, ja hyvin uskonnollisten vastaajien saama arvo kaikista suurin. Ei lainkaan uskonnolliset vastaajat identifioituvat siis enemmän vasemmistoon, ja uskonnollisemmat vastaajat enemmän oikeistoon. Identifioituminen oikeistoon kasvaa aina uskonnollisempaan luokkaan siirryttäessä. Suurin ryhmien välinen ero on noin 1,5 yksikköä, joka löytyy ei lainkaan uskonnollisten ja hyvin uskonnollisten ryhmien väliltä. Toisaalta vähiten uskonnollistenkaan vastaajien ryhmä ei identifioi itseään merkittävän vasemmalle, vaan kyseiset vastaajat sijoittuvat melko lähelle poliittista keskustaa. Ero ryhmien välillä on kuitenkin huomattava. Varianssianalyysin F-testin antaman p-arvon lisäksi tarkastelin ryhmien välisiä eroja vielä Tukeyn ja Bonferronin tilastollisilla testeillä, joilla voi tarkastella jokaisen ryhmän välisiä tilastollisia eroja erikseen. Molemmista testeistä saadut p-arvot osoittavat, että erot eri ryhmien välillä ovat selkeät ja tilastollisesti merkitsevät. (Taulukko 2.)

Taulukko 2. Uskonnollisuuden yhteys vastaajien poliittiseen orientaatioon ^a

Uskonnollisuus	Sijoittuminen vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle	(N) Yhteensä 3927
Ei lainkaan uskonnollinen	4,53	922
Ei kovinkaan uskonnollinen	5,28	953
Jonkin verran uskonnollinen	5,69	1629
Hyvin uskonnollinen	6,04	423
p-arvo ja merkitsevyys	0,001***	

^aLähdeaineistot FNES 2011: Borg & Grönlund; FNES 2015: Grönlund & Wass; FNES 2019: Grönlund & Borg.

Varianssianalyysi uskonnollisuuden yhteydestä vastaajien talouspoliittisiin näkemyksiin on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Taulukosta 3. nähdään, että ei lainkaan uskonnollisten vastaajien saama keskiarvo on kaikista pienin, kun taas hyvin uskonnollisten vastaajien saama keskiarvo on suurempi. Keskiarvot kasvavat hieman aina uskonnollisempaan luokkaan siirryttäessä viimeinen luokka pois lukien, jossa keskiarvo päinvastaisesti hieman laskee. (Taulukko 3.)

Taulukko 3. Uskonnollisuuden yhteys vastaajien talouspoliittisiin näkemyksiin ^a

Uskonnollisuus	Suhtautuminen talouspolitiikkaan	(N) Yhteensä 3915
Ei lainkaan uskonnollinen	5,77	948
Ei kovinkaan uskonnollinen	6,09	953
Jonkin verran uskonnollinen	6,34	1608
Hyvin uskonnollinen	6,21	406
p-arvo ja merkitsevyys	0,001***	

^aLähdeaineistot FNES 2011: Borg & Grönlund; FNES 2015: Grönlund & Wass; FNES 2019: Grönlund & Borg.

Nämä havainnot tukevat yllä olevan varianssianalyysin tuloksia, jossa uskonnollisemmat vastaajat identifioivat itsensä jonkin verran enemmän oikeistoon vähemmän uskonnollisiin verrattuna. Keskiarvoista voidaan havaita, että uskonnollisemmat vastaajat ovat taloudellisilta arvoiltaan hieman oikeistolaisempia kuin ei lainkaan uskonnolliset vastaajat. Ero vähiten ja eniten uskonnollisten välillä on kuitenkin maltillisempi kuin edellisessä tarkastelussa, ollen noin 0,55 yksikköä. Tästä voidaan myös havaita, että mikään uskonnollisista ryhmistä ei ole kovinkaan vasemmistolainen, sillä pienin saatu arvo oli 5,77, joka kallistuu käytetyllä asteikolla hieman enemmän oikealle. Havaintoja

maltillisista eroista tukevat lisäksi tehdyt Bonferronin ja Tukeyn testit. Molemmat testit osoittivat, että suurimmat erot eri ryhmien väliltä löytyvät ei lainkaan uskonnollisen ryhmän ja muiden väliltä. Testiarvoista nousi myös esille, että erot hyvin uskonnollisten ja jonkin verran uskonnollisten vastaajien välillä jäivät hyvin pieniksi. Kokonaisuutena uskonnollisuudella ei ollut vahvaa yhteyttä suuren massan talousajattelun eroihin, vaan erot olivat selkeämmät ainoastaan uskonnollisten ääripäiden välillä.

Taulukko 4. Uskonnollisuuden yhteys vastaajien konservatiivisuuteen ^a

Uskonnollisuus	Sijoittuminen konservatiivi-liberaali-ulottuvuudelle	(N) Yhteensä 3925
Ei lainkaan uskonnollinen	6,04	952
Ei kovinkaan uskonnollinen	5,20	957
Jonkin verran uskonnollinen	4,51	1609
Hyvin uskonnollinen	3,85	407
p-arvo ja merkitsevyys	0,001***	

^aLähdeaineistot FNES 2011: Borg & Grönlund; FNES 2015: Grönlund & Wass; FNES 2019: Grönlund & Borg.

Moraaliarvojen osalta varianssianalyysi on jälleen tilastollisesti erittäin merkitsevä. Erot ryhmien välillä ovat huomattavat ja suuremmat kuin kummassakaan edellisessä analyysissä. Summamuuttuja koodattiin siten, että pienet, nolaa lähestyvät arvot indikoivat konservatiivisuutta, kun taas suuremmat, lukua kymmenen lähestyvät arvot liberaaliuutta. Taulukosta 4. havaitaan, että uskonnollisemmat vastaajat ovat huomattavasti konservatiivisempia kuin vähemmän uskonnolliset vastaajat, ja konservatiivisuus kasvaa aina uskonnollisempaan luokkaan siirryttäessä. Ei lainkaan uskonnollisten vastaajien ryhmä näyttäytyy kaikista liberaaleimpana saaden arvon 6,04, kun taas hyvin uskonnollisten vastaajien ryhmä saa arvon 3,85. Vaikka suurin ero löytyy jälleen kahden kauimmaisen vastausvaihtoehdon välillä, ovat erot jokaisen luokan välillä kohtuullisen suuret. Kokonaisuudessaan vastaajakunta ei ole erityisen liberaalia, sillä summamuuttujasta saatu keskiarvo oli kaikilla vastaajilla noin 4 ja 6 välillä. Bonferronin ja Tukeyn testien tarkastelu osoitti, että erot kaikkien ryhmien välillä ovat tilastollisesti merkitsevät. Teoriaosuudessa läpi käyty tutkimuskirjallisuus tukee tätä havaintoa, sillä uskonnollisuuden tiedetään lisäävän arvokonservatiivisuutta. Näiden kolmen varianssianalyysin perusteella näyttää siltä, että konservatiivisuus erottelee uskonnollisia vastaajia taloudellisia kysymyksiä enemmän. Vaikka uskonnolliset vastaajat näyttäytyivät vähemmän uskonnollisia vastaajia hieman enemmän

oikeistolaisina, eivät talouskysymykset onnistuneet selittämään eroja uskonnollisten ryhmien välillä yhtä hyvin. (Taulukko 4.)

7.2. Lineaarinen regressioanalyysi

Lineaarisen regressioanalyysin tulokset mukailevat osittain kuvailevien analyysien tuloksia. Regressioanalyysin tarkoituksena oli selvittää, ovatko uskonnolliset ihmiset taloudellisilta arvoiltaan oikeistotolaisempia kuin vähemmän uskonnolliset. Analyysin muuttujat jaoteltiin neljään eri blokkiin. Ensimmäinen blokki sisältää sosiodemografiset taustamuuttujat eli iän ja sukupuolen. Sukupuolen osalta referenssikategoriaksi asetettiin miehet. Toinen blokki sisältää sosioekonomiset taustamuuttujat, jotka ovat koulutustaso ja koettu yhteiskuntaluokka. Koulutuksen osalta referenssikategoriaksi asetetaan matalasti koulutetut ja yhteiskuntaluokan osalta referenssikategoriaan jäävät keskiluokkaan identifioituvat henkilöt. Kolmas blokki sisältää uskonnollisuuden ja neljäs blokki arvokonservatiivisuuden. Uskonnollisuuden osalta referenssikategoriaksi asetetaan jonkin verran uskonnolliset vastaajat. Kaikkien muiden muuttujien paitsi sukupuolen osalta referenssikategoriaksi asetettiin vastaajamäärältään suurin ryhmä.

Regressioanalyysin luotettavuuden kannalta tulee tarkastella malliin liittyviä mahdollisia multikollinearisuus- ja autokorrelaatio-ongelmia. Multikollinearisuus tarkoittaa selittävien muuttujien liiallista korrelaatiota, joka lisää mallin epäluotettavuutta. Muuttujien välinen voimakas korrelaatio saattaa saada yksittäisen muuttujan vaikutuksen näyttämään todellisuutta heikommalta, koska malli ei osaa erottaa korreloivien muuttujien päällekkäistä vaikutusta. Autokorrelaatiolla tarkoitetaan residuaalien eli virhetermien riippuvuutta, joka heikentää mallin luotettavuutta. Multikollinearisuutta voidaan mitata useilla tavoilla, mutta tässä työssä hyödynnän VIF- ja tolerance-arvoja. VIF-arvon tulisi olla jokaisen tarkasteltavan muuttujan osalta alle kymmenen, ja tolerance-arvon yli 0,2, jotta mallia voidaan pitää luotettavana. Mahdollisen autokorrelaation havaitsemiseksi käytän Durbin-Watson-testiä, jossa muuttuja saa arvoja nollan ja neljän väliltä. Jos arvo on pienempi kuin kaksi, on autokorrelaatio negatiivista, ja jos arvo on yli kahden, on autokorrelaatio silloin positiivista. Jos arvo on noin kaksi, indikoi se mahdollisimman luotettavasta mallista, jossa autokorrelaatiota ei esiinny. Tekemässäni regressiomallissa ei ilmene multikollinearisuutta tai autokorrelaatiota näillä mittareilla tarkasteltuna yhdenkään muuttujan osalta ja malli vaikuttaa kaikin puolin vakaalta. (Jokivuori & Hietala 2014, 39, 44–45.)

Lineaarisen regressiomallin selitystasetta tarkastellaan sovitetun R^2 -kertoimen avulla. Kerroin kertoo siitä, kuinka paljon mallissa olevat muuttujat kykenevät selittämään selitettävän muuttujan vaihtelua kuten tavallinen R^2 -kerroin, mutta tämän lisäksi kerroin rankaisee uusien muuttujien lisäämisestä

malliin. Tämä antaa tavallista R^2 -kerrointa paremman kuvan mallin sopivuudesta, sillä tavallinen R^2 -kerroin kasvaa aina, kun malliin lisätään muuttujia, vaikka niiden merkitys olisi vähäinen. Taulukosta 5. voidaan havaita, että selitysaste nousee joka mallien välillä sitä mukaa kun malliin lisätään muuttujia. Ensimmäisen mallin selitysaste jää noin kahteen ja puoleen prosenttiin, toisen hieman alle neljään prosenttiin, kolmannen viiteen prosenttiin ja neljännen hieman yli kymmeneen prosenttiin. Kaikista eniten selitysaste nousee viimeisessä mallissa, kun arvokonservatiivisuus lisätään mukaan. Tämä tarkoittaa, että arvokonservatiivisuus selittää eniten vastaajien talouspoliittisten arvojen vaihtelua. Tulos mukailee käyttämäni tutkimuskirjallisuutta, sillä useissa tarkasteluissa arvokonservatiivisuus oli yhteydessä oikeistolaisuuden kanssa (esim. Westinen 2015). Vaikka uskonnollisuus lisäsi myös hieman mallin selitystettä, oli arvokonservatiivisuuden vaikutus voimakkaampi. (Taulukko 5.)

Taustamuuttujista ikä vaikuttaa kolmessa ensimmäisessä mallissa tilastollisesti merkitsevästi vastaajien talouspoliittisiin näkemyksiin siten, että korkeampi ikä lisää hieman oikeistolaisia arvoja, vaikkakin iän vaikutus on melko vähäinen. Viimeisessä mallissa ikä ei ole enää tilastollisesti merkitsevä. Sukupuoli on jokaisessa mallissa tilastollisesti erittäin merkitsevä. Taulukosta 5. voidaan havaita, että naiset ovat miehiin verrattuna jonkin verran vasemmistolaisempia taloudellisilta arvoiltaan. Vaikutus kuitenkin laskee hieman viimeisessä mallissa, jossa arvokonservatiivisuus tulee mukaan. Nämä tulokset iän ja sukupuolen osalta viittaavat todennäköisesti siihen, että arvokonservatiivisuus selittää taloudellisia arvoja näitä muuttujia paremmin, ja tällä voisi selittyä iän ja sukupuolen vaikutuksen heikkeneminen viimeisessä mallissa. (Taulukko 5.)

Sosioekonomisten taustamuuttujien osalta koulutus ja koettu yhteiskuntaluokka ovat kaikissa malleissa tilastollisesti erittäin merkitseviä. Koulutuksen yhteys taloudellisiin arvoihin on hieman yllättävä, sillä korkeakoulutus näyttäisi mallissa lisäävän vasemmistolaisuutta, vaikka perinteisesti korkeakoulutus on ollut yhteydessä oikeiston kannattamiseen. Regressiokertoimia tarkasteltaessa koulutuksen vaikutus kuitenkin vähenee viimeisessä mallissa yli 0,150 yksiköllä. Yhteiskuntaluokan osalta tulokset mukailevat koulutusta paremmin aikaisempaa tutkimusta, sillä työväenluokkaan tai alempaan keskiluokkaan identifioituminen vähentävät vastaajien oikeistolaisuutta noin 0,2 yksiköllä kaikissa malleissa, kun taas ylempään keskiluokkaan tai yläluokkaan identifioituminen lisäävät oikeistolaisuutta noin 0,4 yksiköllä jokaisessa mallissa. Tästä huolimatta nämäkään taustamuuttujat eivät selitä taloudellisten arvojen hajontaa kovinkaan hyvin mallin 2 pienen selitysasteen takia. (Taulukko 5.)

Kolmannessa mallissa mukaan lisättiin uskonnollisuus, joka oli tämän työn keskeisin tarkastelun kohde. Mallin regressiokertoimet osoittavat, että ei lainkaan uskonnolliset vastaajat ovat tilastollisesti merkitsevästi vasemmistolaisempia jonkin verran uskonnollisiin vastaajiin verrattuna. Ei kovinkaan uskonnolliset vastaajat ovat arvoiltaan myös enemmän vasemmalla verrokkiryhmään nähden. Kolmannessa mallissa hyvin uskonnollisten vastaajien ryhmä ei ollut tilastollisesti merkitsevä. Tämän mallin tulokset ovat yhdenmukaiset käyttämäni tutkimuskirjallisuuden kanssa, sillä teoriaosuuteni perusteella uskonnollisuus on selittänyt oikeistopuolueiden äänestämistä (esim. Dalton 1990; Van Der Brug 2009; Knutsen 2010).

Neljännessä mallissa tulokset kääntyivät päinvastaisiksi, ja ainoastaan hyvin uskonnollisten vastaajien ryhmä oli tilastollisesti merkitsevä siten, että kyseiseen ryhmään kuuluvien henkilöiden taloudelliset arvot olivat hieman enemmän vasemmalla verrokkiryhmään nähden. Nämä tulokset ovat yllättäviä, sillä edellisessä luvussa tehtyjen kuvailevien analyysien perusteella uskonnollisimmat vastaajat olivat taloudellisilta arvoiltaan jossain määrin enemmän oikealla. Aikaisemmassa tutkimuksessa ei ole havaittu, että uskonnollisuudella ja vasemmistolaisuudella olisi yhteyttä. (Taulukko 5.)

Neljännessä mallissa mukaan lisättiin vastaajan konservatiivi-liberaali-akselille sijoittumista kuvaava summamuuttuja, joka osoittautui tilastollisesti erittäin merkitseväksi. Regressiokertoimista nähdään, että arvoliberaaliuus lisää vastaajien vasemmistolaisia taloudellisia arvoja, joka käännetysti tarkoittaa myös sitä, että arvokonservatiivisuus lisää taloudellista oikeistolaisuutta. Kun kyseinen muuttuja lisättiin malliin, poisti se isoimman osan uskonnollisuuden vaikutuksesta. Arvokonservatiivisuus näyttäisi siis lisäävän oikeistolaista taloudellista ajattelua ja arvoliberaaliuus vasemmistolaista taloudellista ajattelua. Tutkimuskirjallisuuden perusteella uskonnollisuus ja arvokonservatiivisuus korreloivat hyvin keskenään ja uskonnollisilla suomalaisilla on usein myös konservatiiviset moraaliarvot. Tämän vuoksi koin tärkeäksi ottaa arvokonservatiivisuuden mukaan talouspoliittisten arvojen ja uskonnollisuuden yhteyttä tarkastelemaan malliin, koska arvelin, että mikäli uskonnollisuus lisäisi vastaajien oikeistolaisuutta, niin luultavasti myös arvokonservatiivisuus. Tarkistin tämän takia uskonnollisuuden ja arvokonservatiivisuuden välisen korrelaation mallin luotettavuuden takia. Vaikka muuttujat korreloivat keskenään, ei niiden välillä siitä huolimatta ilmennyt multikollinearisuutta, ja näin ollen arvokonservatiivisuuden mukana olon ei pitäisi vähentää mallin luotettavuutta. Kokonaisuudessaan tuloksista voidaan päätellä, että uskonnollisuus ei itsessään selitä oikeistolaisuutta, vaan selittäjänä toimii arvokonservatiivisuus. Sen sijaan uskonnollisuus näyttäisi jopa lisäävän vasemmistolaisen talouspolitiikan kannatusta. (Taulukko 5.)

Taulukko 5. Uskonnollisuuden yhteys taloudelliseen oikeistolaisuuteen. Lineaarinen regressioanalyysi ^a

	Taloudellinen oikeistolaisuus			
	Malli 1	Malli 2	Malli 3	Malli 4
Kontrollimuuttujat				
Ikä	0,012*** (0,002)	0,010*** (0,002)	0,007*** (0,002)	0,003 (0,002)
<i>Sukupuoli (ref. mies)</i>				
Nainen	-0,357*** (0,057)	-0,338*** (0,057)	-0,365*** (0,057)	-0,185*** (0,056)
<i>Koulutus (ref. matalasti koulutetut)</i>				
Korkeasti koulutettu		-0,392*** (0,069)	-0,360*** (0,069)	-0,189*** (0,067)
<i>Yhteiskuntaluokka (ref. keskiluokka)</i>				
Työväenluokka		-0,212*** (0,071)	-0,177** (0,071)	-0,175** (0,068)
Alempi keskiluokka		-0,201** (0,085)	-0,193** (0,085)	-0,222*** (0,081)
Ylempi keskiluokka & yläluokka		0,365*** (0,096)	0,380*** (0,096)	0,412*** (0,092)
<i>Uskonnollisuus (ref. jonkin verran uskonnollinen)</i>				
Ei lainkaan uskonnollinen			-0,447*** (0,076)	-0,050 (0,077)
Ei kovinkaan uskonnollinen			-0,168** (0,073)	0,002 (0,071)
Hyvin uskonnollinen			-0,116 (0,098)	-0,339*** (0,095)
Arvokonservatiivisuus				-0,322*** (0,018)
Sovitettu R ²	0,025	0,037	0,047	0,123
(N)	3527	3527	3527	3527

^a Lähdeaineistot FNES 2011: Borg & Grönlund; FNES 2015: Grönlund & Wass; FNES 2019: Grönlund & Borg. P-arvot ilmaistu seuraavasti: *p < 0.05, **p < 0.01, ***p < 0.001.

7.3. Logistinen multinomiaalinen regressioanalyysi

Logistisen regressioanalyysin tulokset mukailevat läpi käytyä tutkimuskirjallisuutta sekä tekemiäni aikaisempia analyysyjä. Tämän analyysin tarkoitus oli selvittää, lisääkö uskonnollisuus todennäköisyyttä äänestää oikeistopuolueita, eli keskustaa, kokoomusta, ruotsalaista kansanpuoluetta, kristillisdemokraatteja tai perussuomalaisia. Analyysissä on käytetty samoja kontrollimuuttujia kuin edellisessä oikeistolaisuuden ja uskonnollisuuden välistä suhdetta tarkastelevassa regressioanalyysissä, eli ikää, sukupuolta, koulutusta, koettua yhteiskuntaluokkaa sekä arvokonservatiivisuutta. Näiden muuttujien referenssikategoriat pysyvät samoina. Puolueiden osalta tarkasteltiin ainoastaan oikeistopuolueita, mutta referenssikategoriaksi asetin SDP:n kannattajat, sillä kyseinen ryhmä sisälsi eniten vastaajia. Tämä tarkoittaa, että muiden puolueiden kannattajia verrataan SDP:n kannattajiin. Logistisessa regressioanalyysissä mallin selitystasetta tarkasteltiin Nagelkerke pseudo R^2 tunnusluvun avulla, joka esittää, kuinka paljon selittävät muuttujat selittävät selitettävän muuttujan vaihtelusta (Nummenmaa 2009, 338). Mallissa se sai arvon 0,48.

Analyysistä havaitaan, että uskonnollisuus lisää todennäköisyyttä äänestää osaa oikeistopuolueista, mutta merkittävämpi selittäjä näyttää olevan arvokonservatiivisuus. Tein tämän analyysin lisäksi toisen mallin, jota kutsun testimalliksi. Testimallilla halusin testata, miten arvokonservatiivisuus vaikuttaa uskonnollisuuteen. Testimallissa käytin muuten samoja kontrollimuuttujia kuin varsinaisessa, taulukko 6:ssa esitetystä mallista, mutta jätin arvokonservatiivisuuden kokonaan pois, jolloin sen vaikutusta ei ollut kontrolloitu. Testimallissa uskonnollisuus kasvatti todennäköisyyttä oikeistopuolueiden äänestämiseksi varsinaista mallia enemmän sekä selitti puoluevalintaa myös niiden oikeistopuolueiden osalta, jotka eivät tässä tarkastelussa olleet tilastollisesti merkitseviä. Voidaan siis sanoa, että arvokonservatiivisuus ”syö” uskonnollisuuden vaikutusta pois, ja todennäköisemmin oikeistopuolueiden äänestämistä selittää arvokonservatiivisuus kuin uskonnollisuus. Käyn varsinaisen analyysin lisäksi testimallin tulokset läpi jokaisen puolueen osalta.

Keskustan osalta nähdään, että ikä, työväenluokkaan samaistuminen, osittain uskonnollisuus sekä arvokonservatiivisuus selittävät tilastollisesti merkitsevästi keskustan äänestämistä. Iän osalta korkeampi ikä vähentää hieman todennäköisyyttä äänestää keskustaa. Työväenluokkaan samaistuminen vähentää myös huomattavasti todennäköisyyttä äänestää keskustaa keskiluokkaan samaistuneisiin verrattuna, mikä voisi kieliä keskustan porvarillisesta imagosta äänestäjien keskuudessa. Uskonnollisuuden osalta nähdään, että ei lainkaan uskonnollisten vastaajien todennäköisyys äänestää keskustaa pienenee huomattavasti jonkin verran uskonnollisiin verrattuna. Päinvastoin taas hyvin uskonnollisten vastaajien todennäköisyys äänestää keskustaa on suuri.

Samansuuntaisesti arvoliberaaliuus vähentää todennäköisyyttä äänestää keskustaa, jolloin päinvastaisesti arvokonservatiivisuus lisää todennäköisyyttä keskustan kannattamiselle. (Taulukko 6.) Tässä analyysissä tulokset olivat keskustan osalta samat kuin testimallissa, eli uskonnollisuus oli tilastollisesti merkitsevä siitä huolimatta, että arvokonservatiivisuus oli mukana mallissa. Keskustan osalta nähdään selkeästi, että uskonnollisuus ja arvokonservatiivisuus lisäävät todennäköisyyttä puolueen äänestämiseen.

Taulukko 6. Todennäköisyys äänestää oikeistopuolueita. Multinomiaalinen logistinen regressioanalyysi (OR) ^a

<i>Puolue (ref. SDP)</i>	Kontrollimuuttujat	Ristitulosuhde (OR)
Keskusta	Ikä	0,984***
	<i>Sukupuoli (ref. mies)</i>	
	Nainen	0,930
	<i>Koulutus (ref. matalasti koulutettu)</i>	
	Korkeasti koulutettu	1,221
	<i>Yhteiskuntaluokka (ref. keskiluokka)</i>	
	Työväenluokka	0,226***
	Alempi keskiluokka	1,051
	Ylempi keskiluokka & yläluokka	1,102
	Konservatiivisuus	0,787***
	<i>Uskonnollisuus (ref. jonkin verran uskonnollinen)</i>	
	Ei lainkaan uskonnollinen	0,377***
	Ei kovinkaan uskonnollinen	0,744
	Hyvin uskonnollinen	1,609*
Kokoomus	Ikä	0,986***
	<i>Sukupuoli (ref. mies)</i>	
	Nainen	0,961
	<i>Koulutus (ref. matalasti koulutettu)</i>	
	Korkeasti koulutettu	2,193***
	<i>Yhteiskuntaluokka (ref. keskiluokka)</i>	
	Työväenluokka	0,146***
	Alempi keskiluokka	0,572*
	Ylempi keskiluokka & yläluokka	3,052***
	Konservatiivisuus	0,897*

	<i>Uskonnollisuus (ref. jonkin verran uskonnollinen)</i>	
	Ei lainkaan uskonnollinen	0,821
	Ei kovinkaan uskonnollinen	0,848
	Hyvin uskonnollinen	1,394
RKP	Ikä	0,993
	<i>Sukupuoli (ref. mies)</i>	
	Nainen	1,088
	<i>Koulutus (ref. matalasti koulutettu)</i>	
	Korkeasti koulutettu	1,927**
	<i>Yhteiskuntaluokka (ref. keskiluokka)</i>	
	Työväenluokka	0,159***
	Alempi keskiluokka	0,747
	Ylempi keskiluokka & yläluokka	1,502
	Konservatiivisuus	1,002
	<i>Uskonnollisuus (ref. jonkin verran uskonnollinen)</i>	
	Ei lainkaan uskonnollinen	1,236
	Ei kovinkaan uskonnollinen	2,160***
	Hyvin uskonnollinen	1,481
Kristillisdemokraatit	Ikä	0,966***
	<i>Sukupuoli (ref. mies)</i>	
	Nainen	1,354
	<i>Koulutus (ref. matalasti koulutettu)</i>	
	Korkeasti koulutettu	1,510
	<i>Yhteiskuntaluokka (ref. keskiluokka)</i>	
	Työväenluokka	0,577
	Alempi keskiluokka	1,284
	Ylempi keskiluokka & yläluokka	1,757
	Konservatiivisuus	0,554***
	<i>Uskonnollisuus (ref. jonkin verran uskonnollinen)</i>	
	Ei lainkaan uskonnollinen	0,224***
	Ei kovinkaan uskonnollinen	0,275**
	Hyvin uskonnollinen	10,127***
Perussuomalaiset	Ikä	0,959***

<i>Sukupuoli (ref. mies)</i>	
Nainen	0,752
<i>Koulutus (ref. matalasti koulutettu)</i>	
Korkeasti koulutettu	0,911
<i>Yhteiskuntaluokka (ref. keskiluokka)</i>	
Työväenluokka	0,863
Alempi keskiluokka	1,145
Ylempi keskiluokka & yläluokka	1,213
Konservatiivisuus	0,562***
<i>Uskonnollisuus (ref. jonkin verran uskonnollinen)</i>	
Ei lainkaan uskonnollinen	1,437*
Ei kovinkaan uskonnollinen	0,879
Hyvin uskonnollinen	1,629
N	2613
Nagelkerke R²	0,484

^a Lähdeaineistot FNES 2011: Borg & Grönlund; FNES 2015: Grönlund & Wass; FNES 2019: Grönlund & Borg. P-arvot ilmaistu seuraavasti: *p < 0.05, **p < 0.01, ***p < 0.001.

Taulukosta 6. havaitaan, että kokoomuksen kohdalla ikä, koulutus, koettu yhteiskuntaluokka sekä arvokonservatiivisuus vaikuttavat tilastollisesti merkitsevästi puolueen kannattamiseen. Tässä mallissa uskonnollisuus ei ollut kokoomuksen osalta tilastollisesti merkitsevä. Korkeampi ikä vähentää hieman todennäköisyyttä äänestää kokoomusta. Sen sijaan korkeakoulutus lisää odotetusti todennäköisyyttä kokoomuksen äänestämiseksi matalasti koulutettuihin verrattuna. Myös ylempään keskiluokkaan tai yläluokkaan samaistuminen lisää huomattavasti todennäköisyyttä kokoomuksen äänestämiseksi samoin kuin työväenluokkaan ja alempaan keskiluokkaan samaistuminen vähensivät todennäköisyyttä kokoomuksen äänestämiseksi. Arvokonservatiivisuutta kuvaava muuttuja näyttäytyi kokoomuksella samanlaisena kuin keskustan kohdalla, eli arvokonservatiivisuus lisäsi todennäköisyyttä äänestää kokoomusta. (Taulukko 6.) Tekemässäni testimallissa uskonnollisuus olisi kokoomuksen osalta ollut tilastollisesti merkitsevä tekijä silloin, kun arvokonservatiivisuus jätettiin pois. Testimallissa kaikista uskonnollisimpaan ryhmään kuuluvien henkilöiden todennäköisyys äänestää kokoomusta kasvoi merkittävästi. Testimallissa muut uskonnolliset ryhmät eivät olleet tilastollisesti merkitseviä kokoomuksen osalta. Tämä osoittaa, että kokoomuksen äänestämistä uskonnollisuutta paremmin selittävät konservatiiviset moraaliarvot.

Taulukko 6. osoittaa, että RKP:n kohdalla koulutus sekä osittain yhteiskuntaluokka ja uskonnollisuus olivat tilastollisesti merkitseviä. Todennäköisyys äänestää RKP:tä kasvaa korkeasti koulutetuilla matalasti koulutettuihin verrattuna. Yhteiskuntaluokan osalta vaikutus on samansuuntainen, ja työväenluokkaan identifioituminen vähentää merkittävästi todennäköisyyttä äänestää RKP:tä. Uskonnollisuus näkyy puolueen kannatuksessa siten, että ei kovinkaan uskonnollisten vastaajien ryhmään kuuluminen nostaa huomattavasti todennäköisyyttä äänestää RKP:tä. Toisin kuin muiden oikeistopuolueiden kohdalla, vähäisempi uskonnollisuus näyttäisi selittävän RKP:n kannattamista, mikä voisi mahdollisesti kertoa RKP:n muita oikeistopuolueita liberaalimmasta arvomaailmasta. Toisaalta arvokonservatiivisuudesta- tai liberaaliuudesta kertova summamuuttuja ei ollut tilastollisesti merkitsevä, jolloin kovin suoraviivaisia päätelmiä moraaliarvojen yhteydestä RKP:n äänestämiseen ei voi tehdä. (Taulukko 6.) Testimallissa uskonnollisuus ei muuttunut RKP:n osalta tilastollisesti merkitseväksi, vaikka arvokonservatiivisuus poistettiin mallista.

Kristillisdemokraattien kohdalla tulokset olivat ennalta arvattavat, ja uskonnollisuus lisäsi voimakkaasti todennäköisyyttä puolueen kannatukselle. Uskonnollisuuden lisäksi tilastollisesti merkitseviä olivat ikä ja arvokonservatiivisuus. Ristitulosuhdetta tarkasteltaessa korkeampi ikä näytti jälleen hieman vähentävän todennäköisyyttä äänestää puoluetta. Arvokonservatiivisuutta kuvaava muuttuja osoitti, että arvoliberaaliuus vähensi merkittävästi todennäköisyyttä äänestää kristillisdemokraatteja, joka kääntäen tarkoittaa, että arvokonservatiivisuus lisää puolueen kannattamista. Uskonnollisuuden osalta ei lainkaan tai ei kovinkaan uskonnollisten ryhmään kuuluminen vähensivät todennäköisyyttä puolueen kannattamiselle jonkin verran uskonnollisiin verrattuna. Samalla taas hyvin uskonnollisten vastaajien ryhmään kuuluminen lisäsi todella voimakkaasti todennäköisyyttä puolueen äänestämiseksi. (Taulukko 6.) Testimallissa uskonnollisuuden tilastollinen merkitsevyys ei kristillisdemokraattien osalta muuttunut, vaan tulos oli melko samanlainen kuin tässä analyysissä tunnuslukujen hyvin pieniä eroja lukuun ottamatta.

Perussuomalaisten osalta tulokset olivat hieman poikkeavat muihin oikeistopuolueisiin verrattuna. Taulukosta 6. nähdään, että muuttujista tilastollisesti merkitseviä olivat ikä, arvokonservatiivisuus ja osittain uskonnollisuus. Korkeampi ikä vähensi hienoisesti todennäköisyyttä perussuomalaisten äänestämiseksi, mutta lasku oli todella maltillinen. Arvokonservatiivisuus lisäsi odotetusti todennäköisyyttä puolueen kannattamiselle. Kuitenkin uskonnollisuuden vaikutus oli mielenkiintoinen: Ei lainkaan uskonnolliseen ryhmään kuuluminen lisäsi tilastollisesti merkitsevästi todennäköisyyttä äänestää perussuomalaisia. Mikään muu uskonnollinen ryhmä ei ollut tilastollisesti merkitsevä, vaikkakin hyvin uskonnollisten vastaajien ryhmä oli melko lähellä tilastollista

merkitsevyyttä. Uskonottomuus siis lisäsi todennäköisyyttä äänestää perussuomalaisia, mitä ilmeni perussuomalaisten lisäksi ainoastaan RKP:n kannattajissa. Toisaalta aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa on ilmennyt, että uskonnollisuus on perussuomalaisia voimakkaasti jakava tekijä, ja puolueella on paljon hyvin uskovaisia sekä täysin uskonottomia kannattajia. (Taulukko 6.) Testimallin osalta tulokset poikkesivat perussuomalaisten osalta tehdystä pääasiallisesta analyysistä. Testimallissa sukupuoli ja uskonnollisuus olivat tilastollisesti merkitseviä. Naissukupuolisten vastaajien todennäköisyys äänestää kyseistä puoluetta oli miehiin verrattuna pienempi sekä uskonnollisuuden osalta vähäisempi uskonnollisuus pudotti perussuomalaisten äänestämisen todennäköisyyttä samalla kun hyvin uskonnollisten vastaajien ryhmään kuuluminen lisäsi voimakkaasti todennäköisyyttä perussuomalaisten äänestämiseksi. Testimalli siis osoitti jälleen, että uskonnollisuuden taustalla oleva selittäjä on todennäköisesti arvokonservatiivisuus.

7.4. Puolueiden sisäinen tarkastelu

Seuraavaksi tarkastelen puolue kerrallaan, löytyykö puolueiden sisältä eroja suhtautumisessa talouteen uskonnollisuuden mukaan. Tässä tarkastelussa ovat mukana ainoastaan oikeistopuolueet. Mikään tarkasteluista ei osoittaudu tilastollisesti merkitseväksi, vaan p-arvo jää kaikkien puolueiden osalta kauas merkitsevyydestä millään käytössä olevalla luottamustasolla. (Taulukko 7; Taulukko 8; Taulukko 9; Taulukko 10; Taulukko 11.)

Taulukko 7. Uskonnollisuuden yhteys vastaajien talouspoliittisiin näkemyksiin *keskustan* kannattajissa. Varianssianalyysi ^a

Uskonnollisuus keskustassa	Suhtautuminen talouspolitiikkaan	(N) Yhteensä 508
Ei lainkaan uskonnollinen	6,58	46
Ei kovinkaan uskonnollinen	6,38	116
Jonkin verran uskonnollinen	6,45	278
Hyvin uskonnollinen	6,38	68
p-arvo ja merkitsevyys	0,851	

^aLähdeaineistot FNES 2011: Borg & Grönlund; FNES 2015: Grönlund & Wass; FNES 2019: Grönlund & Borg.

Taulukko 8. Uskonnollisuuden yhteys vastaajien talouspoliittisiin näkemyksiin *kokoomuksen* kannattajissa. Varianssianalyysi ^a

Uskonnollisuus kokoomuksessa	Suhtautuminen talouspolitiikkaan	(N) Yhteensä 430
Ei lainkaan uskonnollinen	7,06	88
Ei kovinkaan uskonnollinen	7,00	103
Jonkin verran uskonnollinen	7,07	193
Hyvin uskonnollinen	7,05	46
p-arvo ja merkitsevyys	0,980	

^aLähdeaineistot FNES 2011: Borg & Grönlund; FNES 2015: Grönlund & Wass; FNES 2019: Grönlund & Borg.

Taulukko 9. Uskonnollisuuden yhteys vastaajien talouspoliittisiin näkemyksiin *RKP:n* kannattajissa.

Varianssianalyysi ^a

Uskonnollisuus ruotsalaisessa kansanpuolueessa	Suhtautuminen talouspolitiikkaan	(N) Yhteensä 122
Ei lainkaan uskonnollinen	6,27	25
Ei kovinkaan uskonnollinen	6,32	51
Jonkin verran uskonnollinen	6,61	38
Hyvin uskonnollinen	6,17	8
p-arvo ja merkitsevyys	0,693	

^aLähdeaineistot FNES 2011: Borg & Grönlund; FNES 2015: Grönlund & Wass; FNES 2019: Grönlund & Borg.

Taulukko 10. Uskonnollisuuden yhteys vastaajien talouspoliittisiin näkemyksiin *KD:n* kannattajissa.

Varianssianalyysi ^a

Uskonnollisuus kristillidemokraateissa	Suhtautuminen talouspolitiikkaan	(N) Yhteensä 132
Ei lainkaan uskonnollinen	7,17	4
Ei kovinkaan uskonnollinen	6,11	6
Jonkin verran uskonnollinen	6,14	45
Hyvin uskonnollinen	6,23	77
p-arvo ja merkitsevyys	0,614	

^aLähdeaineistot FNES 2011: Borg & Grönlund; FNES 2015: Grönlund & Wass; FNES 2019: Grönlund & Borg.

Taulukko 10. Uskonnollisuuden yhteys vastaajien talouspoliittisiin näkemyksiin *PS:n* kannattajissa.

Varianssianalyysi ^a

Uskonnollisuus perussuomalaisissa	Suhtautuminen talouspolitiikkaan	(N) Yhteensä 487
Ei lainkaan uskonnollinen	6,42	117
Ei kovinkaan uskonnollinen	6,53	105
Jonkin verran uskonnollinen	6,66	214
Hyvin uskonnollinen	6,50	51
p-arvo ja merkitsevyys	0,628	

^aLähdeaineistot FNES 2011: Borg & Grönlund; FNES 2015: Grönlund & Wass; FNES 2019: Grönlund & Borg.

Puoluekohtaisten varianssianalyysien osalta ilmenee, ettei uskonnollisuus erottele oikeistopuolueiden kannattajien suhtautumista talouteen. Puolueiden sisältä löytyy vain hyvin maltillisia eroja, eivätkä erot ole tilastollisesti merkitseviä. Keskustan osalta hajonta on pientä, mutta puolueen kannattajissa vähemmän uskonnolliset vastaajat ovat arvoiltaan hieman oikeistolaisempia kuin uskonnollisemmat vastaajat. Kokoomuksen osalta tulokset ovat täysin yhdenmukaiset kaikissa uskonnollisuuden luokissa, ja kannattajien suhtautuminen talouteen näyttäisi kaikilla vastaajilla olevan täysin sama vakaumuksesta riippumatta. RKP:n kannattajissa jonkin verran uskonnollisten vastaajien suhtautuminen talouteen oli kaikista oikeistolaisinta, joka oli ainoa analyysin tapaus, jossa uskonnollisemman vastaajaryhmän arvot olivat hieman muita oikeammalla. Kristillisdemokraattien kohdalla erot ovat jälleen maltilliset. Puolueen sisällä ei lainkaan uskonnollisten vastaajien ryhmässä on vain muutama vastaaja, joka sai kaikista yllättäen kaikista korkeimman arvon. Perussuomalaisen osalta jonkin verran uskonnollisten vastaajien taloudelliset arvot olivat kaikista oikeistolaisimpia, vaikkakin erot olivat jälleen hyvin maltilliset.

Vaikka kaikki tarkastelun kohteena olevat puolueet ovat luokiteltu oikeistopuolueiksi, on kokoomus niistä selkeästi oikeistolaisin, sillä sen kannattajien taloudelliset näkemykset saivat suurimmat arvot kaikissa uskonnollisuuden eri luokissa. Näiden tulosten osalta näyttää siltä, etteivät uskonnolliset vastaajat ole sen oikeistolaisempia kuin vähemmän uskonnolliset. Tehtyjen analyysien perusteella vaikuttaa siltä, että uskonnollisuuden erot löytyvät puolueiden väliltä, mutta eivät niiden sisältä.

8. Johtopäätökset

Tämän tutkielman tavoitteena oli selvittää, onko Suomesta löydettävissä kristillistä oikeistoa sekä pohtia tekijöitä, jotka mahdollista ilmiötä selittäisivät. Tutkimusongelma jakautui kolmeen tutkimuskysymyksen, jotka olivat 1) *Millainen on uskonnollisuuden ja taloudellisen oikeistolaisuuden välinen suhde suomalaisissa äänestäjissä*, 2) *Millainen on uskonnollisuuden ja puoluevalinnan välinen yhteys* sekä 3) *Eroavatko saman puolueen kannattajien talouspoliittiset arvot toisistaan uskonnollisuuden mukaan*. Tutkimuskysymyksiin vastattiin kolmella 2010-luvulla kerätyllä eduskuntavaalitutkimuksen yhdistetyllä aineistolla, joka sisälsi yhteensä 4483 vastaajaa. Analyysit tehtiin kvantitatiivisilla menetelmillä, ja tutkimuskysymyksiin vastatessa hyödynsin lineaarista regressioanalyysiä, logistista multinomiaalista regressioanalyysiä sekä varianssianalyysiä.

Kuvailevat analyysit osoittivat, että aineiston vastaajat olivat verrattain uskonnollisia, sillä noin 75 prosenttia identifioitui uskonnolliseksi. Uskonnollisuuden jakautuminen aineistossa oli mielenkiintoista, sillä vain noin puolet suomalaisista uskoo Jumalaan. Toisaalta uskonnollisten vastaajien suurta määrää saattaa selittää aineiston vinoutuminen vanhempia ikäluokkia kohti. Uskonnollisuuden osalta havaittiin, että suurin osa vastaajista oli valinnut vastausvaihtoehdon *jonkin verran uskonnollinen*, ja kyseinen vastaus oli yleisin vaihtoehto lähes kaikissa ikä- ja sukupuoliryhmissä sekä oikeistopuolueissa kristillisdemokraatit ja RKP pois lukien. Kristillisdemokraateissa vastaajat olivat lähes poikkeuksetta valinneet vastausvaihtoehdon *hyvin uskonnollinen*, kun taas RKP:n osalta yleisin vastausvaihtoehto oli *ei kovinkaan uskonnollinen*. RKP näyttäytyi muita oikeistopuolueita vähemmän uskonnollisena, sekä sen kannattajat olivat arvoiltaan vähemmän konservatiivisia muihin verrattuna.

Uskonnollisuuden ja puoluevalinnan osalta havaittiin, että kristillisdemokraateilla, keskustalla, perussuomalaisilla ja kokoomuksella oli kaikista kahdeksasta eduskuntapuolueesta suhteellisesti eniten hyvin uskonnollisia kannattajia. Sen sijaan RKP:ssä hyvin uskonnollisia kannattajia oli vähän. Vaikka tarkastelussa oikeistopuolueilla oli myös uskonottomia vastaajia, olivat oikeistopuolueet pääosin uskonnollisempia vasemmistopuolueisiin nähden. Vastaajien osuus, jotka kertoivat olevansa hyvin tai jonkin verran uskonnollisia oli kristillisdemokraateilla yli 90 prosenttia, keskustalla noin 70 prosenttia sekä kokoomuksella ja perussuomalaisilla 55 prosenttia. Yli puolet kaikkien oikeistopuolueiden kannattajista RKP pois lukien olivat siis vähintään jossain määrin uskonnollisia. SDP:llä vastaava prosenttiosuus oli 53, RKP:llä hieman alle 40, vasemmistoliitolla noin 30 ja vihreillä hieman alle 40 prosenttia. Voidaan sanoa, että oikeistopuolueilla oli tässä aineistossa

uskonnollisemmat vastaajat vasemmistopuolueisiin verrattuna ja tulokset mukailevat aikaisempaa eurooppalaista tutkimusta siitä, että oikeisto- ja porvaripuolueet ovat perinteisesti olleet suosittuja vaihtoehtoja uskonnollisen äänestäjäkunnan keskuudessa (Dalton 1990; Knutsen 2004; Van Der Brug et al. 2009; Knutsen 2010). Tulokset uskonnollisten vastaajien puoluevalinnan osalta olivat myös melko samansuuntaiset Juri Mykkäsen vuoden 2011 eduskuntavaalitutkimuksessa tekemän tarkastelun kanssa, ja uskonnollisten oikeistopuolueiden kannattajien määrä ei näytä laskeneen 2010-luvulla. Puoluevalinnan ja uskonnollisuuden suhdetta tarkasteleva tutkimus on painottunut Suomea voimakkaammin muihin Euroopan maihin sekä Yhdysvaltoihin, mutta tämän tutkielman tulokset vaikuttavat mukailevan eurooppalaista yleistrendiä.

Kuvailevissa tarkasteluissa uskonnollisuus näytti olevan yhteydessä taloudellisen oikeistolaisuuden kanssa. Kuitenkin jo kuvailevista analyyseista tuli ilmi, että arvokonservatiivisuus näytti selittävän taloudellisen ajattelun hajontaa jonkin verran uskonnollisuutta paremmin. Tarkastelin asiaa sekä ristiintaulukoinneilla että varianssianalyseilla. Aineistossa oli taloudellisilta arvoiltaan selkeästi enemmän oikeistolaisia kuin vasemmistolaisia vastaajia ja vasemmistolaisten talousarvojen kannattaminen oli hyvin epäsuosittua uskonnollisempien vastaajien keskuudessa. Samoin myös oikeistolaisten talousarvojen kannatus oli suosituinta kahden uskonnollisimman ryhmän keskuudessa ja vähäisempää niiden keskuudessa, jotka eivät olleet uskonnollisia. Vaikka erot olivat tilastollisesti merkitseviä, jäivät ne absoluuttisilta arvoiltaan pieniksi. Eroavaisuudet tulivat paremmin esille arvokonservatiivisuuden ja uskonnollisuuden suhdetta tarkasteltaessa, jossa aineisto jakautui selkeämmin hyvin uskonnollisiin konservatiiveihin ja ei lainkaan uskonnollisiin liberaaleihin kahden keskimmäisen luokan jakautuessa tasaisemmin konservatiiveihin ja liberaaleihin.

Varianssianalyysi vahvisti edellä mainittujen erojen olevan tilastollisesti erittäin merkitseviä. Uskonnolliset vastaajat identifioituivat vahvasti poliittiseen oikeistoon ja vähemmän uskonnolliset vastaajat poliittiseen keskustaan. Vaikka vastaajien vahvan identifioitumisen poliittiseen oikeistoon voisi ajatella selittävän myös vastaajien taloudellisesti hyvin oikeistolaisia arvoja, ei niin kuitenkaan ollut, sillä vaikka uskonnollisten vastaajien arvot olivat hieman vähemmän uskonnollisia oikeammalla, eivät erot olleet radikaaleja. Tämä voisi johtua siitä, että vastaajat saattavat liittää vasemmiston ja oikeiston käsitteisiin muitakin kuin talouskysymyksiä, esimerkiksi sosiokulttuurisen ulottuvuuden kysymykset, jolloin itsesijoitus vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle saatetaan tehdä muidenkin kuin talouskysymysten perusteella. Sosiokulttuuristen arvojen osalta varianssianalyysin tulokset olivat samansuuntaiset ristiintaulukoinnin kanssa, sillä arvokonservatiivisuus näytti jakavan vastaajia talouskysymyksiä enemmän. Kuvailevien tarkasteluiden perusteella aineistossa on hyvin

uskonnollisia henkilöitä, joiden taloudelliset arvot ovat oikeistolaiset, mutta samalla myös vähemmän uskonnollisissa vastaajissa oli huomattavasti taloudellisesti oikeistolaisia vastaajia. Voidaan sanoa, että uskonnollisuudella on ainakin jonkinlainen yhteys taloudelliseen oikeistolaisuuteen, mutta vastaajia ei voida selkeästi jakaa uskonnolliseen oikeistoon ja uskonnottomaan vasemmistoon. Tämä voisi selittyä teoriakirjallisuuden esittämällä tuloksilla siitä, että erot uskonnollisuudessa ovat voimakkaampia katolilaisissa kuin protestanttisissa maissa (Lipset & Rokkan 1967; Dalton 1990; Knutsen 2004a). Uskonnollisuus näytti sen sijaan korreloivan vahvemmin politiikan sosiokulttuurisen ulottuvuuden kanssa siten, että uskonnollisimpien vastaajien moraaliarvot olivat muihin vastaajiin verrattuna huomattavasti konservatiivisemmat.

Ensimmäinen tutkimuskysymys: Millainen on uskonnollisuuden ja taloudellisen oikeistolaisuuden välinen suhde suomalaisissa äänestäjissä?

Seuraavaksi käyn läpi vastaukset tutkimuskysymyksiin sekä sen, hylätäänkö vai hyväksytäänkö asetetut hypoteesit. Ensimmäiselle tutkimuskysymykselle asetettiin hypoteesi H₁, joka oli seuraava: *Uskonnollisten kansalaisten talouspoliittiset näkemykset ovat verrattain oikealla uskonnottomiin kansalaisiin nähden.* Hypoteesia testattiin lineaarisella regressioanalyysillä, jossa tarkasteltiin uskonnollisuuden yhteyttä taloudelliseen oikeistolaisuuteen. Uskonnollisuuden lisäksi analyysissä kontrollointiin ikä, sukupuoli, koulutustaso, koettu yhteiskuntaluokka sekä liberaali-konservatiivi-akselille sijoittumista kuvaava summamuuttuja. Analyysi sisälsi neljä mallia, jossa kahdessa ensimmäisessä kontrolloitiin sosiodemografiset ja sosioekonomiset taustamuuttujat, ja kahdessa jälkimmäisessä uskonnollisuus ja sijoittuminen liberaali-konservatiivi-akselille. Analyysi osoitti uskonnollisuuden selittävän vastaajien taloudellisten arvojen eroja melko vähän. Selitysaste nousi mallissa noin yhden prosenttiyksikön verran, kun uskonnollisuus lisättiin malliin mukaan (malli 3). Tästä huolimatta uskonnollisuudella oli kolmannessa mallissa osittain tilastollisesti merkitsevä vaikutus vastaajien taloudellisiin arvoihin. Vaikutus ilmeni kolmannessa mallissa siten, että ei lainkaan eikä kovinkaan uskonnollisten vastaajien taloudelliset arvot olivat verrattain vasemmalla jonkin verran uskonnollisiin vastaajiin verrattuna. Uskonnottomuus sekä vähäisempi uskonnollisuus vähensivät siis kolmannessa mallissa taloudellista oikeistolaisuutta. Hyvin uskonnollisten vastaajien ryhmä ei ollut lähelläkään tilastollista merkitsevyyttä.

Analyysin merkittävin tulos löytyi neljännessä mallista, jossa arvokonservatiivisuus lisättiin mukaan (malli 4). Tällöin mallin selitysaste nousi yli seitsemällä prosenttiyksiköllä, mikä oli suurin selitysasteen nousu koko mallissa. Arvokonservatiivisuus oli selittäjänä tilastollisesti erittäin

merkitsevä ja se lisäsi selkeästi vastaajien taloudellisesti oikeistolaisia arvoja. Kun arvokonservatiivisuus lisättiin mukaan, poistui mallista aikaisemmin ollut uskonnottomuuden yhteys vasemmistolaisiin talousarvoihin. Sen sijaan hyvin uskonnollisten vastaajien ryhmä, joka ei vielä kolmannessa mallissa ollut tilastollisesti merkitsevä, muuttui tilastollisesti merkitseväksi siten, että yhteyden suunta vaihtui. Tällöin hyvin uskonnollisten vastaajien ryhmään kuuluvien taloudelliset arvot olivat verrattain vasemmalla jonkin verran uskonnollisiin vastaajiin nähden. Tämä oli poikkeuksellinen havainto kaikkiin aikaisempiin tuloksiin sekä tutkimuskirjallisuuteen nähden. Tulos voisi johtua siitä, että uskonnollisuus ei juuri vaikuta taloudellisiin arvoihin, vaan selittäjänä toimisi arvokonservatiivisuus. Kun arvokonservatiivisuuden vaikutus on kontrolloitu, saattaisi uskonnollisuus jopa lisätä vasemmistolaista talousajattelua, sillä kristinuskoon yleisesti liitetyt keskeiset tekijät, kuten lähimmäisenrakkaus tai heikoista huolehtiminen ovat perinteisesti olleet vasemmiston ”omaamia” teemoja politiikassa.

Konservatiiviset moraaliarvot selittivät analyysissä taloudellisten arvojen vaihtelua huomattavasti uskonnollisuutta paremmin. Näyttää siltä, että uskonnollisuuden ja arvokonservatiivisuuden välisen korrelaation vuoksi uskonnollisuus näyttäytyi mallissa aluksi tilastollisesti merkitsevänä, ja tällöin uskonnollisuus voisi olla arvokonservatiivisuuden yksi selittäjä. Analyysin perusteella vaikuttaa siltä, että uskonnollisuuden ja taloudellisten arvojen välillä on yhteys, mutta aiemman tutkimuksen vastaisesti poliittisen vasemmiston suuntaan, kun uskonnollisuuden lisäksi otetaan konservatiivisuus huomioon. Tarkasteluissa, joissa konservatiivisuutta ei otettu huomioon suhde uskonnollisuuden ja taloudellisen oikeiston välillä oli nähtävissä aiemman tutkimuksen mukaisesti. Analyysi osoitti ilmiön olevan monitahoinen ja että suhde uskonnollisuuden ja talouspoliittisen arvojen välillä ei välttämättä selity itse uskonnollisuudella, vaan todennäköisesti arvokonservatiivisuudella. Ensimmäinen hypoteesi hylätään.

Politiikan sosioekonomisen ja sosiokulttuurisen ulottuvuuden yhteys ei ole yllättävää, sillä käsitelläänhän niitä usein samana ulottuvuutena, jossa liberaali vasemmisto asettuu vastakkain konservatiivisen oikeiston kanssa. Myös 2000-luvun Suomessa poliittisia jakolinjoja tarkastellut Jussi Westinen on esittänyt samansuuntaisia havaintoja tiettyjen sosiokulttuurisen ulottuvuuden arvojen yhteydestä taloudelliseen oikeistolaisuuteen (Westinen 2015). Kuten kuvailevista tarkasteluista ilmeni, aineistossa uskonnollisuus korreloi vahvasti arvokonservatiivisuuden kanssa. Tällöin tulisi pohtia, kumpi tekijöistä selittää toista; ovatko ihmiset arvoiltaan konservatiivisia uskonnollisuuden vuoksi, vai ovatko ihmiset uskonnollisia konservatiivisuuden vuoksi.

Toinen tutkimuskysymys: Millainen on uskonnollisuuden ja puoluevalinnan välinen yhteys?

Toiselle tutkimuskysymykselle asetettiin hypoteesi H₂ *Uskonnollisuus lisää todennäköisyyttä äänestää oikeistopuolueita*. Hypoteesia testattiin logistisella multinomiaalisella regressioanalyysillä, jossa tarkastelin, lisääkö uskonnollisuus todennäköisyyttä äänestää oikeistopuolueiksi katsomiani puolueita, eli keskustaa, kokoomusta, RKP:tä, kristillisdemokraatteja ja perussuomalaisia. Uskonnollisuuden lisäksi analyysissä kontrollointiin ikä, sukupuoli, koulutustaso, koettu yhteiskuntaluokka sekä liberaali-konservatiivi-akselille sijoittumista kuvaava summamuuttuja. Tämän lisäksi tein erillisen mallin, ns. testimallin, josta jätin liberaali-konservatiivi-akselille sijoittumista kuvaavan muuttujan pois. Aikaisemmasta lineaarisesta regressioanalyysistä havaittiin, että arvokonservatiivisuus saattaa olla uskonnollisuuden taustalla vaikuttava piilevä selittäjä ja syödä uskonnollisuuden vaikutusta pois, minkä vuoksi halusin tarkistaa asian testimallin avulla.

Analyysi osoitti, että uskonnollisuus lisäsi selkeästi todennäköisyyttä keskustan ja kristillisdemokraattien äänestämiseksi kuin myös arvokonservatiivisuus. Kokoomuksen osalta uskonnollisuus ei ollut tilastollisesti merkitsevä selittäjä. Perussuomalaisten osalta uskonnottomuus lisäsi todennäköisyyttä puolueen kannatukselle samaan aikaan arvokonservatiivisuuden kanssa. Toisaalta oli myös kiinnostavaa, että perussuomalaisten osalta kaikista uskonnollisimpien vastaajien ryhmä oli hyvin lähellä tilastollista merkitsevyyttä siten, että voimakas uskonnollisuus olisi lisännyt todennäköisyyttä puolueen äänestämiseksi. Tämä tarkoittaisi sitä, että sekä uskonnollisuus että uskonnottomuus lisääisivät molemmat todennäköisyyttä äänestää perussuomalaisia. Havainto on yhdenmukainen kuvailevien analyysien ja aikaisemman tutkimuksen kanssa, sillä uskonnollisuus on perussuomalaisten kannattajia vahvasti jakava tekijä samalla kun puolueen kannattajat ovat moraaliarvoiltaan melko konservatiivisia. Testimalli kuitenkin osoitti, että mikäli arvokonservatiivisuus poistetaan mallista, selittää voimakas uskonnollisuus myös kokoomuksen ja perussuomalaisten äänestämistä. Testimallissa hyvin uskonnollisten vastaajien ryhmään kuuluminen nosti todennäköisyyttä sekä kokoomuksen että perussuomalaisten äänestämiseksi. Samoin vähäinen uskonnollisuus vähensi todennäköisyyttä perussuomalaisten äänestämiseksi testimallissa toisin kuin konservatiivisuusmuuttujan sisältäneessä mallissa. RKP:n osalta havaittiin, että ei kovinkaan uskonnollisten vastaajien ryhmään kuuluminen lisäsi todennäköisyyttä puolueen äänestämiseksi. Tämä ei ole yllättävä, sillä kuvailevien analyysien perusteella RKP näyttäytyi muihin oikeistopuolueisiin nähden vähemmän uskonnollisena. Analyysissä olleen mallin vertailu testimalliin osoitti kokoomuksen ja perussuomalaisten osalta sen, ettei uskonnollisuus itsessään selitä puolueiden äänestämistä kovinkaan hyvin. Vaikka puolueiden kannattajat näyttäytyivät kuvailevissa

analyysissä melko uskonnollisilta kannattajakuntansa perusteella, on taustalla todennäköisesti uskonnollisuuden kanssa korreloiva arvokonservatiivisuus. Tähän liittyen asuinpaikan sisällyttäminen malliin olisi voinut olla järkevää, sillä teoriakirjallisuuden mukaan uskonnollisuus sekä arvokonservatiivisuus korostuvat maaseudulla, kun taas suuremmissa kaupungeissa uskonnollisuus on vähäisempää ja asukkaat arvoiltaan liberaalimpia.

Tässä analyysissä uskonnollisuus lisäsi todennäköisyyttä keskustan ja kristillisdemokraattien kannatukselle, ja arvokonservatiivisuus keskustan, kokoomuksen, kristillisdemokraattien sekä perussuomalaisten kannatukselle. Uskonnollisuuden voidaan tämän perusteella sanoa selittävän puoluevalintaa vähintään jossain määrin, sillä uskonnollisuudella oli selkeä yhteys keskustan ja kristillisdemokraattien valinnalle. Keskustan kohdalla tulosta voisi selittää puolueen suosio herätysliikkeiden keskuudessa, kun taas kristillisdemokraateilla syy on ilmeisempi. Vaikka uskonnollisuuden ja puoluevalinnan suhde ei ole täysin suoraviivainen, on uskonnollisuudella selkeästi yhteys sellaisten puolueiden äänestämiseen, joilla on oikeistolaiset talousarvot ja konservatiiviset moraaliarvot. Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, ettei suomalaisten oikeistopuolueiden historiallinen suhde kristinuskoon ole kuitenkaan kokonaan vielä hävinnyt. Esimerkiksi arvokonservatiivisuuden tiivis yhteys oikeistopuolueiden kannattamiseen voisi kertoa siitä, että äänestäjien mielikuvat oikeistopuolueista linkittyvät edelleen kristilliskonservatiivisten arvojen kannattamiseen. Toinen hypoteesi jää osittain voimaan.

Kolmas tutkimuskysymys: Eroavatko saman puolueen kannattajien talouspoliittiset arvot toisistaan uskonnollisuuden mukaan?

Kolmannelle tutkimuskysymykselle asetettiin hypoteesi H_3 *Uskonnollisuus erottelee oikeistopuolueiden äänestäjiä saman puolueen sisällä suhtautumisessa talouteen*. Hypoteesia testattiin varianssianalyysillä, jossa tarkastelin puolue kerrallaan, onko saman puolueen sisällä tilastollisesti merkitseviä eroja suhtautumisessa talouteen uskonnollisuuden mukaan. Tarkastelussa olivat mukana ainoastaan oikeistopuolueet, eli keskusta, kokoomus, RKP, kristillisdemokraatit ja perussuomalaiset. Tähän kysymykseen vastaus on melko yksiselitteinen, sillä yksikään tarkastelu ei ollut tilastollisesti merkitsevä, jolloin puolueiden sisällä ei ollut talousajattelun eroja uskonnollisuuden mukaan. Vastaajien näkemykset taloudesta olivat hyvin yhtenäiset jokaisen puolueen sisällä, erityisesti kokoomuksella. Tehtyjen analyysien perusteella erot uskonnollisuudessa näyttäytyvät puolueiden välillä mutta niiden sisällä. Toisaalta eroja olisi voinut olettaa olevan lineaarisesta regressioanalyysistä esiin nousseen arvokonservatiivisuuden ja oikeistolaisuuden

yhteyden vuoksi, sillä kuvailevien analyysien perusteella uskonnollisemmat vastaajat olivat myös huomattavasti konservatiivisempia uskonnottomiin ja vähemmän uskonnollisiin verrattuna. Tällöin olisi voinut ajatella, että uskonnollisempien vastaajien konservatiivisuus olisi voinut selittää myös taloudellisesti oikeistolaisempia arvoja. Toisaalta erojen puute oikeistopuolueiden kohdalla voisi kertoa niiden profiloitumisesta juuri talouspolitiikassa, jolloin vastaajat kannattavat puolueen ajamaa talouspolitiikkaa moraaliarvoistaan riippumatta. Kolmas hypoteesi hylätään.

Lopuksi

Tämän tutkielman keskeisimpänä tuloksena havaittiin, että huolimatta uskonnollisten vastaajien suuremmasta määrästä oikeistopuolueiden kannattajien keskuudessa vasemmistopuolueisiin verrattuna, ei uskonnollisuus itsessään onnistunut selittämään oikeistolaisuutta kovinkaan hyvin. Uskonnollisuuden ja taloudellisesti oikeistolaisten arvojen välillä esiintyi korrelaatiota aineiston vastaajien keskuudessa, ja uskonnollisilla vastaajilla oli muihin nähden jossain määrin oikeistolaisemmat taloudelliset arvot, mutta analyysien perusteella oikeistolaisuutta selitti todennäköisimmin arvokonservatiivisuus, joka korreloi uskonnollisuuden kanssa. Tehdyt regressioanalyysit osoittivat, että arvokonservatiivisuuden lisääminen malleihin poisti uskonnollisuuden aikaisemman tilastollisesti merkitsevän yhteyden sekä taloudellisesti oikeistolaisiin arvoihin että kokoomuksen ja perussuomalaisten äänestämiseksi. Puolueiden sisällä ei myöskään ilmennyt eroja suhtautumisessa taloudellisiin arvoihin uskonnollisuuden mukaan. Koko tutkielman yllättävin havainto oli kuitenkin se, että syvä uskonnollisuus näytti lisäävän taloudellisesti vasemmistolaisia arvoja silloin, kun arvokonservatiivisuus oli kontrolloitu. Havainto oli ristiriidassa aikaisemman tutkimuksen sekä asettamieni hypoteesien kanssa. Tulos voisi mahdollisesti kertoa siitä, että hyvin uskonnolliset ihmiset kokevat vasemmistopuolueiden ajavan talouspolitiikan vastaavan oikeistopuolueita paremmin kristillistä etiikkaa ja Raamatun opetuksia. Tätä näkökulmaa ei tietääkseni ole aikaisemmassa tutkimuksessa hyödynnetty. Vasemmistopuolueiden talouspolitiikkaan on perinteisesti kuulunut ajatus tulojen uudelleenjaosta, heikoimman auttamisesta ja kansainvälisestä solidaarisuudesta, samalla kun talousoikeistolle ominaisia teemoja ovat olleet rikkaiden verojenkevennykset, sosiaaliturvan leikkaaminen ja julkisten palveluiden karsiminen. Vaikka Raamatun sisältöä tulkitaan ja painotetaan monin eri tavoin, ovat jotkut katsoneet vasemmistolaisen politiikan edustuvan lähimmäisenrakkauden toteuttamista käytännössä.

Tämän työn päätarkoitus oli tutkia mahdollisen kristillisen oikeiston olemassaoloa Suomessa. Edellisissä luvuissa käytyjen tulosten perusteella voisi sanoa, että yhtä selkeää kristillistä

oikeistoblokkia ei suomalaisen politiikan kentältä voida löytää. Sen sijaan suomalaisessa puoluekentästä löytyy melko arvokonservatiivinen oikeisto, jolla on runsaasti uskonnollisia kannattajia. Tähän kuuluvat keskusta, kristillisdemokraatit, kokoomus ja perussuomalaiset. RKP poikkesi muista oikeistopuoleista huomattavasti, eikä sitä voinut analyysien perusteella pitää kovin uskonnollisena taikka konservatiivisena. Tutkielman perusteella nähdään, että uskonnollisuuden ja arvokonservatiivisuuden välillä on selvä tilastollinen yhteys. Vaikka aineiston ääripäät jakautuivat selkeästi uskonnollisiin konservatiiveihin ja uskonnottomiin liberaaleihin, havaittiin myös, että esimerkiksi perussuomalaisten ja kokoomuksen kohdalla puolueiden kannatuksen todennäköisyyttä lisäsi arvokonservatiivisuus, mutta ei uskonnollisuus. Tästä voisi päätellä, että osa vastaajista on samaan aikaan konservatiivisia mutta ei kovinkaan uskonnollisia. Ilmiö on mielenkiintoinen, sillä usein uskonnollisuudella on usein selitetty konservatiivisia moraaliarvoja. Samalla keskeinen tulos oli konservatiivisuuden yhteys taloudellisen oikeistolaisuuden kanssa. Näyttää siis siltä, että uskonnollisuuden, arvokonservatiivisuuden ja talouspoliittisten arvojen välinen suhde on monisyisempi kuin on ajateltu.

Lähteet

Primääriaineisto

Borg, Sami (Tampereen yliopisto) & Grönlund, Kimmo (Åbo Akademi): Eduskuntavaalitutkimus 2011 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 5.0 (2021-09-13). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD2653>

Grönlund, Kimmo (Åbo Akademi) & Kestilä-Kekkonen, Elina (Tampereen yliopisto): Eduskuntavaalitutkimus 2015 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 4.0 (2021-09-14). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3067>

Grönlund, Kimmo (Åbo Akademi) & Borg, Sami (Tampereen yliopisto): Eduskuntavaalitutkimus 2019 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 2.0 (2021-09-15). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3467>

Kirjallisuus

Arzheimer, Kai & Elisabeth Carter (2009), ”Christian Religiosity and Voting for West European Radical Right Parties”, *West European Politics* 32 (5): 985–1011.

Bale, Tim & Aleks Szczerbiak (2008), ”Why is there no Christian democracy in Poland—and why should we care? ”, *Party Politics* 14(4): 479–500.

Bartolini, Stefano & Mair, Peter (1990), *Identity, Competition and Electoral Availability*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bengtsson, Åsa, Kasper M. Hansen, Ólafur Þ Harðarson, Hanne Marthe Narud & Henrik Oscarsson (2014), *The Nordic Voter: Myths of Exceptionalism*. Colchester: ECPR Press

Borg, Olavi (2006), ”Liberaalinen aatetraditio Suomessa”. Teoksessa Paastela, Jukka & Heikki Paloheimo (toim.), *Suomen puolueiden periaateohjelmat*, 10–33. Tampere: Tampereen yliopisto – Poliitiikan tutkimuksen laitos.

Bruce, Steve (2003), *Politics and Religion*. Cambridge: Polity.

Dalton, Russel (1990), ”Religion and Party Alignment”. Teoksessa Sänkiaho, Risto (toim.), *People and their polities*, 66–88. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Elo, Kimmo & Rapeli Lauri (2008), *Suomalaisten politiikkatietämys*. Helsinki: Oikeusministeriö.

Franklin, Mark & Thomas Mackie & Henry Valen (1992), *Electoral change – Responses to evolving social and attitudinal structures in western countries*. Cambridge: Cambridge University Press.

Inglehart, Ronald (1977), *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton: Princeton University Press.

Jokivuori, Pertti & Hietala Risto (2014), *Määrällisiä tarinoita – Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta*. Porvoo: WSOY.

Kansallinen Kokoomus (1959), *Kansallisen kokoomuksen yleisohjelman käytännöllinen toimintaohjelma - Suomalainen konservatismi*.

Karvonen, Lauri (2014), *Parties, Governments and Voters in Finland. Politics under fundamental societal transformation*. United Kingdom: ECPR Press.

Kaufmann, Eric & Anne Goujon & Vegard Skirbekk (2012), "The End of Secularization in Europe?: A Socio-Demographic Perspective", *Sociology of Religion* 73 (1) : 69–91.

Kestilä-Kekkonen, Elina & Tiihonen, Aino & Westinen, Jussi (2018), *Vääriä kysymyksiä vai vääriä vastauksia? Vasemmisto-oikeisto-ulottuvuus vuosien 2003–2015 vaalitutkimusten valossa*, *Politiikka* 60 (2): 92–111. Helsinki: Valtiotieteellinen yhdistys.

Ketola, Kimmo (2011), "Suomalaisten uskonnollisuus". Teoksessa Ketola, Kimmo & Kati Niemelä & Harri Palmu & Hanna Salomäki, *Uskonto suomalaisten elämässä – uskonnollinen kasvatus, moraalit, onnellisuus ja suvaitsevaisuus kansainvälisessä vertailussa*, 7–24. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.

Ketola, Kimmo (2008), *Uskonnot Suomessa 2008: Käsikirja uskontoihin ja uskonnollistaustaisiin liikkeisiin*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Ketola, Kimmo & Kimmo Kääriäinen & Kati Niemelä (2007), "Näkykö usko elämässä? – Uskonnollisuuden vaikutus suomalaisten asenteisiin, arvomaailmaan ja moraalikäsitteisiin". Teoksessa Borg, Sami & Kimmo Ketola, Kimmo Kääriäinen, Kati Niemelä & Pertti Suhonen, *Uskonto, arvot ja instituutiot – Suomalaiset World Values -tutkimuksessa 1981–200*, 60–84. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.

Ketola, Kimmo & Kimmo Kääriäinen & Kati Niemelä (2007), "Suomalaisten uskonnollisuuden muutokset". Teoksessa Borg, Sami & Kimmo Ketola, Kimmo Kääriäinen, Kati Niemelä & Pertti Suhonen *Uskonto, arvot ja instituutiot – Suomalaiset World Values -tutkimuksessa 1981–200*, 47–59. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.

Ketola, Kimmo (2003), "Uskonto suomalaisessa yhteiskunnassa 1600-luvulta nykypäivään". Teoksessa Kääriäinen, Kimmo & Kati Niemelä & Kimmo Ketola, *Moderni kirkkokansa: Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhannella*, 17–51. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Knutsen, Oddbjørn (2004), "Religious Denomination and Party Choice in Western Europe: A Comparative Longitudinal Study from Eight Countries", 1970–97, *International Political Science Review* 25 (1): 97–128.

Knutsen, Oddbjørn (2010), *Religious Voting and Class Voting in 24 European Countries – A Comparative Study*. Oslo: University of Oslo. Department of Political Science.

Knutsen, Oddbjørn & Kumlin, Stefan (2005), "Value orientations and party choice". Teoksessa Thomassen, Jacques (toim.), *The European Voter. A Comparative Study of Modern Democracies*, 125–166. Oxford: Oxford University Press.

Kriesi, Hanspeter (1998), "The transformation of cleavage politics – The 1997 Stein Rokkan lecture", *European Journal of Political Research* 33: 165–185.

Kriesi, Hanspeter, Edgar Grande, Romain Lachat, Martin Dolezal, Simon Bornschieer & Timotheos Frey (2008), *West European Politics in the Age of Globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lahtinen, Mikko (2006), "Konservatiivinen aatetraditio Suomessa". Teoksessa Paastela, Jukka & Heikki Paloheimo (toim.), *Suomen puolueiden periaateohjelmat*, 59–73. Tampere: Tampereen yliopisto – Poliitiikan tutkimuksen laitos.

Mannerström, Rasmus & Muotka, Joonas & Leikas, Sointu & Lönnqvist, Jan-Erik (2020), "Hyvin toimeentuleva, terve ja suvaitsematon – Suomalaisten nuorten poliittiset ideologiat asenneprofiileina tarkasteltuna", *Politiikka* 62 (1), 9–32. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Marcinkiewicz, Kamil & Ruth Dassonneville (2021), "Do religious voters support populist radical parties? Opposite effects in Western and East-Central Europe", *Party Politics* 28 (3): 444–456.

Mickelsson, Rauli (2007), *Suomen puolueet – Historia, muutos ja nykypäivä*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Mykkänen, Juri (2012), "Uskonto ja äänestäminen". Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Muutosvaalit 2011*, 292–308. Helsinki: Oikeusministeriö.

Niemelä, Kati (2003), "Uskonnonharjoitus". Teoksessa Kääriäinen, Kimmo & Kati Niemelä & Kimmo Ketola, *Moderni kirkkokansa: Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhanella*, 165–185. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Niemelä, Kati (2003), "Uskonnollisuus eri väestöryhmissä". Teoksessa Kääriäinen, Kimmo & Kati Niemelä & Kimmo Ketola, *Moderni kirkkokansa: Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhanella*, 187–218. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Norris, Pippa & Inglehart, Ronald (2019), *Cultural backlash: Trump, Brexit, and authoritarian populism*. Cambridge: Cambridge University Press.

Nousiainen, Jaakko (1992), *Suomen poliittinen järjestelmä*. No. 9. Helsinki: WSOY.

Nummenmaa Lauri (2009), *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Helsinki: Tammi.

Paastela, Jukka (2006), ”Sosialistinen aatetraditio Suomessa”. Teoksessa Paastela, Jukka & Heikki Paloheimo (toim.), *Suomen puolueiden periaateohjelmat*, 76–102. Tampere: Tampereen yliopisto - Poliitiikan tutkimuksen laitos.

Paloheimo, Heikki (2006), ”Periaateohjelmien painopisteet ja aatteelliset ulottuvuudet”. Teoksessa Paastela Jukka & Heikki Paloheimo (toim.), *Suomen puolueiden periaateohjelmat*, 217–236. Tampere: Tampereen yliopisto - Poliitiikan tutkimuksen laitos.

Paloheimo, Heikki (2008), ”Ideologiat ja ristiriitaulottuvuudet”. Teoksessa Paloheimo, Heikki & Tapio Raunio (toim.), *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*, 27–58. Helsinki: WSOY.

Paloheimo, Heikki & Raunio, Tapio (2008), ”Puolueiden rooli ja tehtävät demokratiassa”. Teoksessa Paloheimo, Heikki & Tapio Raunio (toim.), *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*, 11–24. Helsinki: WSOY.

Paloheimo, Heikki & Sundberg, Jari (2005), ”Puoluevalinnan perusteet”. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*, 169–201. Helsinki: WSOY.

Pyysiäinen, Ilkka (2006), *Jumalten keinu – Kiertoajelulla uskontotieteessä*. Helsinki: Helsingin yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos.

Raamattu, (1992), Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos.

Rae, Douglas & Taylor Michael (1970), *The Analysis of Political Cleavages*. New Haven: Yale University Press.

Rapeli, Lauri (2012), ”Citizens Perceptions of Left-Right Ideologies in Finland”, *Turkish Journal of Politics*, 3 (2): 5–25.

Rokeach, Milton (1970), *Beliefs, Attitudes and Values*. San Francisco: Jossey-Bass.

Ruostetsaari, Ilkka (2006), ”Agraarinen/keskustalainen aatetraditio Suomessa”. Teoksessa Paastela, Jukka & Heikki Paloheimo (toim.), *Suomen puolueiden periaateohjelmat*, 34–58. Tampere: Tampereen yliopisto - Poliitiikan tutkimuksen laitos.

Salomäki, Hanna (2011), ”Uskonto ja suomalaisten moraalikäsitteet”. Teoksessa Ketola, Kimmo & Kati Niemelä & Harri Palmu & Hanna Salomäki, *Uskonto suomalaisten elämässä – uskonnollinen kasvatusta, moraalit, onnellisuus ja suvaitsevaisuus kansainvälisessä vertailussa*, 25–39. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.

Schweitzer Friedrich & Simojoki Henrik, *Confirmation Work in Europe: Empirical Results, Experiences and Challenges. A Comparative Study in Seven Countries*. München: Gütersloher Verlagshaus.

Seymour, Lipset & Rokkan, Stein (1967), *Party Systems and Voter Alignments*. New York: The Free Press.

Suhonen, Pertti (1988), *Suomalaisten arvot ja politiikka*. Helsinki: WSOY.

Taira, Teemu (2019), "Studying Religion in Nordic Newspapers: An Introduction", *Nordic Journal of comparative religion*, 55 (2) : 175–199.

Van Der Brug, Wouter & Sara Hobolt & Claes de Vreese (2009), "Religion and Party Choice in Europe", *West European Politics* 32 (6): 1266–1283.

Van Der Brug, Wouter & Van Spanje, Joost (2009), "Immigration, Europe and the 'new' cultural Dimension", *European Journal of Political Research* 48 (3): 309–334.

Westinen, Jussi & Elina Kestilä-Kekkonen & Aino Tiihonen (2016), "Äänestäjät arvo- ja asenneulottuvuuksilla". Teoksessa Grönlund, Kimmo & Hanna Wass (toim.), *Poliittisen osallistumisen eriytyminen – Eduskuntavaalitutkimus 2015*, 273–297. Helsinki: Oikeusministeriö.

Westinen, Jussi (2015), *Cleavages in Contemporary Finland. A Study on Party-Voter Ties*. Turku: Åbo Akademi.

Wass, Hanna & Kauppinen, Timo (2020), *Palkkakuitti äänestyslippuna: tulojen yhteys äänestysaktiivisuuteen ja puoluevalintaan*. Helsinki: Kalevi Sorsa -säätiö.

Wiberg, Matti (2006), *Politiikka Suomessa*. Helsinki: WSOY.

Internetlähteet

Suomen evankelisluterilainen kirkko, *Valtionkirkko ja kansankirkko*. Saatavissa <https://evl.fi/tietoa-kirkosta/kirkko-ja-yhteiskunta/valtionkirkko-ja-kansankirkko>, luettu 30.3.2022.

Suomen evankelisluterilainen kirkko (2021), *Seurakunnat tilastoivat työtään*. Saatavissa <https://evl.fi/tietoa-kirkosta/tilastotietoa>, luettu 30.3.2022.

SDP (2020), *Sosialidemokratian periaatteet*. Saatavissa <https://sdp.fi/fi/tutustu/sosialidemokratian-periaatteet/>, luettu 8.7.2022.

Pinomaa, Eino, *Katsaus Suomen Kristillisen Liiton toimintaan vuosina 1958–1983*. Saatavissa <https://www.kd.fi/tutustu/puolueen-historia/puolueen-25-historiikki/>, luettu 19.7.2022.

Kokoomus (2018), *Arvot ja periaateohjelma*. Saatavissa <https://www.kokoomus.fi/periaateohjelma/#vapauteen>, luettu 8.7.2022.

Perussuomalaiset (2018), *Arvomaailmamme*. Saatavissa https://www.perussuomalaiset.fi/tietoa-meista/arvomaailmamme/?doing_wp_cron=1657531391.3901600837707519531250, luettu 8.7.2022.

Yle (2010), *Suuri herätysliiketutkimus*. Saatavissa <https://yle.fi/a/3-5675520>, luettu 12.12.2022.

Yle (2021), *Rippikoulun suosio pitää pintansa, mutta kirkosta eroaminen alkaa jo 20-vuotiaana*. Saatavissa, <https://yle.fi/a/3-12015034>, luettu 12.12.2022.